

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

ЕКОНОМІКА ТА ПРАВО: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції

***8–9 грудня 2017 р.
м. Київ***

У 2-х частинах

Частина друга

Київ
Інститут інноваційної освіти
2017

УДК 330.303 (Укр)
ББК 65
Е40

До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті), надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.

Е40 Економіка та право: проблеми взаємодії та перспективи розвитку :
Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 8–9 грудня 2017 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. У 2-х частинах. — Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2017. — ч. 2. — 124 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо.

Відповідальний редактор: *І.В. Козак*
Коректор: *П.А. Нємкова*

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 330.303 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2017
© Інститут інноваційної освіти, 2017
© Друк ФОП Москвін А.А., 2017

Підписано до друку 13.12.2017. Формат 60x84/16.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Literaturna. Ум. друк. арк. 7,21.

Зам. № 1312-2. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., рос., пол., англ.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Copy Art».

69095, Запоріжжя, пр. Леніна, 109. Тел.: +38-067-259-11-89.

Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки

Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

О.С. Кременовська,

студентка Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

науковий керівник: **Т.В. Забучинська,**

старший викладач кафедри фінансового права
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

ВИДИ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ, ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

Фінансово-правові санкції включені до загально-правових систем заходів державного примусу, тому їм властиві ознаки юридичних санкцій. Поряд із фінансово-правовими санкціями можуть застосовуватись адміністративні або кримінальні санкції, в залежності від суспільної шкідливості або суспільної небезпеки відповідно. Застосування фінансово-правових санкцій тягне негативні для суб'єкта правопорушення наслідки грошово-майнового характеру, що має за мету, на відміну від адміністративних санкцій, не тільки покарання порушника фінансової дисципліни, але й компенсацію завданої шкоди. Невиконання суб'єктом норм фінансового законодавства може тягну більш серйозну відповідальність — кримінальну.

Санкція як обов'язковий елемент будь - якої правової норми являє собою насамперед вказівку на заходи державного примусу, які застосовуються до порушників даної норми. Основна мета санкцій - попередження правопорушень, а якщо правопорушення вчинено, то застосування і реалізація санкції спрямовані на здійснення завдань загальної і приватної превенції, виправлення і перевиховання правопорушника, відновлення у всіх можливих випадках порушеного правопорядку. За фінансове правопорушення до правопорушника застосовуються фінансові санкції [1, с. 56].

На нашу думку, санкція є важливим елементом для побудови правової держави, здійснення сталого розвитку економіко-правових відносин держави та суспільства.

Отже, слід визначити саме поняття фінансової санкції. На думку більшості науковців, фінансові санкції — це засоби державного примусу, передбачені фінансово-правовими нормами, що покладають на правопорушників додаткові обтяження у вигляді впливу на їх фінансовий стан [2, с. 105—106].

Фінансово-правові санкції мають свою класифікацію, яку слід зазначити. Отже, залежно від способу охорони бюджетних правовідносин, поділяються на:

- правовідновлювальні, реалізація яких спрямована на усунення шкоди, заподіяної протиправними діями фінансовим інтересам держави, примусове виконання невиконаних фінансових обов'язків, а також на відновлення порушених фіскальних (бюджетних) прав держави. Правовідновлювальною фінансовою санкцією є пеня, функція якої полягає у компенсуванні державі чи місцевому утворенню ту шкоду, а точніше збитки, які вони несуть у зв'язку з несвоєчасною сплатою до відповідних бюджетів податків та інших обов'язкових платежів, несвоєчасним поверненням бюджетних коштів тощо;

- каральні (штрафні), реалізація яких спрямована на попередження фінансового правопорушення, а також на виправлення і перевиховання порушників фінансового законодавства. Вони встановлюються за фінансові правопорушення з метою покарання правопорушника, а також попередження нових правопорушень [3, с. 89—90].

Дана класифікація фінансово-правових санкцій, забезпечує розумний вибір покарання для правопорушника, залежно від тяжкості вчиненого порушення норм фінансового законодавства.

Недотримання норм фінансового права призводить до застосування державою заходи примусу чи покарання. Основою для нормальної діяльності держави та функціонування усіх економіко-правових механізмів, що забезпечують належний рівень життя населення держави — є дотримання норм законодавства, а також відповідальність у випадку порушення суб'єктами правових приписів імперативного характеру.

Фінансово-правові санкції, у випадку знехтуванням їх виконання, ведуть за собою санкції іншого більш серйозного характеру. Порушник норм фінансового права може зазнати не лише санкцію фінансово-правову, але і кримінальну чи цивільну, залежно від виду та форми завданої шкоди.

Отже, дотримання норм фінансового права, чи норм будь-якої іншої галузі права, слугує побудову правової держави, економічної стабільності та соціальної рівності. Санкції, які наступаю за вчинення правопорушення мають бути належного рівня жорсткості, для того аби правопорушник зміг усвідомити та зробити належні висновки з приводу своїх вчинків і відповісти за вчинене правопорушення.

Література

1. Фінансове право України. Загальна частина: навч. посібник / В. П. Нагребельний, В. Д. Чернадчук, В. В. Сухонос. — Суми: Унів. кн., 2013. — 320 с.
2. Марченко В. Б., Легкова М. Ф. Податкове право: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2012. — 225 с.
3. Гега П.Т., Доля Л.М. Основи податкового права: Навч. посіб. — 3-тє вид., випр. і доп. — К.: Т-во "Знання", КОО, 2012. — 302 с.

А.В. Курієнко,
студентка обліково-фінансового факультету
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
науковий керівник: **А.М. Гаврилюк,**
асистент кафедри права Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ НОРМ

Реалізація адміністративно-правових норм — це практичне виконання встановлених правил поведінки в інтересах управління адміністративних відносин. Адміністративно-правові норми реалізуються тоді, коли закладені в них загальнообов'язкові правила втілюються у фактичній поведінці учасників суспільних відносин, коли досягається передбачений у них правовий результат. Дійсна реалізація цих норм свідчить, що державна адміністрація організована і функціонує в цілковитій згоді з волею законодавця, установленими їм публічними цілями та інтересами. В той же час всі учасники адміністративно-правових відносин задовольняють свої потреби та інтереси в точній відповідності з нормами. Тому не випадково одним із найбільш актуальних теоретико-правових завдань у сучасних умовах стає пошук шляхів, способів і засобів удосконалення реалізації адміністративно-правових норм, підвищення її ефективності, оскільки вжиті в цьому напрямі на практиці заходи часто виявляються мало результативними, їх здійснення часто спричиняє ще більшу неузгодженість системи правозастосування, а зрештою — істотні збої в роботі органів виконавчої влади у цілому.

Різні аспекти реалізації норм адміністративного права висвітлювались у роботах українських і зарубіжних учених-адміністративістів, зокрема: О. Бандурки, Д. Бахраха, С. Гусарова, Є. Додіна, В. Колпакова, Р. Калюжного, М. Коваліва, А. Комзюка, В. Кудрявцева, П. Мельника, Н. Нижник, В. Ортинського, О. Остапенка, В. Полякова, П. Ярмачі. Однак динамічні зміни у сучасному суспільстві, у зв'язку реформуванням економіки та органів виконавчої влади, викликають необхідність комплексного аналізу ефективності застосування адміністративного права з позиції юридичної науки. У зв'язку з цим теоретичні проблеми реалізації норм права набувають особливої практичної значущості.

Проблема реалізації норм права глибоко досліджена в загальній теорії права. Детально у юридичній науці проаналізовано специфіку реалізації норм трудового і кримінального права. Останнім часом з'явилися серйозні дослідження застосування норм конституційного права. Але значно меншою мірою досліджено форми, порядок і особливості застосування найбільш різноманітних, з вираженою специфікою, норм адміністративного права.

У сучасних умовах у державі на порядок реалізації норм адміністративного права впливають чимало детермінуючих чинників, до яких доцільно віднести:

— надзвичайно інтенсивний ріст ділової активності населення та швидке старіння адміністративного законодавства;

— необхідність проведення ефективної роботи з розвитку та вдосконалення адміністративного законодавства, організації правильного і точного його застосування у всіх сферах діяльності органів державної та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування;

— відповідність усіх процедур реалізації адміністративно-правових норм конституційним принципам поваги прав, свобод людини і громадянина, що особливо актуально у зв'язку з реформами у сфері державного управління з метою створення умов для якісного та дієвого захисту суб'єктивних прав і свобод;

— динамізм і багатогранність об'єктів адміністративно-правового регулювання, які забезпечують пріоритет публічних інтересів, застосовуючи імперативні методи;

— доцільність упровадження: регуляторного публічного адміністрування, публічно-адміністративної діяльності з надання послуг, скерованого публічного адміністрування, публічного адміністрування, пов'язаного з плануванням;

— упровадження інформаційних технологій, що обумовлює розвиток інформаційно-адміністративного права, яке складається з чотирьох елементів: адміністративно-комунікаційного права, яке стосується інформаційних відносин між державою і громадянином; інформаційного права, адміністративно-організаційного права, яке стосується внутрішньої структури системи публічної адміністрації [3, с. 246].

Реалізація адміністративно-правових норм означає практичне втілення правил поведінки, які вони містять, у діяльність суб'єктів суспільних відносин, що перебувають у сфері регулювання адміністративного права. У процесі реалізації норм адміністративного права правові приписи реалізуються всіма суб'єктами регульованих суспільних відносин, але роль кожного суб'єкта у цьому процесі визначається відповідно до його адміністративно-правового статусу. Реалізація норм адміністративного права можлива тільки за умови правильного розуміння природи останнього, а також його місця та ролі в правовому регулюванні суспільних відносин. Аналіз змісту, функціональної специфіки реалізації адміністративно-правових норм, а також характеру його взаємозв'язку з різними елементами механізму правового регулювання свідчать про те, що реалізація є не особливою формою, а заснованою на імперативному методі формою індивідуального правового регулювання. Реалізація адміністративно-правових норм має одночасно і соціальну, і юридичну природу, причому за своєю соціальною природою вона близька індивідуально-договірному правовому регулюванню, а юридична природа — принципово своєрідна. Водночас реалізація адміністративно-правових норм має певні процедури. Це обумовлено тим, що розвинене, юридично вчинене правове регулювання суспільних відносин виявляється не тільки у визначенні для їхніх учасників суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, але і в установленні порядку втілення їх у життя [2, с. 416].

У системі права будь-якої держави адміністративно-правові норми посідають особливе місце. Воно зумовлене колом тим суспільних відносин, які підлягають упорядкуванню, охороні та розвитку відповідно до об'єктивних потреб. Це суспільні

відносини, які виникають та припиняються у сфері публічного (державного і самоврядного) управління.

Значна частина суспільних відносин, що виникають у сфері публічного управління, регламентуються іншими правовими засобами: індивідуальними актами (правозастосовчими актами); адміністративними угодами (договорами); деякі відносини — діловими звичаями, адміністративними прецедентами. Певне місце у регулюванні управлінських явищ і процесів посідають також норми неюридичного характеру — політичні, моральні (етичні), корпоративні тощо.

На сучасному етапі розвитку Української держави метою адміністративно-правового регулювання є встановлення і регламентація такого правового статусу кожної людини, який би забезпечив їй реальне здійснення прав і свобод у сфері державного управління і місцевого самоврядування, а також ефективну протидію перешкодам, які можуть виникнути при цьому [1, с. 312].

Отже, реалізація норм адміністративного права закріплює різноманітні правові можливості: суб'єктивні права, юридичні свободи, законні інтереси, правоздатність, галузеві правові принципи, що мають дозвоільну спрямованість. Водночас реалізація норм має соціальну і юридичну природу, причому за соціальною суттю вона близька до індивідуально-договірного правового регулювання.

Література

1. Ківалов С. В. Адміністративне право України: [навч.-метод. посіб.] / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла. — Одеса: Юридична література, 2013. — 312 с.
2. Кузьменко О. В. Адміністративно-процесуальне право України: підручник / О. В. Кузьменко, Т. О. Гуржій; за ред. О. В. Кузьменко. — К.: Атіка, 2012. — 416 с.
3. Пархоменко Н. М. Реалізація права / Н. М. Пархоменко // Юридична енциклопедія: у 6 т. / голов. редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. — К.: Українська енциклопедія, 2014. — Т. 5. — 246 с.

А.О. Мартинюк,

студентка юридичного факультету
Запорізького національного університету

МЕТА, ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ

Сьогодні поняття «публічна адміністрація» досить часто зустрічається у нормативно-правових актах України та працях деяких науковців, але, на жаль, у сучасній науці не сформовано єдиного підходу щодо визначення даного поняття. Зазначена обставина актуалізує необхідність поглиблення наукових досліджень поняття публічної адміністрації, її сутності та особливостей виявлення цієї сутності в конкретних умовах сучасної України.

Дослідженню даного питання приділяли певну увагу такі вчені-юристи: В. Авер'янов, Т. Білозерська, В. Борденюк, Н. Гнидюк, І. Козара, І. Коліушко, В. Малиновський, В. Тимошук та інші. Зазначені вчені намагалися надати своє визначення поняття «публічна адміністрація», проаналізувати принципи її діяльності. Тому метою статті є аналіз наукових підходів до тлумачення поняття публічної адміністрації, їх узагальнення та визначення змісту зазначеного поняття, основних властивостей та принципів діяльності публічної адміністрації. Її новизна полягає в удосконаленні визначення поняття публічної адміністрації, уточненні змісту основних властивостей та принципів діяльності публічної адміністрації.

Термін «публічна адміністрація» вперше було використано в праві Європейського Союзу. Аналіз окремих нормативно-правових актів ЄС дозволяє зробити висновок, що у європейському праві існує два визначення поняття «публічна адміністрація»: у вузькому та у широкому сенсі. У вузькому сенсі під «публічною адміністрацією» розуміються «регіональні органи, місцеві та інші органи публічної влади», «центральні уряди» та «публічна служба». Під органами публічної влади при цьому розуміється: «інституції регіонального, місцевого або іншого характеру, інші органи, діяльність яких регулюється нормами публічного права або діями держав-членів; органи, наділені достатніми суверенними повноваженнями країни, які з формальної точки зору не є частиною адміністративного апарату держави-члена, але структура та завдання якого визначені в законі (причому ці завдання належать сфері функціонування держави)».

У широкому сенсі в європейському праві до «публічної адміністрації», крім органів публічної влади, відносять ті органи, які не входять до неї організаційно, але виконують делеговані нею функції. Водночас, як зазначається у Резолюції щодо публічної (державної) відповідальності, під «публічною владою» (або органами публічної влади), слід розуміти: будь-яку установу публічного права (включаючи державу, регіональні та місцеві органи державної влади, незалежні публічні підприємства) та будь-яких фізичних осіб під час виконання ними повноважень офіційних органів [1, с. 11].

Підтвердженням існування тлумачення терміну «публічна адміністрація» у широкому та у вузькому сенсі постають також роботи європейських вчених, які під поняттям «публічна адміністрація» розуміють: сукупність органів, установ та організацій, які здійснюють адміністративні функції; адміністративна діяльність, яка здійснюється цією адміністрацією в інтересах суспільства; сфера управління публічним сектором з боку тієї ж публічної адміністрації [2, с. 41].

Слід зазначити, що, наприклад, В.Б. Авер'янов під терміном «публічна адміністрація» пропонує розуміти сукупність органів виконавчої влади та органів виконавчого самоврядування, підпорядкованих політичній владі, які забезпечують виконання закону та здійснюють інші публічно-управлінські функції [3, с. 117].

У словнику термінів і понять з державного управління визначено, що публічна адміністрація — це сукупність державних і недержавних суб'єктів публічної влади, ключовими структурними елементами якої є а) органи виконавчої влади; б) виконавчі органи місцевого самоврядування [4, с. 168—169].

В останніх двох визначеннях вже простежується, що публічна адміністрація, це не звичайна сукупність державних органів, яких досить велика кількість, а сукупність органів виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування.

З огляду на вищенаведені визначення, можна сказати, що публічна адміністрація у сфері державної реєстрації актів цивільного стану є сукупністю державних і недержавних суб'єктів публічної влади, ключовими структурними елементами котрої є, по-перше, органи державної виконавчої влади і, по-друге, виконавчі органи місцевого самоврядування.

Систему державних органів виконавчої влади складають: Кабінет Міністрів України — вищий орган у системі органів державної виконавчої влади; міністерства, державні комітети, центральні органи зі спеціальним статусом — центральні органи виконавчої влади; місцеві державні адміністрації — місцеві органи державної виконавчої влади.

Складовими елементами системи публічної адміністрації виступають добре відомі два терміни: «державне управління» та «місьцеве самоврядування», які до недавнього часу в юридичній науці використовувалися як два незалежні один від одного поняття: Таким чином, органи виконавчої влади, що здійснюють виконавчо-розпорядчу діяльність, та органи місцевого самоврядування, що розв'язують значну частину місцевих справ, управляють ними в інтересах суспільства та формуються навколо органів виконавчої влади, необхідно розглядати як одне ціле, тобто як систему публічної влади, яка здійснює адміністративно-управлінські функції, а основні складові частини такої системи доповнюють та взаємодіють одна з одною з метою забезпечення як інтересів держави, так і інтересів суспільства.

Проте, публічні функції виконуються не лише суб'єктами публічної адміністрації, але й іншими суб'єктами, зокрема: державними та комунальними (муніципальними) закладами, організаціями, підприємствами. Такі суб'єкти, що належать до публічного сектору і виконують публічні функції (наприклад, відділи реєстрації актів цивільного стану), вимагають особливого режиму праці, відмінного від праці у приватному секторі. Тому залежно від обсягу публічних завдань (якщо за певних умов приватний сектор не повинен або не може виконувати відповідні завдання, які є необхідними для держави та суспільства) поняття публічної служби може розширюватися.

Якщо задатися питанням про те, які ж функції покладені на публічну адміністрацію, то не піддається сумніву що адміністративно-управлінські. Що ж стосується мети діяльності, то якщо метою держави є служіння інтересам суспільства, тому аналогічна мета буде і у підпорядкованих їй органів, а крім цього ще й забезпечення інтересів самої держави.

Публічна адміністрація здійснює певний цілеспрямований вплив її суб'єктів на ті сфери життєдіяльності суспільства, які потребують такого впливу, з метою узгодження та задоволення як інтересів держави, так і інтересів суспільства.

Таким чином, під поняттям «публічна адміністрація» слід розуміти систему органів державної виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та інші суб'єкти, наділені

адміністративно-управлінськими функціями, які діють з метою забезпечення як інтересів держави, так і інтересів суспільства в цілому, а також сукупність цих адміністративно-управлінських дій та заходів, встановлених законом.

З огляду на наведене визначення публічної адміністрації, можливо виділити низку притаманних їй ознак (властивостей):

1) це певним чином узгоджена і організована система органів (відділи реєстрації актів цивільного стану підпорядковуються Головному територіальному управлінням юстиції), яке в свою чергу підпорядковується Міністерству юстиції України);

2) суб'єктом виступає держава в особі відділів реєстрації актів цивільного стану;

3) публічна адміністрація спирається на владні повноваження, виконує адміністративно-управлінські функції;

4) діяльність публічної адміністрації поширюється на все суспільство;

5) метою діяльності виступає забезпечення інтересів як держави, так і суспільства в цілому, а не окремих громадян і соціальних груп;

6) щодо методів впливу, то окрім комплексу правових, політичних, економічних методів і засобів (регулювання, узгодження, переконання, стимулювання тощо), за необхідністю застосовується і примусу за участі правоохоронних органів.

І. Коліушко та В. Тимошук виділяють наступні принципи діяльності публічної адміністрації:

1) верховенства права як пріоритету прав та свобод людини і громадянина, гуманізму та справедливості в діяльності публічної адміністрації;

2) законності як діяльності публічної адміністрації відповідно до повноважень і в порядку, визначених законом;

3) відкритості як оприлюднення та доступності для громадян інформації про діяльність та рішення публічної адміністрації, а також надання публічної інформації на вимогу громадян;

4) пропорційності як вимоги щодо обмеження рішень публічної адміністрації метою, якої необхідно досягти, умовами її досягнення, а також обов'язку публічної адміністрації зважати на наслідки своїх рішень, дій та бездіяльності;

5) ефективності як обов'язку публічної адміністрації забезпечувати досягнення необхідних результатів у вирішенні покладених на неї завдань при оптимальному використанні публічних ресурсів;

6) підконтрольності як обов'язкового внутрішнього та зовнішнього контролю за діяльністю публічної адміністрації, в тому числі судового;

7) відповідальності як обов'язку публічної адміністрації нести юридичну відповідальність за прийняті рішення, дії та бездіяльність [5, с. 26–27].

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що публічна адміністрація — це певним чином побудована система органів державної виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та інші суб'єкти, наділені адміністративно-управлінськими функціями, які діють з метою забезпечення як інтересів держави, так і інтересів суспільства в цілому.

Публічній адміністрації притаманні властивості, які відрізняють її від інших державних утворень і які можна побачити у визначенні даного поняття. Діяльність усіх державних органів базується на певних принципах, не є виключенням і публічна адміністрація, вона також діє у відповідності до певних принципів: верховенство права, гуманізм, законність, демократизм, професійна компетентність, відповідальність тощо.

Література

1. Білозерська Т. О. Реформування публічної адміністрації в Україні як крок до європейської інтеграції / Т. О. Білозерська // Форум права. — 2007. — № 2. — С. 11–19.
2. Пухтецька А. «Європейський адміністративний простір» як новела української адміністративно-правової науки: понятійно-термінологічна характеристика / А. Пухтецька // Юридична Україна. — 2006. — № 8. — С. 41–45.
3. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права: ґрунтовний привід для теоретичної дискусії / В. Б. Авер'янов // Право України. — 2003. — № 5. — С. 117–122.
4. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління / В. Я. Малиновський. — К. : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. — 254 с.
5. Ефективна публічна адміністрація (довідник для міністрів) / автори-упорядники: І. Коліушко, В. Тимошук. — К., 2006. — 32 с.

А.О. Мартинюк,

студентка юридичного факультету
Запорізького національного університету

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТИВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ

В Україні відбуваються значні зміни, пов'язані зі здійсненням адміністративної реформи. Чинний механізм функціонування системи публічного адміністрування представляє структуру системи публічного адміністрування, яка відповідає діючому законодавству, наявні зв'язки між її підсистемами та усіма органами, що входять до їх складу, а також особливості функціонування системи публічного адміністрування та взаємодію між її елементами. Складності чинному механізму функціонування системи публічного адміністрування додає змінюваність усіх елементів системи, зв'язків між ними та середовища, в якому він діє [4]. Механізми здійснення процесу публічного адміністрування являють собою чітко вибудовані послідовності дій, реалізація яких забезпечує здійснення публічного адміністрування відповідними органами або їх посадовими особами шляхом поступових перетворень у стані об'єктів публічного адміністрування [5].

У свою чергу, загальним питанням реєстрації актів цивільного стану, а також окремим його аспектам приділяли увагу: М.М. Агарков, С.С. Алексєєв, І.А. Бірюков, Д.В. Боброва, С.М. Братусь, О.В. Дзера, А.С. Довгерт, Г.В. Єрьоменко, Ю.О. Заїка, О.С. Йоффе, Н.С. Кузнецова, В.І. Курило, В.В. Луць, О.О. Лов'як, А.В. Омельченко, В.В. Орленко, О.Ю. Піддубний, В.І. Семчик, Є.І. Фурса, Я.М.

Шевченко, С.І. Шимон, Ю.В. Ярмоленко та інші.

З метою вдосконалення регулювання відносин, які стосуються здійснення державної реєстрації актів цивільного стану, та охоплення всіх ключових питань у цій сфері, в липні 2010 р. було прийнято Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» (далі — Закон), який набув чинності 27 липня 2010 р.

Не можна не відзначити величезний позитив, який вніс цей нормативно-правовий акт у правове поле щодо новітніх норм, які спрямовані на покращання механізмів реалізації фізичними особами своїх прав та законних інтересів. Переважна більшість цивілістів-теоретиків і практиків стверджують, що цей Закон є нормативно-правовим актом європейського рівня, який не тільки уніфікував у собі питання діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану, а й став кроком, що максимально наблизив діяльність цих органів до забезпечення потреб пересічних громадян, реалізації їх прав та законних інтересів. Це Закон, в якому знайшов своє відображення багаторічний практичний досвід, поєднаний з глибоким і ґрунтовним вивченням як вітчизняного, так і міжнародного законодавства у цій сфері. Саме звідси і виникає необхідність перегляду чинного законодавства, ліквідації його прогалин і суперечностей, а також норм з можливістю їх довільного тлумачення, що створюють передумови неналежного їх застосування.

Необхідно зазначити, що Законом урегульовано порядок створення та функціонування Державного реєстру актів цивільного стану громадян — державної електронної інформаційної системи, яка містить відомості про акти цивільного стану, зміни, що вносяться до актових записів цивільного стану, їх поновлення й анулювання та відомості про видачу свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану і про видачу витягів з нього.

Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» встановлено ряд новітніх норм, які спрямовані на покращення механізмів реалізації фізичними особами своїх прав та законних інтересів.

Так, удосконалено порядок розірвання шлюбу, що є особливо актуальним відносно осіб, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі. Незалежно від терміну покарання особи, засудженої до позбавлення волі, вона може розірвати шлюб як в органах державної реєстрації актів цивільного стану, так і в судовому порядку на загальних підставах.

Крім цього, до прийняття Закону, особи, шлюб між якими було розірвано у судовому порядку, повинні були з'явитися до органу державної реєстрації актів цивільного стану для державної реєстрації розірвання шлюбу та отримання свідоцтва про розірвання шлюбу. Наразі рішення суду, яке набрало законної сили, надсилається судом до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення для зазначення в актовому записі про шлюб відповідної відмітки. При цьому реєструвати розірвання шлюбу в органах державної реєстрації актів цивільного стану не потрібно, а рішення суду є документом, який підтверджує припинення шлюбу [3].

На захист прав дітей спрямовано виключення з чинного законодавства норми, якою чоловіку було надано право за своєю заявою визнати батьківство щодо

дитини, мати якої померла або оголошена померлою, визнана недієздатною, безвісно відсутньою, позбавлена батьківських прав або, якщо мати дитини не проживає з нею не менш як шість місяців і не проявляє про неї материнської турботи та піклування. Тепер у таких випадках батьківство визнається за рішенням суду.

Ефективній реалізації прав особи сприятиме також нова норма, якою передбачено, що у разі, якщо актовий запис цивільного стану, до якого необхідно внести зміни або який необхідно поновити, було складено компетентним органом іноземної держави, з якою Україною не укладено договору про правову допомогу та правові відносини у цивільних і сімейних справах, або якщо законодавством іноземної держави встановлено інший порядок внесення змін та поновлення, відмінний від передбаченого законодавством України, актовий запис цивільного стану попередньо поновлюється відділом державної реєстрації актів цивільного стану за місцем проживання заявника. Про поновлення актового запису цивільного стану та внесення до нього відповідних змін повідомляється компетентному органу іноземної держави.

Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» внесено зміни до ряду нормативно-правових актів. Можна з упевненістю сказати, що цей Закон є нормативно-правовим актом європейського рівня, який не тільки уніфікував у собі питання діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану, а й став кроком, що максимально наблизив діяльність цих органів до забезпечення потреб пересічних громадян, реалізації їх прав та законних інтересів. Це Закон, в якому знайшов своє відображення багаторічний практичний досвід, поєднаний з глибоким і ґрунтовним вивченням як вітчизняного, так і міжнародного законодавства у цій сфері [2].

Разом з тим, позитивні якості Закону, зрозуміло, не виключають творчої дискусії чи незгоди з окремими положеннями. Недарма в народі кажуть: «Немає меж досконалості». Як вже зазначалося, Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» встановлює надійні гарантії реалізації фізичними особами своїх прав та законних інтересів, але з цього моменту хотілося б детальніше проаналізувати положення вищезазначеного Закону.

По-перше, слід звернути увагу на правовий статус персональних даних, які стосуються смерті особи і, відповідно, їхнього режиму. Так, відповідно до абз. 3 ч. 3 ст. 9 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», «інформація, що міститься в актовому записі цивільного стану, є конфіденційною і не підлягає розголошенню», а відповідно до ч. 4 ст. 25 цього ж Закону — «порядок, умови і строки зберігання книг державної реєстрації актів цивільного стану і метричних книг в архівах відділів державної реєстрації актів цивільного стану та порядок передачі цих книг до державного архіву встановлюються центральним органом виконавчої влади у сфері державної реєстрації актів цивільного стану за погодженням із центральним органом виконавчої влади у сфері архівної справи і діловодства (Державна архівна служба України)». Таким документом є Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Умов зберігання книг реєстрації актів цивільного стану і метричних книг у відділах реєстрації актів цивільного стану

та порядку передачі цих книг на зберігання до державних архівів, Переліку документів відділів реєстрації актів цивільного стану зі строками їх зберігання» №94/5 від 04.11.2002 р. Ним встановлено, що Книги реєстрації актів цивільного стану і метричні книги зберігаються у відділах реєстрації актів цивільного стану впродовж 75 років з часу їх складання.

Таким чином, інформація (а за нашим законом це і є персональні дані) про народження або смерть фізичної особи, що зберігаються в органах РАЦС, має режим обмеженого доступу (тобто є конфіденційною) як під час життя, так і протягом 75 років після смерті людини.

Виходячи з положень Закону України «Про доступ до публічної інформації» конфіденційною є інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. Зазначимо, що факт смерті особи тягне за собою низку правових наслідків, наприклад, відкриття спадщини. Законодавець надає спадкоємцям шестимісячний строк для прийняття спадщини. Проте до кола спадкоємців за законом належать не лише такі близькі для померлого люди як діти, батьки, подружжя, а і більш далекі родичі — двоюрідні і навіть троюрідні брати і сестри померлого. Якщо представники п'ятої черги спадкоємців за законом будуть вирішувати слід чи не слід поширювати конфіденційну інформацію про факт смерті особи для спадкоємців другої черги (брати, сестри, дід, баба), які, наприклад, проживають окремо від спадкодавця, то останні можуть пропустити строк на прийняття спадщини і будуть усунуті від спадкування, що не можна вважати справедливим.

Щоб уникнути певних непорозумінь з цього приводу, можливо доцільним було б п. 3, ч. 3 ст. 9 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» викласти у наступній редакції: «Інформація, що міститься в актовому записі цивільного стану, є конфіденційною і не підлягає розголошенню. Конфіденційність інформації не розповсюджується на випадки, якщо доступ до персональних даних є необхідним для здійснення або захисту цивільних прав».

По-друге, звернемо увагу на випадки державної реєстрації дітей, народжених за межами медичного закладу. В цій процедурі з'являється нова дійова особа — медична консультаційна комісія. У разі, якщо заклад охорони здоров'я не проводив огляд матері та дитини, документ, що підтверджує факт народження, видає медична консультаційна комісія в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України (Порядок утворення медичної консультаційної комісії та положення про неї мають бути затверджені МОЗ). Медична консультаційна комісія видає документ про народження у разі встановлення факту народження жінкою дитини. На що слід звернути увагу. На сьогоднішній, день медична консультаційна комісія ще не створена, хоча відповідний законопроект вже підготовлено. Тому слід зазначити, що ст. 13 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» в частині діяльності медичної консультаційної комісії не діє. З іншого боку, оскільки медична консультаційна комісія видає документ про народження у разі встановлення факту народження жінкою дитини, то при розробці нормативно-правового акта щодо її діяльності необхідно передбачити: чи достатнім буде після

домашніх пологів викликати лікаря (фахівця будь якого медичного закладу) додому, аби він провів огляд матері та дитини, чи породіллі з немовлям необхідно буде їхати до лікарні, чи факт народження жінкою дитини будуть встановлювати представники медичної консультаційної комісії.

По-третє, не буде зайвим звернути увагу на нормативне навантаження та співвідношення положень ч. 3 ст. 49 Цивільного кодексу України (далі — ЦКУ) та ч. 2 ст. 1 і ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану». Привертає увагу той факт, що згідно ст. 49 ЦКУ «Державній реєстрації підлягають народження фізичної особи та її походження, громадянство, шлюб, розірвання шлюбу у випадках, передбачених законом, зміна імені, смерть». У свою чергу Закон передбачає: «Державній реєстрації відповідно до цього Закону підлягають народження фізичної особи та її походження, шлюб, розірвання шлюбу у випадках, передбачених законом, зміна імені, смерть» також закріплює, що дія цього Закону не поширюється на порядок проведення реєстрації громадянства України. Таким чином, громадянство як невід’ємна частина статусу громадянина залишається поза увагою законодавця.

Можливо, це і не є суттєвим аспектом теоретико-правових питань цього Закону якби не одне маленьке «але». У прикінцевих та перехідних положеннях Закону пропонується внести зміни до ст. 135 Сімейного кодексу України — абз. 1 ч. 1 після слів «за прізвищем» доповнити словами «та громадянством». Якщо дія Закону не поширюється на порядок проведення реєстрації громадянства України, тоді чому саме цей Закон запровадив такі зміни?

По-четверте, знову ж таки у перехідних та прикінцевих положеннях Закону неоднозначною є позиція законодавця про те, що засвідчення начальником установи виконання покарань справжності підпису на документах прирівнюється до нотаріального засвідчення справжності підпису. Чому законодавець тільки начальників установ виконання покарань наділяє спеціальним статусом, адже окрім них є ще й капітани морських суден, командири військових частин (з’єднань), начальники експедицій, начальники слідчих ізоляторів та інші.

Цими міркуваннями ні в якому разі не слід ставити крапку в дослідженнях проблемних питань реалізації механізмів публічного адміністрування у сфері державної реєстрації актів цивільного стану окремих положень Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану». Окреслені проблеми потребують подальшого вивчення, а наукові здобутки - провадження в соціальне і правове буття.

Література

1. Козак Вячеслав. Стратегічні аспекти реформування публічного управління в Україні в умовах децентралізації / Вячеслав Козак // Теорія та історія державного управління. — 2017. — №1 (32). — С. 27–34.
2. Лов’як О.О. Правові питання вдосконалення державної реєстрації актів цивільного стану в Україні / О.О. Лов’як // Юридична наука. — 2012. — №1. — С. 19–25.
3. Молошна Олена. Становлення механізмів публічного адміністрування в Україні в контексті раціоналізації державного управління / О. Молошна // Матеріали науково-практичної конференції «Правові аспекти публічного управління: теорія та практика». Національна

академія державного управління при Президентіві України Дніпропетровський регіональний інститут державного управління. — 2011. — С. 12—15.

4. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України прийнятий 01.07.2010 // Відомості Верховної Ради України, 2010, № 38, ст. 509.
5. Чернов С.І. Текст лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» (для студентів всіх форм навчання за спеціальністю 7.03060101, 8.03060101 „Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)”) / С.І. Чернов, С.О. Гайдученко; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. — Х.: ХНУМГ, 2014. — 97 с., — С. 65—66.

А.О. Мартинюк,
студентка юридичного факультету
Запорізького національного університету

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТИВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ

Радикальні перетворення у всіх сферах суспільно-політичного життя в Україні нерозривно пов'язані зі створенням необхідних умов реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Демократичні процеси в українському суспільстві зумовлюють стрімкий розвиток різних інститутів, які потребують системного нормативно-правового регулювання та чітко визначеної реалізації через регламентовану діяльність публічних органів управління. Одним із них є інститут реєстрації, який за останні роки значно розширив сферу свого застосування, що зумовило зростання кількості правовідносин, які обслуговуються цим інститутом [1].

Проблемами адміністративно-реєстраційних проваджень, у тому числі й щодо визначення їх суб'єктного складу, займалися такі вчені як С. П. Баркова, Я. Є. Барц, Н. В. Галіцина, А. О. Грушанський, С. В. Лихачов, С. В. Максименко, Л. В. Машковська, К. В. Ростовська, В. В. Сенчук, С. П. Хіміч, О. А. Шершньова та інші дослідники. Проте, не зважаючи на високий рівень дослідження теми, і на сьогодні залишаються відкритими низка проблем щодо системи (складу) органів, які здійснюють процедури адміністративної реєстрації в Україні [2].

Поняття управлінської (адміністративної) послуги визначається як система організаційних дій, що здійснюються органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування (у деяких випадках із застосуванням заходів примусу), урегульованих адміністративним правом, спрямованих на створення умов для задоволення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина або юридичної особи приватного права за їх заявою або за ініціативи органу публічної адміністрації (державного органу або органу місцевого самоврядування). Від адміністративних послуг органів державної реєстрації актів цивільного стану (далі — ОДРАЦС) необхідно відрізняти організаційні дії, пов'язані із забезпеченням діяльності інших державних органів та відповідних посадових осіб. Управлінські послуги передбачають установлення та реалізацію правовідносин, суб'єктами яких є органи держави чи місцевого самоврядування, з одного боку, та приватні особи - з іншого. У випадку виникнення та реалізації правовідносин у системі публічної

адміністрації щодо адміністративної діяльності ОДРАЦС ці правовідносини публічними послугами не будуть. На теперішній час в Україні (як і в інших державах світу) існує декілька адміністративно-правових режимів, серед яких митний, прикордонний, міграційний, дозвільної системи, громадського порядку, безпеки дорожнього руху, екологічної безпеки тощо. Правовідносини, що досліджуються в роботі, являють собою правовий режим цивільного стану, організація оформлення якого становить відповідні адміністративно-правові відносини і є різновидом адміністративно-правового режиму. Ці правові режими існують не лише у правових нормах, але й у реальних суспільних відносинах, урегульованих нормами адміністративного права, які формуються при їх дотриманні, або в інших формах реалізації. Саме в процесі реалізації адміністративно-правових режимів здійснюється державне управління у різних сферах життєдіяльності суспільства. Адміністративно-правові режими якраз і реалізуються більшою мірою через надання публічних, у тому числі адміністративних, послуг.

Коло відносин, які регулюються цивільним правом, включає в себе майнові відносини, що являють собою права та обов'язки, які виникають із приводу майна, матеріальних благ, і особисті — немайнові відносини, пов'язані з майновими, а в деяких випадках і не пов'язані з ними. Сімейне право, як це впливає зі ст. 1 Сімейного кодексу України, своїм предметом має шлюбні відносини. Відносини державної реєстрації актів цивільного (громадянського) стану є організаційними відносинами і до предметів зазначених вище галузей права не належать.

Як відомо, галузі права відрізняються одна від одної також за методом регулювання. Правовий інститут реєстрації актів цивільного (громадянського) стану користується імперативним методом регулювання суспільних відносин. Це означає, що серед способів, які застосовуються в регулюванні відносин нормами цього правового інституту, переважають обов'язкові для виконання приписи. Водночас цивільне право як галузь права застосовує диспозитивний метод регулювання. Він переважає також і в регулюванні сімейно-правових відносин [5].

Державна реєстрація актів цивільного стану має свої особливості та являє собою організаційні відносини, у регулюванні яких використовується імперативний метод. Названі вище ознаки є основними ознаками адміністративного права.

Організаційні відносини щодо виконання державної реєстрації, сама реєстрація, визначення компетенції органів, що її здійснюють, є предметом регулювання інституту адміністративного права.

Управлінська (адміністративна) послуга ОДРАЦС полягає в офіційному визнанні державою юридичного факту щодо особи шляхом державної його реєстрації та видачі відповідного документа заявникові. У процесі державної реєстрації актів цивільного (громадянського) стану, з одного боку, здійснюється занесення до реєстру відповідного запису про юридичний факт, з яким закон пов'язує виникнення правових відносин, з іншого — видається відповідний цьому факту документ. Запис до реєстру вноситься в основному для обліку відповідних юридичних фактів, їх фіксації та, за необхідності, відтворення документів, що супроводжують цю процедуру.

Таке внесення насамперед необхідне для держави і може розглядатись як

державна функція інформаційного характеру. Для громадянина важливим є отримання відповідного реєстрації документа, саме він задовольняє його потребу, становить цінність, отриману в результаті реєстрації.

Під суб'єктами реєстраційних відносин (відносин державної реєстрації актів цивільного стану) розуміються носії прав і обов'язків, необхідних для участі у відносинах зазначеної сфери життєдіяльності, що закріплені за цими носіями нормами законодавства. Суб'єктами адміністративно-правових відносин надання послуг державної реєстрації актів цивільного стану виступають:

- фізичні особи;
- органи виконавчої влади;
- службовці ОДРАЦС.

Надання управлінських послуг державної реєстрації актів цивільного стану здійснюється заради забезпечення прав громадян, серед яких слід назвати право на життя, здоров'я, житло, харчування, одяг, свободу пересування та вільний вибір місця проживання, соціальний захист, рівні права подружжя у шлюбі та сім'ї. Незважаючи на те, що реєстрація безпосередньо не регулює набуття цих прав, за допомогою актів інституту державної реєстрації додатково створюються умови для забезпечення перелічених прав громадян та інших фізичних осіб. Виходячи зі сказаного, то слід підкреслити, що головним суб'єктом реєстраційних відносин є фізична особа, насамперед громадянин.

Адміністративно-правовий статус громадян у сфері реєстрації актів цивільного стану — це частина загального правового статусу, встановленого Конституцією України, Законом України від 1 липня 2010 р. № 2398-IV «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» [3] та іншими актами законодавства. В залежності від механізму реалізації права громадян у сфері державної реєстрації актів цивільного стану поділяються на: абсолютні (безумовні) права — права, якими особи користуються на свій розсуд; відносні права — права, для реалізації яких потрібен акт державного органу (наприклад, право на реєстрацію зміни прізвища, імені або по-батькові).

У залежності від підстав виникнення прав їх у цій сфері слід класифікувати на: загальні права громадян у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, що поширюються на всі види реєстрації; спеціальні права - права громадян щодо окремого виду реєстрації. За змістом реєстрації можна виокремити такі групи прав: право на реєстрацію народження фізичної особи та її походження; право на реєстрацію шлюбу; право на реєстрацію розірвання шлюбу; право на реєстрацію зміни імені; право на реєстрацію смерті тощо.

У відносинах адміністративно-правового статусу громадянина доцільно виокремлювати також його обов'язки, у тому числі обов'язки, які виникають у відносинах державної реєстрації актів цивільного стану. Їх необхідно класифікувати за ступенем можливості реалізації. За цим критерієм адміністративно-правові обов'язки громадян у сфері державної реєстрації актів цивільного стану поділяються на: абсолютні, які покладаються на кожного й не залежать від конкретних обставин; відносні, що виникають із правомірних дій, спрямованих на набуття прав і користування ними.

Незважаючи на визначення в Законі України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» деяких виконавчих органів місцевих рад як органів державної реєстрації актів цивільного стану, їх правове становище, закріплене Конституцією України та іншими актами законодавства, характеризує їх як органи місцевого самоврядування. Органами державної реєстрації актів цивільного стану є лише відділи державної реєстрації актів цивільного стану (далі — ВДРАЦС). Всі інші названі у ст. 4 зазначеного закону суб'єкти є органами, уповноваженими на виконання державної функції реєстрації актів цивільного стану.

Адміністративно-правовий статус ОДРАЦС регулюється нормами, які становлять правовий інститут державної реєстрації актів цивільного стану.

Він складається із трьох блоків: цільового, що включає норми про мету, завдання, функції, принципи діяльності; організаційно-структурного, який містить у собі правові розпорядження, що регламентують організацію самого ОДРАЦС; компетенційного — як сукупності владних повноважень, кола відання і підвідомчості ОДРАЦС.

Права та обов'язки ВДРАЦС необхідно конкретніше викласти в регламентах із надання ним різних послуг громадянам та іншим приватним особам. У цих правових актах необхідно було б визначити право ВДРАЦС вимагати від громадянина подання для державної реєстрації актів цивільного стану відповідних документів. Причому доцільно встановити конкретний перелік документів, які громадянин повинен подати для отримання відповідної послуги. Крім того, можна було б установити право ВДРАЦС вимагати отримання свідоцтва про народження для дитини від батьків або осіб, які звернулися за такою реєстрацією, тощо.

Стосовно виконавчих органів сільських, селищних і міських рад, які уповноважені на виконання державної реєстрації актів цивільного стану, також необхідно конкретніше визначити права ВДРАЦС у взаємовідносинах з ними. Доцільно записати, що ВДРАЦС має право здійснювати нагляд за виконанням функцій реєстрації актів цивільного стану названими органами, закріпити, що ВДРАЦС у встановлених законом випадках має право перевіряти діяльність цих органів та передбачити ці випадки.

Такими можуть бути скарги громадян на неправомірні дії працівників, що за своїми функціональними обов'язками повинні здійснювати реєстрацію актів цивільного стану, планові - не частіше одного разу на рік — перевірки тощо. Слід передбачити право ВДРАЦС вимагати своєчасного подання звітності виконавчими органами виконкомів сільських, селищних, міських рад про роботу з виконання делегованого повноваження на здійснення функції державної реєстрації актів цивільного стану.

Носіями прав та обов'язків щодо державної реєстрації актів цивільного стану є консульські установи. Їх обов'язки у цій сфері врегульовано у спеціальній інструкції. Консульський статут України лише покладає на консульські установи обов'язок здійснювати державну реєстрацію актів цивільного стану. Тому, у цьому правовому акті мають бути чітко визначені права та обов'язки дипломатичних та адміністративно-технічних працівників щодо реалізації цього виду реєстрації.

Слід зазначити, що суб'єктами правовідносин державної реєстрації актів цивільного стану насамперед є державні службовці, які проходять службу та займають відповідні посади у ВДРАЦС. Посада в ОДРАЦС є найпростішим елементом, клітинкою управлінської структури, комплексним правовим утворенням, що складається в основному з норм адміністративного права.

За допомогою посад забезпечуються персоналізація управлінських функцій і прав та обов'язків, чіткий поділ праці у ВДРАЦС, індивідуалізація відповідальності службовців. Всі обов'язки і права державного службовця ОДРАЦС можна поділити в залежності від сфери поширення на загальні та індивідуальні. Загальні обов'язки і права - це ті з них, що поширюються на всіх державних службовців державного апарату, і на службовців ОДРАЦС у тому числі. Індивідуальні обов'язки та права пов'язані з виконанням конкретних завдань державного службовця ОДРАЦС. Обов'язки керівника класифікуються залежно від сфери їх спрямування на обов'язки щодо ведення ВДРАЦС роботи стосовно державної реєстрації актів цивільного стану та обов'язки, пов'язані із загальним керівництвом відділом [4].

На жаль, що в законодавстві не повною мірою визначено роль спеціаліста в роботі ВДРАЦС. Державна реєстрація актів цивільного стану в основному покладається на керівника ВДРАЦС. Що стосується спеціалістів, то вони мають виконувати функції із забезпечення цієї роботи. Практика ВДРАЦС свідчить, що фактично державну реєстрацію актів цивільного стану виконують спеціалісти ВДРАЦС. Пропонується розширити й підвищити повноваження спеціалістів ВДРАЦС, надавши їм право реєстрації актів цивільного стану у повному обсязі.

Суб'єктами відносин державної реєстрації актів цивільного стану є працівники консульських установ та виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Їх спеціальний правовий статус має бути визначено більш чітко, особливо це стосується органів місцевого самоврядування. У законодавчому порядку необхідно визначити, які обов'язки та права покладаються на службовців органів місцевого самоврядування і хто з них конкретно повинен їх виконувати.

Суб'єктами реєстраційних відносин є громадяни України, іноземці, особи без громадянства, а також ОДРАЦС, їх державні службовці та органи, уповноважені на здійснення державної реєстрації актів цивільного стану, що відповідно до чинного законодавства є учасниками управлінських відносин, урегульованих нормами правового інституту реєстрації актів цивільного стану.

Література

1. Гурковський М. П. Реєстраційна діяльність публічної адміністрації: організаційно-правовий аспект: монографія / М. П. Гурковський. — Львів: ЛьвДУВС, 2012. — 204 с.
2. Качура О. А. Актуальні проблеми публічного та приватного права України Актуальні проблеми політики. — 2015. — Вип. 55. — С. 240—252.
3. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України прийнятий 01.07.2010 // Відомості Верховної Ради України, 2010, № 38, ст. 509.
4. Черненко, Л. М. Адміністративно-процедурне провадження з надання управлінських послуг органами державної реєстрації актів цивільного стану [Текст] : автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 — Адміністративне право і процес; фінансове право;

інформаційне право / Л. М. Черненко; наук. кер. І. П. Голосніченко; Нац. ун-т "Одеська юрид. акад.". — Одеса: Б. в., 2011. — 22 с.

5. Черненко Л. Удосконалення законодавства щодо проходження державної служби в органах реєстрації актів цивільного стану / Л. Черненко // Юридична Україна. — 2008. — № 2 (62). — С. 28–32.

А.О. Мартинюк,
студентка юридичного факультету
Запорізького національного університету

ФОРМИ І МЕТОДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ

В умовах реформування державного управління Української держави особливого значення набуває впровадження новітніх управлінських практик у загальну систему державотворення. Публічне адміністрування останнім часом є предметом вивчення багатьох вчених і фахівців як вітчизняних, так і зарубіжних. Але, незважаючи на це, залишаються невирішеними питання в понятійно-категоріальному апараті, теоретичних, методологічних та практичних аспектах, а також нормативно-правовому забезпеченні.

Питання формування публічного адміністрування аналізували такі науковці, як А. Авер'янов, В. Бакуменко, І. Грицяк, В. Загорський, А. Колодій, І. Коліушко, М. Лахижа, В. Малиновський, В. Мартиненко, П. Надолішний, Н. Нижник, О. Оболенський, О. Черчатий, Ю. Шаров та ін.

Проблеми і питання понятійно-категоріального апарату досліджувались у працях таких науковців, як І. Козюра, М. Куйбіда, О. Кілієвич, А. Кузнєцов, О. Парфенюк, І. Плотницька, В. Тертичка, В. Романов, В. Трощинський та ін.. Категорію “адміністрування” досліджували Д. Вільсон, Д. Грінвуд, Р. Грегори, Ф. Нігроу та Л. Нігроу, І. Василенко, В. Дзюндзюк, Г. Зінченко, П. Круш, Б. Новіков, Г. Сініок та ін. [2].

Проте літературні джерела з питань формування публічного адміністрування у сфері державної реєстрації актів цивільного стану не були предметом спеціального дослідження науковців. Діяльність публічної адміністрації у сфері державної реєстрації актів цивільного стану реалізується на практиці в конкретних формах і конкретними методами. Якщо публічне адміністрування розкриває основні напрями цілеспрямованої діяльності суб'єктів владних повноважень щодо виконання адміністративних зобов'язань, то форми відображають, яким чином це здійснюється. Оскільки, за допомогою форм публічного адміністрування практично реалізуються завдання та функції публічної адміністрації, то від їх використання значною мірою залежить успіх владної діяльності. Форми покликані забезпечувати найбільш доцільне виконання функцій адміністрування, досягнення його цілей з найменшими витратами сил, засобів і часу.

Різноманіття завдань і функцій публічної адміністрації обумовлює використання різних форм її діяльності, які зазначені в законах, положеннях,

статутах та інших актах, що регламентують діяльність владних суб'єктів. При цьому для виконання своїх зобов'язань органи та посадові особи повинні використовувати лише ті форми, які встановлені нормами права. Недотримання обов'язкової форми тягне недійсність або можливість оскарження дій та рішень суб'єктів владних повноважень.

Публічна адміністрація передбачає не тільки чітку визначеність і детермінованість її компетенції, а й наявність чіткого механізму її реалізації у практичній діяльності, що виражається в певних діях, котрі сприймаються як такі, що містять владні приписи. Вони являють собою: по-перше, чітко виражені в реальній дійсності вольові положення держави; по-друге, дії, що йдуть від конкретних суб'єктів і відображають публічні інтереси; по-третє, дії, які реально відчують фізичні та юридичні особи.

Викладена позиція дає змогу визначити сутність і здійснити видову класифікацію такої юридичної категорії, як форми публічного адміністрування (форми діяльності публічної адміністрації). У даному випадку під формою розуміють той чи інший варіант зовнішнього вираження змісту, а отже — у найзагальнішому вигляді під формою публічного адміністрування слід розуміти той чи інший спосіб зовнішнього вираження (оформлення) змісту цієї діяльності.

Кожен суб'єкт публічної адміністрації наділений відповідною компетенцією, яка, як правило, дає йому можливість вибирати у конкретних ситуаціях той чи інший варіант поведінки, варіант конкретних дій, тобто відбити зміст своєї регулятивної, сервісної або управлінської діяльності в тій формі, яка, на його думку, найбільш ефективна і найбільшою мірою відповідає публічним інтересам.

Конкретними прикладами дій публічної адміністрації, в яких виражається зміст її діяльності, можуть бути: видання акта публічного управління, надання адміністративної послуги, прийняття рішення по скарзі, її розгляд, проведення наради, призначення ревізій, перевірок, здійснення контрольно-наглядової діяльності тощо.

Аналіз форм публічного адміністрування свідчить про те, що вони є системним утворенням, компоненти якого тісно взаємодіють один з одним, проте не є взаємозамінними. Вони відзначаються помітною самостійністю й універсальністю щодо конкретних галузей і сфер владного впливу. Саме тому одні й ті самі форми успішно застосовуються в різних сферах суспільного життя (економічна, соціально-культурна, адміністративно-політична).

Застосування публічною адміністрацією тієї чи іншої форми багато в чому визначається її компетенцією, характеристиками об'єкта впливу, поставленою метою, прагненням отримати той чи інший конкретний результат. Форми публічного адміністрування, як правило, передбачені і до певної міри регламентовані адміністративно-правовими нормами. Вони найчастіше містяться у законах та підзаконних актах, що визначають компетенцію того чи іншого суб'єкта владних

Найбільш детально регламентовані форми, що пов'язані з реалізацією правозастосовчих, правоустановчих і правоохоронних функцій публічної адміністрації. Саме вони викликають найістотніші юридичні наслідки і їх

регламентація має важливе значення з позицій забезпечення режиму законності.

Значно менше регламентовані форми, що не спричиняють прямих юридичних наслідків (наради, консультації). Тут владним суб'єктам надається широка можливість самостійного вибору форм їх діяльності.

Ступінь регламентації використання форм діяльності публічної адміністрації не перешкоджає вільному вибору тієї з них, яка в даній ситуації є доцільною, ефективною, найбільшою мірою відповідає поставленим завданням і меті (наприклад проведення інструктажів замість видання наказів).

Незважаючи на це, форми публічного адміністрування повинні відповідати таким вимогам:

- не виходити за межі режиму законності;
- відповідати компетенції суб'єкта публічної адміністрації;
- відповідати змісту його адміністративних зобов'язань;
- відповідати змісту і характеру вирішуваних питань; сприяти задоволенню публічного інтересу;
- враховувати особливості конкретного об'єкта владного впливу.

Форми публічного адміністрування прямо чи опосередковано обумовлені тими юридичними приписами, за допомогою яких держава регулює діяльність публічної адміністрації. Вони закріплюються в Конституції України (статті 85, 106 та 117), законах та підзаконних актах (положеннях про центральні органи виконавчої влади тощо). Суб'єкти публічної адміністрації обирають ті форми, які видаються за даних конкретних умов найбільш виправданими та ефективними. Це означає, що в процесі публічного адміністрування відповідні органи (посадові особи) на основі чинного законодавства самостійно встановлюють обов'язкові правила поведінки (норми права) з питань, що віднесені до їх компетенції. Якщо йдеться про органи виконавчої влади, то під час практичного виконання завдань, покладених на них, вони реалізують розпорядчі повноваження, змістом яких є виконання вимог закону шляхом прийняття більш деталізованих правових актів, а також актів правозастосування, що тягнуть за собою певні юридичні наслідки, тобто ведуть до виконання, зміни або припинення адміністративних правовідносин.

Таким чином, під формою публічного адміністрування слід розуміти зовнішню виражену дію суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюється в рамках їх компетенції для виконання поставлених перед ними завдань та тягне за собою певні наслідки [4].

Ознаки форм публічного адміністрування:

- 1) є способом зовнішнього вираження діяльності публічної адміністрації та її посадових осіб;
- 2) залежать від змісту компетенції публічної адміністрації;
- 3) обумовлені реалізацією завдань і функцій суб'єктів владних повноважень (виконання адміністративних зобов'язань) в рамках їх компетенції;
- 4) у більшості випадків вимагають юридичної регламентації;
- 5) вибір форм діяльності обумовлений специфікою поставленої мети, зумовлює найбільш ефективний варіант діяльності;
- 6) тягнуть за собою певні наслідки.

Різноманітність форм публічного адміністрування, відмінності в їх характері, юридичній силі, та меті застосування роблять актуальною проблему їх класифікації.

Так, форми публічного адміністрування в сфері державної реєстрації актів цивільного стану можна класифікувати за різними підставами:

- за ступенем юридичного вираження:

- а) основні (видання правових актів);

- б) похідні базуються на них, тобто різні дії, що тягнуть визначені юридичні наслідки що мають визначену юридичну спрямованість (реєстраційні, дозвільні, наглядові, попереджувальні, забезпечувальні дії тощо);

- за досягнутими результатами:

- а) позитивне регулювання (затвердження програм соціально-економічного розвитку, видання положень про органи влади тощо);

- б) реакція на негативні явища в публічному адміністрування (застосування заходів адміністративної відповідальності);

- за спрямованістю:

- а) що впливають на суспільні відносини в сфері публічного адміністрування (зовнішні);

- б) що впливають на внутрішню управлінську діяльність структурних підрозділів публічної адміністрації (внутрішні);

- за колом осіб, на яких вони поширюються:

- а) загальнообов'язкові;

- б) адресовані конкретним суб'єктам;

- за характером і методам вирішення питань компетенції:

- а) процедурні (наприклад підготовка і ухвалення управлінського рішення);

- б) процесуальні (наприклад у рамках адміністративно-деліктного провадження);

- за суб'єктним складом:

- а) односторонні;

- б) дво- або багатосторонні (адміністративні договори);

- за суб'єктом ініціативи:

- а) ті, що здійснюються публічною адміністрацією за власною ініціативою в силу вимог закріпленої за ними компетенції;

- б) ті, що застосовуються публічною адміністрацією за ініціативи інших суб'єктів (наприклад за зверненнями (заявами, скаргами) фізичних та юридичних осіб);

- за умовами застосування:

- а) за звичайних умов громадського життя;

- б) за умов надзвичайного стану;

- за юридичним змістом:

- а) зобов'язуючі;

- б) забороняючі;

- в) дозволяючі [1].

В юридичній літературі існують й інші підстави класифікації форм публічного

адміністрування, проте найбільш поширеними є дві класифікації: по-перше, за значенням наслідків, які виникають у результаті використання тієї чи іншої форми (наявності правового ефекту); по-друге, за ступенем правової регламентації процесу їх застосування.

За значенням наслідків, які виникають у результаті використання форм, виділяють: а) правові форми публічного адміністрування; б) неправові форми публічного адміністрування.

До правових належать форми, використання яких спричиняє виникнення юридичних наслідків. Зокрема, це може бути видача свідоцтва про розірвання шлюбу, що тягне за собою припинення шлюбу та правовідносин, пов'язаних із ним, видання правових актів, застосування примусових заходів тощо.

Поряд з формами публічного адміністрування в процесі практичного виконання адміністративних зобов'язань публічної адміністрації важлива роль відводиться методам її діяльності.

У загальноприйнятому розумінні метод означає спосіб, прийом практичного здійснення чого-небудь. Стосовно діяльності публічної адміністрації під ним розуміється спосіб, прийом практичної реалізації її суб'єктами завдань і функцій в повсякденній діяльності на основі закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах і у відповідній формі. Дана категорія має в силу цього пряме відношення до характеристики сутності публічного адміністрування, будучи одним із неодмінних його елементів.

Категорії форми та методу публічного адміністрування необхідно розглядати в нерозривному зв'язку. Якщо форму діяльності публічної адміністрації можна досить ясно продемонструвати, показати її правовий зміст і основне призначення, то її методи характеризуються меншим ступенем правової регламентації.

В юридичній літературі існують певні труднощі з розумінням категорії методу, з відокремленням її від форми публічного адміністрування, а також методу правового регулювання. Методи публічного адміністрування застосовуються владними суб'єктами адміністративного права (публічною адміністрацією). Форма є первинною щодо методу. Вона показує, що конкретні дії публічної адміністрації здійснюються шляхом оформлення їх, наприклад, у правовий акт, що тягне за собою юридичні наслідки. Метод, у свою чергу, дає можливість побачити характер взаємовідносин між суб'єктом і об'єктом впливу. Він обов'язково знаходить своє вираження у формі публічного адміністрування. Інакше кажучи, якби не було форми публічного адміністрування, методи публічного адміністрування втратили будь-який сенс. Наприклад, як можна застосувати заходи адміністративного стягнення або надати ліцензію фізичній чи юридичній особі без документального оформлення таких дій, тобто без прийняття відповідного правового акта публічного адміністрування. Таким чином, стає очевидним нерозривний зв'язок методу діяльності публічної адміністрації з її формами.

Методами публічного адміністрування є певні способи практичного виконання суб'єктами публічної адміністрації своїх адміністративних зобов'язань, що відповідають характеру й обсягу наданої їм компетенції.

Особливості методів публічного адміністрування:

- у методах знаходить своє вираження публічний інтерес;
 - вони реалізуються в процесі публічного адміністрування;
 - вони виражають упорядковуючий вплив публічної адміністрації на поведінку суб'єктів суспільства та становлять зміст цього впливу;
 - у методах публічного адміністрування завжди міститься керівна воля держави, яка проявляється у юридично владних приписах публічної адміністрації;
 - вони використовуються суб'єктами публічної адміністрації як засіб реалізації закріпленої за ними компетенції. Це означає, що юридична сила методів завжди знаходиться в межах повноважень того органу, який їх використовує;
 - методи, як і будь-який зміст, мають свою форму, своє зовнішнє вираження.
- Для методів публічного адміністрування засобом зовнішнього вираження є форми публічного адміністрування (правові і неправові);
- вибір конкретних методів публічного адміністрування знаходиться у прямій залежності не тільки від особливостей організаційно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, а насамперед - від особливостей об'єкта впливу (індивідуальний чи колективний, форма власності, адміністративно-правовий статус тощо) [5].

Таким чином, за своїми ознаками метод публічного адміністрування є засобом цілеспрямованого владного впливу на суспільство. Такий підхід до його розуміння зближує методи публічного адміністрування з методом правового регулювання суспільних відносин. І перший, і другий є засобами регулюючого впливу, тобто виступають у ролі «носіїв» адміністративно-правових приписів, заборон і дозволів. Однак акценти при цьому різні: йдеться або про механізм правового регулювання (однаковий для всіх галузей права), або про владні засоби публічної адміністрації, які використовуються нею для виконання адміністративних зобов'язань. Методи правового регулювання поширюються на всіх учасників суспільних відносин, включаючи публічну адміністрацію та невідомі суб'єктів, в той час, як методи адміністрування використовуються тільки суб'єктами владних повноважень. У методах публічного адміністрування знаходять відповідне вираження методи адміністративно-правового регулювання, що, проте, не призводить до їх ототожнення, хоча в своєму правовому вираженні метод публічного адміністрування може співпадати з методом правового регулювання. Але для цього він повинен бути, по-перше, обов'язково юридично оформленим і, по-друге, мати нормативне вираження, тому що правове регулювання завжди нормативне. Методи ж публічного адміністрування переважно індивідуалізовані. Не всі вони є правовими.

Головним критерієм розмежування названих методів є: метод правового регулювання — функція адміністративного права; метод публічного адміністрування — функція суб'єкта адміністративного права, причому не будь-якого, а лише того, який одночасно є суб'єктом владних повноважень (публічна адміністрація).

Метод публічного адміністрування, будучи способом безпосереднього владного впливу з боку публічної адміністрації на певний об'єкт, несе у своєму змісті юридично владні повноваження, сукупність яких безпосередньо обумовлена

змістом адміністративно-правового регулювання.

Проблема адміністративно-правових методів надзвичайно актуальна, в тому числі й у сфері державної реєстрації актів цивільного стану. Вона загострена в даний час у зв'язку із реформуванням законодавства України та приведення його у відповідність до вимог Європейського Союзу. Під впливом цих змін ставиться питання про межі використання в якості методу публічного адміністрування односторонніх юридично владних розпоряджень публічної адміністрації, посилюється зворотний вплив об'єктів управління на його суб'єктів тощо.

Сукупність методів публічного адміністрування розподіляється на види за різними критеріями:

1) залежно від форми вираження:

- правові — містяться в нормативних та індивідуальних правових актах і тягнуть юридичні наслідки;

- неправові — характеризуються здійсненням суб'єктом публічної адміністрації певних дій організаційного характеру (наради, інструктажі тощо);

2) залежно від правових властивостей:

- нормативні — застосовуються з метою прийняття нормативних правових актів;

- індивідуальні — застосовуються з метою прийняття індивідуального адміністративного акта;

3) за ступенем владного впливу на об'єкти:

- імперативні — містять владні приписи, які зобов'язують до вчинення необхідних дій або належної поведінки;

- уповноважуючі — дозволяють здійснювати певні дії (наприклад, приймати правові акти публічного адміністрування);

- заохочувальні — реалізуються за допомогою встановлення стимулів до правомірної поведінки суб'єктів адміністративного права;

- рекомендаційні — містять рекомендації щодо здійснення певних дій необов'язкового характеру;

4) за суб'єктним складом:

- одноосібні (єдиноначальні);

- колегіальні.

Найбільш поширеним є розмежування методів публічного адміністрування:

1) залежно від міри використання владних повноважень публічної адміністрації:

- переконання;

- заохочення;

- примус.

2) залежно від ступеня врахування у владному впливі інтересів і правових можливостей його об'єктів:

- адміністративні;

- економічні [5].

Правильне застосування методів переконання, заохочення й примусу в процесі здійснення публічного адміністрування забезпечує найбільшу

ефективність цієї діяльності, її максимальну ефективність, раціональне функціонування всіх адміністративно-правових інститутів, непохитність правових основ у державі. Ці методи є визначальними, повинні розумно поєднуватись, тобто не протистояти один одному, а доповнювати, підпорядковуватись публічним інтересам.

Література

1. Білозерська Т. О. Реформування публічної адміністрації в Україні як крок до європейської інтеграції [Електронний ресурс] / Т. О. Білозерська // Форум права. — 2007. — № 2. — С. 11–19. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07btodei.pdf>.
2. Колесникова. К. О. Публічне адміністрування в Україні: огляд літературних джерел / К. О. Колесникова // Розвиток системи державного управління в Україні. — 2013. — № 3 (42). — С. 1–8.
3. Коротка Н.О. Форми публічного адміністрування у сфері післядипломної педагогічної освіти / Н. О. Коротка // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2014. — № 5. — С. 153–156.
4. Кузнецов А. Концептуальні підходи до формування понятійного апарату в сфері публічного управління / А. Кузнецов // Понятійно-категоріальний апарат публічного управління. — К.: НАДУ, 2010. — С. 38–43.
5. Любохинець Л. С. Предмет і методологічна основа публічного адміністрування [Електронний ресурс] / Л. С. Любохинець, А. В. Мейш. — Режим доступу: http://dn.tup.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k1201&T=01&lng=1&st.

К.О. Овчаренко,

студентка Запорізького національного університету

науковий керівник: **Ю.В. Пирожкова,**

доктор юридичних наук, доцент,

Запорізький національний університет

ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ ДОГОВІР ЯК ЗАСІБ УРЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

У науці фінансового права поняття фінансово-правового договору є порівняно новою категорією, дослідження якої на сьогодні є досить актуальним. Дану категорію в своїх працях досліджували такі науковці, як Дмитрик О., Скворцов С., Гетманцев Д., Котенко А., Єрьомін С., Солдатенко О. та ін.

Однією з перших спроб комплексного дослідження договору в фінансовому праві можна вважати роботу Єрьоміна С. «Договір у фінансовому праві», в якому автор позначив основні проблеми, що потребують детального вивчення, - питання про юридичну силу нормативної угоди, його місце в системі джерел фінансового права та ряду інших. Ним було сформовано визначення нормативної угоди як угоди, укладеної між сторонами — суб'єктами правотворчості на основі їх окремого волевиявлення, що встановлює, змінює чи скасовує норми права та спрямований на регулювання суспільних відносин. На його думку, договір в фінансовому праві вийшов на арену суспільного життя та, у поєднанні з класичними способами

регулювання суспільних відносин, дає можливість досягти взаємовигідних умов [1, с. 42–50].

Варто звернути увагу на те, що фінансове право є споріднене з наукою адміністративного права, в якій існує така категорія, як «адміністративний договір». Дане поняття вже давно розроблене в юридичній науці, тоді як поняття фінансово-правового договору досі не має належної розробки. На сьогодні наука адміністративного права дає можливість спиратися на її досягнення, і в майбутньому дасть змогу розкрити зміст фінансово-правового договору.

Адміністративні договори найчастіше мають нормативний характер, що пояснюється їхньою публічно-правовою природою та функціональним призначенням. Вони укладаються в публічних інтересах, а їхня цільова спрямованість — це досягнення загального блага.

Так, Дмитрик О. під фінансово-правовим договором розуміє правовий акт, що є формально визначеним, нормативним, обов'язковим і загальновідомим та має на меті забезпечення реалізації публічних інтересів, укладається між двома або більш суб'єктами фінансового права, виражає їх погоджену волю і направлений на правове регулювання відносин у сфері публічної фінансової діяльності [2, с. 9–10].

Визнаючи існування фінансово-правового договору, необхідно відмітити, що договір сам собою у фінансовому праві бути не може, бо регулювання фінансових відносин здійснюється імперативним методом. Підставою для обов'язковості його положень є наявність згоди держави у формі попереднього дозволу на встановлення норм фінансового права саме в договірному порядку, що відбивається у законах. Окрім того необхідно пам'ятати, що певні фінансові відносини ні в якому разі не можуть визначатися договором [3, с. 126]. Про це нам вказує Конституція України, у ч. 2 ст. 92 якої зазначений перелік відносин, що мають встановлюватися виключно законом [4].

Отже, фінансово-правовий договір — це угода, яка укладається між чітко визначеними законодавством суб'єктами, на підставі правозастосовного акта, один із суб'єктів якої обов'язково наділений владно-фінансовими повноваженнями, і яка спрямована на встановлення взаємних прав та обов'язків, міри відповідальності та має на меті забезпечення публічних інтересів в сфері фінансової діяльності.

Фінансово-правовим договорам властиві такі ознаки: 1) укладаються в рамках здійснення публічної фінансової діяльності держави; 2) укладаються між учасниками фінансових відносин; 3) мають чітку спрямованість — задоволення публічного інтересу, що передбачає забезпечення збирання, розподілу або використання грошових коштів держави і органів місцевого самоврядування; 4) підстави і умови їх укладення визначені у фінансовому законі [5, с. 340]; 5) фінансово-правовий договір є відплатним, що проявляється у взаємній вигоді сторін договору від його укладення та виконання; 6) фінансово-правовий договір, зазвичай, включається до юридичного складу, що породжує фінансово-правове зобов'язання [6, с. 96].

Підводячи підсумки, слід відзначити, що виникнення категорії фінансово-правового договору пов'язане з розвитком джерел фінансового права та змінами, які відбуваються в суспільстві. У динаміці фінансових правовідносин фінансово-

правові договори відіграють значну роль, забезпечуючи перехід від державного нормативного регулювання відносин до індивідуального. Відбувається це шляхом закріплення в ньому суб'єктивних прав і відповідних обов'язків учасників фінансових правовідносин. Отож, вищезазначені положення створюють підстави для подальшого наукового пошуку та розробки категорії фінансово-правового договору як засобу урегулювання фінансових правовідносин.

Література

1. Еремін С.Г. Договір в фінансовому праві (Монографія). М.: Издатель И.В. Балабанов, 2008. – 156 с.
2. Дмитрик О. О. Джерела фінансового права: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 12.00.07 – Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / О. О. Дмитрик. – Харків: Б. в., 2011. – 36 с.
3. Дмитрик О. О. Актуальні проблеми розвитку джерел фінансового права / О. О. Дмитрик // Форум права. – 2010. – № 2. – 618 с. – С. 121–128.
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Макух О. В. Динаміка фінансових правовідносин: методологічний аспект: дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 12.00.07 – Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / О. В. Макух. – Запоріжжя, 2017. – 411 с.
6. Гетманцев, Д. Фінансово-правовий договір: теоретичні підходи / Данило Гетманцев // Теорія і практика інтелектуальної власності: Науково-практичний журнал. – 2011. – № 5. – 99 с. – С. 92–97.

Н.С. Пономаренко,

студентка Полтавського юридичного коледжу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: ***О.М. Потапов,***
викладач Полтавського юридичного коледжу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

НЕПОВНОЛІТНЯ ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Правопорушення неповнолітніх є важливою проблемою в українському суспільстві, яка має вирішуватись не лише за допомогою кримінологічних чи деліктологічних засобів, а й моральних, педагогічних, соціально-психологічних, вирішення цієї проблеми пов'язане із формуванням життєвої позиції неповнолітніх, тобто майбутнього нашої держави.

Найбільш розповсюдженими протиправними вчинками неповнолітніх є адміністративні проступки і, на жаль, вони мають яскраво виражену тенденцію до зростання. Слід враховувати й той факт, що дуже великою є латентність адміністративних проступків, облік таких вчинків ведеться лише за офіційно виявленими правопорушеннями, стосовно яких було порушене адміністративне переслідування [4, с. 98].

Характеризуючи неповнолітнього як суб'єкта адміністративного правопорушення, слід зазначити, що до його загальних ознак відносяться вік, з якого особа може бути притягнута до адміністративної відповідальності (він визначається у ст. 12 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП)), та осудність (незважаючи на те, що у ст. 20 КУпАП визначаються поняття неосудності особи, для нас першочерговим є дослідження питання осудності неповнолітнього з метою визначення його суб'єктом адміністративного правопорушення).

Слід погодитись із Ю.І. Ковальчуком, який стверджує: «законодавець базується на тому, що з досягненням неповнолітнім зазначеного віку у нього завершився окремий етап психічного і соціального розвитку, перехід від якого вже дає підстави вважати, що в повсякденних умовах він здатен усвідомлювати суспільну значимість своїх проступків, керувати своїми діями і, відповідно, нести адміністративну відповідальність (розуміти суть і мету застосованих до нього позбавлень, які закладені у санкції адміністративно-правової норми)» [3, с. 15].

Насправді вік з якого повинна наступати адміністративна відповідальність є дискусійним та вкрай суперечливим і до сьогодні. Отже, Ю.І. Ковальчук доводить безспідставність твердження щодо питання зниження віку, з якого неповнолітні можуть нести адміністративну відповідальність. Він указує, що неповнолітні з 14 років повинні нести адміністративну відповідальність, через те, що правопорушення, які ними вчиняються, характеризуються підвищеним ступенем суспільної шкоди та їх поширеністю в підлітковому середовищі. Ми погоджуємося з вченим в питанні зниження віку адміністративної відповідальності для неповнолітніх до 14 років, проте вважаємо, що у віці від 14 до 16 років неповнолітні повинні відповідати лише за чітко визначені законодавцем адміністративні правопорушення, які можуть мати високий ступінь суспільної небезпеки [3, с. 113].

Цікавим, на наш погляд, і доволі важливим є питання деліктоздатності неповнолітнього як суб'єкта адміністративної відповідальності. Так, однією із особливостей є її обмеженість, що доведено А.П. Ключніченком [2, с. 22]. На наш погляд, деліктоздатність неповнолітнього знаходиться в прямій залежності від віку неповнолітнього та його осудності. Так, у віці від 16 до 18 років до неповнолітніх, за загальним правилом можуть бути застосовані певні, чітко визначені заходи впливу, тобто їх призначення має на меті саме виховний та профілактичний характер, а не прагнення суворого покарання. Неповнолітні ж віком до 16 років взагалі не володіють деліктоздатністю та не можуть бути суб'єктами адміністративного правопорушення. У питанні стану осудності як однієї із загальних умов деліктоздатності слід зазначити наступне: якщо особа вчинила адміністративне правопорушення у стані неосудності, вона звільняється від адміністративної відповідальності і таким чином не несе жодної відповідальності за свої діяння. Із цього можемо зробити висновок, що неповнолітні особи, які вчинили адміністративні правопорушення у стані неосудності та не могли усвідомлювати характер своїх дій, не можуть бути суб'єктами адміністративної відповідальності. Отже, осудність — це обов'язковий елемент деліктоздатності [5, с. 182].

Виходячи з віку адміністративної відповідальності неповнолітніх умовно можна виділити такі елементи, які сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, насамперед це:

– несприятливе сімейне оточення (40 % неповнолітніх правопорушників виховувалося в неблагополучних сім'ях: з них 30 % – у неповних, 45 % – у конфліктних, 25 % – в асоціальних і кримінальних сім'ях). У той же час 60 % неповнолітніх правопорушників виховувалося в зовнішньо благополучних сім'ях, проте, з них 55 % виховувалося в матеріально незабезпечених сім'ях, 35 % – у сім'ях із низьким культурно-освітнім рівнем батьків, а 10 % – у досить заможних родинах). Отже, виходячи з цього в науковій літературі широко розповсюдженою є думка, що особи, які поповнюють ряди правопорушників, в дитячі та юнацькі роки часто були об'єктом батьківської агресії, в тому числі прихованої, усвідомити яку вони були не в змозі, але вона назавжди позначилась на їх психіці [5, с. 784]. Вірно зазначає Ю.М. Антонян, що «мікросередовище, в якому поширені пияцтво, грубість, неповага, зневажливе ставлення до людської гідності, небажання рахуватись з почуттями та інтересами інших осіб, статеві розбещеність сприяють формуванню особистості правопорушника» [1, с. 18–20].

– особливості вікової психіки підлітків, які сприяють антисуспільним проявам (акцентуація характеру, реакція групування, реакція емансипації, почуття дорослості, прагнення до самоствердження, емоційна невірноваженість, підвищена збудливість, комфортність тощо).

На нашу думку, істотною психологічною характеристикою особистості неповнолітнього правопорушника є його направлена проти оточуючих агресивність. Тут ми цілком погоджуємося з Д.О. Шестаковим який зазначає, що «насильство як самоціль, як спосіб реагування на конфліктну ситуацію та прояв свого „я” може бути безпосередньо пов'язаним з нездоровою родинною атмосферою» [5, с. 784].

– з'ясування особливостей психологічного та вікового розвитку особи неповнолітнього як суб'єкта адміністративної відповідальності. Однією із таких особливостей є те, що їх нервова система увесь час знаходиться у процесі становлення та вдосконалення, тоді як у дорослих вона вже сформована, що, як слід потребує більш послідовного розгляду особливостей їх психологічного та вікового розвитку [4, с. 98–101].

Ми вважаємо, що для більш ефективного протистояння невинному зростанню неповнолітньої злочинності необхідно максимально використати такий адміністративно-правовий та управлінський засіб, як розробка та реалізація загальнодержавних програм з профілактики та попередження даних правопорушень неповнолітніх осіб.

Таким чином, можна говорити про те, що в нашої державі є дуже болюча проблема, пов'язана з неповнолітніми особами. На превеликий жаль, відсоток адміністративних правопорушень, скоєних неповнолітніми, залишається загрозливо високим. Згідно соціологічних досліджень умовними елементами, які сприяють вчиненню проступків стають: неусвідомлення наслідків своїх вчинків; надмірне вживання алкоголю, наркотиків; незнання законів України; недостатнє

виховання та увага з боку батьків; вплив друзів, негативної компанії; важке матеріальне становище.

Отже, на наш погляд, правове виховання учнів повинно включати в себе не тільки озброєння знаннями щодо адміністративної та кримінальної відповідальності, а також засвоєння учнями знань щодо своїх прав у сім'ї, школі, суспільстві. Неповнолітні також повинні набувати різних соціальних умінь, володіння якими призводить до соціальної компетентності особистості.

Література

1. Антонян Ю. М. Несовершеннолетние преступники с акцентуациями характера: Учеб. Пособие. Юрий Миранович Антонян., 1993. — 22 с.
2. Ключишченко А. П. Административная и общественная ответственность несовершеннолетних. — Учеб. пособ. — К.: НИ и РИО КВШ МВД им. Ф. Э. Дзержинского, 1980. — С. 22.
3. Ковальчук Ю. І. Неповнолітні як суб'єкти адміністративної відповідальності: дис. канд. юрид. наук / Ковальчук Юрій Іванович. — К., 2007. — С.15.
4. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. К.: Юрінком Інтер, 2003. — 544 с.
5. Шестаков Д. Кримінологія. Дмитро Шестаков. Юридичний центр Прес: Р. Асланова «Юридичний центр Прес», 2006. — 891 с.

А.В. Титаренко,

студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

науковий керівник: ***К.О. Токарева,***

кандидат юридичних наук, викладач

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Місцеві бюджети являють собою фінансову базу органів місцевого самоврядування, так як в них концентрується більше половини загального обсягу фінансових ресурсів муніципалітетів. Місцеві бюджети, входячи до загальної бюджетної системи держави, утворюють систему фінансових відносин, яка формується між місцевими та державними бюджетами, і в середині між самими місцевими бюджетами.

Слід відзначити, що існуюча система місцевих бюджетів не здатна забезпечити фінансову спроможність органів місцевого самоврядування, оскільки: 1) місцеві податки та збори не є й не можуть бути достатнім джерелом доходів місцевого бюджету через їхній незначний податковий потенціал і, відповідно, незацікавленість місцевих рад у їх запровадженні, адже їхня частка складає близько 3% доходів зведених місцевих бюджетів; 2) більшість з цих податків та зборів характеризуються значними адміністративними витратами, які часто переважають суму надходжень від них [3, с. 39]. Зважаючи на це, реформування бюджетно-

податкової системи має на меті забезпечення формування місцевих бюджетів територіальних громад.

Починаючи ще з 2015 року були внесені зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України щодо передачі органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і закріплення стабільних джерел доходів для їх реалізації. Пріоритетами запроваджених змін визначено розширення прав органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень та надання їм повної бюджетної самостійності щодо наповнення своїх бюджетів та здійснення видаткових повноважень. Одночасно передбачено збільшення джерел формування дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок передачі окремих доходів з державного бюджету, доповнення системи місцевих податків акцизним податком з кінцевих продажів суб'єктами господарювання (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти) за ставкою 5 відсотків вартості реалізованого товару), розширення бази оподаткування податком на нерухомість (включення до оподаткування даним податком комерційного (нежитлового) майна та автомобілів з великим об'ємом двигуна) [2].

В бюджетній політиці та організації бюджетного процесу особливе місце займає міжбюджетне регулювання, яке направлене на перерозподіл фінансових ресурсів між бюджетами для забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за відповідними бюджетами та фінансових ресурсів, що мають забезпечувати їх виконання. Однією із форм реалізації засад міжбюджетного регулювання є міжбюджетні трансферти. Внаслідок відповідних змін натеper міжбюджетні трансферти поділяються на: базову дотацію (трансферт, який надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності території); субвенції; реверсну дотацію (кошти, які передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності території); додаткові дотації [1]. Отже такий перелік видів трансфертів, закріплений у відповідності із нововведеннями, має важливе значення для всієї міжбюджетної системи.

Варто відзначити, що формування нового виду міжбюджетної системи має стимулюючий характер, оскільки лише 50 % коштів бюджетів-донорів вилучається лише для вирівнювання спроможності інших територій, а не на користь державного бюджету. Така система вирівнювання дає змогу залишити більшу частину коштів на місцях, а органи місцевого самоврядування стають більш незалежними при прийнятті управлінських рішень. Проте, ризик недоотримання цих коштів місцевими бюджетами зумовлюватиме розбалансування бюджетів та знизить ефективність надання послуг, що фінансуються з місцевих бюджетів. Саме тому, серед недоліків трансфертної політики слід відзначити, що «світле майбутнє» вона передбачає тільки для територій з сильним економічним розвитком.

Відомо, що переважна більшість регіонів України є дотаційними та це може свідчити про те, що місцеве самоврядування ще не готове переходити на самозабезпечення. Реформування податкової системи відіграє значущу роль в процесі формуванні місцевих бюджетів, однак регіони мають запрацювати не лише

формально, але й створити або відновити існуючі джерела існування — надходження та доходи місцевих бюджетів, які спроможна забезпечити лише реальна економіка. Лише питома вага місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів (без врахування міжбюджетних трансфертів) протягом 2012—2014 років коливалася в межах 5-8%, а в 2015 році відбулось вже зростання частки місцевих податків та зборів у доходах місцевих бюджетів до 22,5% та більше. На нашу думку, проведені реформування в податковій та бюджетній сфері беззаперечно є досить вагомим поштовхом до встановлення самостійності та незалежності територіальних одиниць в плані фінансування та формування місцевих бюджетів. Зазначені зміни призведуть до поліпшення стану фінансової та податкової системи починаючи вже з первинного рівня адміністративно-територіальних одиниць.

Таким чином, слід зазначити, що дана реформа реалізується позитивно, має на меті забезпечення достатніх об'ємів фінансових ресурсів, які б повністю сформували фінансову незалежність формування місцевих бюджетів. Проведення фінансово-податкової складової реформи децентралізації свідчить про чітку тенденцію до нарощування фінансової бази місцевих бюджетів і створює передумови для успішного соціально-економічного розвитку.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 № 71-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/71-19>
3. Фурдичко Л. Є. Децентралізація: фінансова незалежність місцевих бюджетів України / Л.Є. Фурдичко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. — 2015. — Вип. 5. — С. 39—42

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

М.І. Гора,

студент юридичного факультету

Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

науковий керівник: ***І.Г. Андрущенко,***

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

Увесь останній час Україна намагається займати певне місце в системі сучасних міжнародних відносин, укріпити світовий авторитет та підвищити свої рейтинги

Наша країна вже досить давно бажає увійти до європейського політико-правового, фінансово-економічного простору і набути статусу члена ЄС. Одним із важливих напрямів такого співробітництва являється сфера оподаткування. І це очевидно, адже даний аспект має відповідне підтвердження у зобов'язаннях (ст. 353 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами від 27.06.2014 р. (у редакції від 30.11.2015 р.) [1] та договірних засадах (чинних двосторонніх міжурядових угод (конвенцій) про уникнення подвійного оподаткування) [2].

На сьогодні актуальним для України є вирішення ряду важливих питань відносно вивчення, узагальнення досвіду нормативно-правового регулювання співробітництва України та Європейського Союзу, зокрема в частині оподаткування з метою наближення до членства в ЄС.

Установчі договори ЄС мають важливе значення відносно визначення базових засад у питаннях регулювання сфери оподаткування на міжнародному рівні. Їх положення умовно можна розподілити на відповідні блоки: 1) положення, в яких визначено основні правові принципи права ЄС, застосування яких відноситься до сфери регулювання у сфері податків як в цілому, так і до певних груп цих відносин; 2) положення, в яких визначено основні правові принципи права ЄС стосовно ряду заходів у сфері конкретних видів податків: прямих/непрямих; 3) положення, які стосуються податкових привілеїв та імунітетів ЄС.

Так, згідно із досягнутими двосторонніми домовленостями Україна взяла на себе ряд зобов'язань щодо здійснення усіх необхідних організаційних заходів із метою якомога прозорого, ефективного та оптимального у часі наближення податкового законодавства до законодавства ЄС згідно переліку в Додатку XXVIII до Угоди [1]. Також відповідно до положень гл. IV розділу V Угоди про Асоціацію, в рамках двосторонньої співпраці було досягнуто відповідних домовленостей відносно питань співпраці із ціллю оптимізації управлінського аспекту сфери оподаткування. Згідно цих прагнень згодом в Україні мали би покращитися економічні відносини, оптимізувалася сфера торгівлі та бізнесу, «розблокувалася» б сфера інвестицій та панувала тільки добросовісна конкуренція.

Звісно, на сьогоднішній день можна констатувати, що більша частина положень гл. IV розділу V Угоди про Асоціацію у сфері наближення законодавства України до «податкових» вимог ЄС так і не досягнуто. І тут маємо взяти до уваги той факт, що у країнах ЄС і по сьогодні йде активна боротьба з такими «вадами» деяких учасниць-країн, як: ухилення від оподаткування; податкове шахрайство; уникнення оподаткування доходів фізичних та юридичних осіб, отриманих на територіях інших країн-учасниць ЄС. Тож, Європейський Союз не може прийняти до себе іще одного члена із поганою репутацією.

Навіть ряд фактів свідчать про те, що Україною не виконуються у повній мірі взяті зобов'язання, що потребує негайних заходів у питаннях здійснення реформ правового механізму оподаткування з врахуванням вимог законодавства Європейського Союзу. Зокрема, це стосується об'єкта і бази оподаткування, ставки податку, податкових пільг, звільнення від оподаткування тощо.

Приміром, що стосується податку на додану вартість, то Угодою про Асоціацію передбачено зобов'язання України щодо наближення свого законодавства до законодавства Європейського Союзу, враховуючи при цьому такі директиви Ради ЄС, як: «Про спільну систему податку на додану вартість» №2006/112/ЄС від 28.11.2006 [3, с. 8–15] та «Про звільнення від податку на додану вартість і мита товарів, що ввозяться особами, які подорожують з третіх країн» №2007/74/ЄС від 20.12.2007 [4, с. 6–12].

Як відомо, Директива №2006/112/ЄС є фундаментальною, адже нею закріплені правові засади у частині оподаткування ПДВ. Це є досить болючим питанням ряду країн, саме тому Україна та Європейський Союз визнали її первісною, яка має бути адаптованою із боку нашої країни. Але, якщо переглянути діючий на сьогодні Податковий кодекс України (в редакції від 0.09.2017 р.) [5, ст.381], то можна помітити, що кардинальних змін у правовому полі в частині оподаткування податку на додану так і не відбулося. І це можна прослідкувати протягом останніх трьох років. Звісно, «осучаснений» Податковий Кодекс України вже інший, більш наблизений до норм Європейського Союзу, але він все ще є досить непрогресивним, «ліберальним» для податкових шахраїв.

Не зайвим буде відмітити, що діючий Податковий кодекс України не у повній мірі відображає той перелік необхідних норм, які спрямовані на стимулювання інноваційної діяльності, здійснення трансферту технологій, а також реалізації науково-технічної діяльності підприємствами та можливостей пільгового

оподаткування. У Кодексі необхідно чітко прописати, що є «інновації», «інноваційна діяльність» та встановити відповідні податкові важелі. Приміром, досить позитивним досвідом є встановлення податкових важелів розвитку інновацій в Європейському Союзі.

Також, як відомо, відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами від 27.06.2014 р. (у редакції від 30.11.2015 р.) [1] наша країна зобов'язалася активізувати й посилити співробітництво, що стосується побудови більш прогресивної системи адміністрування податків, зокрема на «розпорядок денний» ставилися питання у збільшенні рівня податкових надходжень в Україну, створення більш прозорої та потужною системи податкового контролю. Варто зауважити, що головна увага при цьому була зосереджена на процедурних питаннях повернення податку на додану вартість та здійснення тим самих превентивних заходів щодо їх збільшення. Тут також постає питання про боротьбу із податковим шахрайством, ухиленням від добросовісної сплати податків, яке поглинуло ряд стратегічних сфер України (машинобудування, нафтопереробна промисловість, металургійна, хімічна тощо).

Як відомо, в Україні Податковим кодексом України раніше передбачалися ряд преференцій щодо оподаткування тих компаній, які є так званими «альтернативниками», тобто підприємств, які виробляють та застосовують енергозберігаюче обладнання і устаткування на основі відновлюваних (альтернативних) джерел енергії. Але, як показує практика, рядом підприємств так і не були отримані дані преференції або це викликало ряд труднощів при їх отриманні, що було передусім викликане самою процедурою їх адміністрування. У той же час частина пільг в Україні, зокрема звільнення від оподаткування ввізними митом та ПДВ енергозберігаючого обладнання відповідно до Постанови КМУ №444 від 14 травня 2008 р., була у 2014 р. скасована, наслідком чого стало істотне зменшення стимулів до впровадження енергозберігаючого обладнання та технологій вітчизняними підприємствами-виробниками [6, с. 184]. Звісно, як показує досвід країн Європейського Союзу такі підприємства мають певні пільги та можуть їх отримати безперешкодно у своїх більшості.

Саме тому, Україною у відповідності до норм Європейського Союзу має вивчатися передовий досвід інших країн у питаннях обміну позитивним досвідом у боротьбі та запобіганню податкового шахрайства, зокрема із так званими, «шахрайськими схемами».

Щодо діючих двосторонніх міжурядових угод (конвенцій) про уникнення подвійного оподаткування, то результати узагальнень судової практики України в частині вивчення досягнень/невдач дозволяє стверджувати, що для України на сьогодні є проблемними та болючими такі ряд аспектів, як: непрофесійність та некоректність тлумачення договірних норм між Україною та європейським Союзом у процесі безпосередніх вирішень спорів; непослідовність та безсистемність у трактуванні деяких понять, пов'язаних із такими питаннями, як «ставка оподаткування», «джерело доходу», «роялті» тощо. Також варто додати і про відсутність в окремих договорах України положень, які відтворюють параграф 5 ст.

12 Типової конвенції ООН «Про уникнення подвійного оподаткування у відносинах між розвиненими державами та державами, що розвиваються» (видання від 2013 р.) [7, с. 562]. Вадю національного законодавства є також відсутність потрібних роз'яснень та тлумачень у відповідних договорах.

З огляду на ситуацію, яка склалася вважаємо, що Україна ще має час, щоб виконати усі взяті на себе зобов'язання у частині оподаткування, адже це один із кроків, які можуть наблизити нашу країну членства в ЄС.

На найближчу перспективу, на нашу думку, Україні потрібно: 1) якомога повніше реалізувати взяті на себе зобов'язання, що призведе до удосконалення процедур справляння та адміністрування податків; 2) підсилити процедуру контролю платників податків, враховуючи передовий досвід розвинених країн; 3) працювати над розробкою ефективних механізмів боротьби з ухиленням від сплати податків та податковим шахрайством.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 (редакція від 30.11.2015 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
2. Чинні двосторонні міжурядові угоди (конвенції) про уникнення подвійного оподаткування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/mijnarodne-/chinni-dvostoronni-mijuryado/>
3. Директива Ради 2006/112/ЄС про спільну систему податку на додану вартість від 28.11.2006 // Офіційний вісник ЄС, L 246, 9 грудня 2008 року, С. 8—15.
4. Директива Ради (ЄС) № 2007/74 про звільнення від податку на додану вартість і акцизів на товари, що ввозяться особами, які подорожують з третіх країн // Офіційний вісник ЄС, L 346, 29 грудня 2007 року, С. 6—12.
5. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (редакція станом на 10.09.2017) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), № 2146-VIII від 07.09.2017, ВВР, 2017, № 38—39, ст. 381.
6. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЕС: економічні виклики та нові можливості : наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В.М.Гейця та чл.-кор. НААН України Т.О. Осташко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». — К., 2016. — 184 с.
7. Типовая конвенция ООН об избежании двойного налогообложения в отношениях между развитыми и развивающимися странами (пересмотренное издание 2011 г.). — Нью-Йорк: ООН, 2013. — 562 с.

Г.Г. Козак,

студент обліково-фінансового факультету
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
науковий керівник: **В.М. Панькевич,**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню сутності та особливостей банківського законодавства України. Запропоновано шляхи вдосконалення банківського законодавства.

Ключові слова: правове регулювання банківської системи, банківське законодавство, інкорпорація банківського законодавства, кодифікація банківського законодавства, банківський кодекс.

Постановка проблеми. На сьогоднішньому етапі розвитку України прослідковується чітка тенденція до зростання нестабільності економічної та фінансової систем. Банківська система в умовах зростаючої нестабільності опинилась в найбільш невідповідних умовах. Така нестабільність на банківському ринку породжує негативні наслідки розвитку економіки в цілому, а також призводить до розвитку соціально-політичної кризи.

Вітчизняні банки проходять серйозну перевірку часом в умовах постійних економічних трансформацій. Швидка зміна умов функціонування, вплив зовнішнього середовища, необхідність внутрішніх перетворень зумовлюють постійне удосконалення банківської системи.

Ефективне функціонування банківської системи України переважно визначається рівнем її правової основи і неможливе без визначення правового статусу банківських установ та конкретизованого регламентування усіх аспектів банківської діяльності. Створення повноцінного банківського законодавства є запорукою належного управління економікою держави, побудови механізму сучасної кредитної системи України і формування правової держави.

Стан дослідження. Поняття «законодавче регулювання банківської системи» в Україні досліджували провідні науковці, а саме: Карманов С.В. [4], Воронова Л.К. [2], Орлюк О.П. [6], Гетманцев Д.О. [3], Коваленко В.В. [1], Костюченко О.А. [5].

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі банківське законодавство України посідає особливе місце загальному законодавстві України та становить систему нормативних актів, які та являє собою систему нормативних актів, які містять в собі банківські правові норми.

Банківське законодавство - це сукупність законів та підзаконних нормативних актів, які регулюють банківську діяльність та містять основоположні правові норми, базові положення з основних питань банківської діяльності [3, с. 9].

Мною цілком підтверджується думка, що банківське законодавство складається з законів, які регулюють банківську діяльність, але варто конкретизувати, що підзаконні нормативні акти — це нормативно-правові акти Національного банку України (Постанови Правління НБУ, Рішення Ради НБУ).

Розглянемо особливості банківського законодавства. Перша особливість - міжгалузевий характер, так як банківське законодавство містить норми різних галузей права. Найбільшого значення тут набувають норми конституційного, адміністративного, цивільного та фінансового права. Водночас багатогранність самої банківської діяльності дає підстави включати до складу банківського законодавства ще й норми кримінального права, цивільного процесуального права (наприклад, відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника або порядок стягнення коштів за виконавчими документами з установ, підприємств, організацій) та інших галузей права.

Другою особливістю банківського законодавства України є значна кількість підзаконних нормативних актів, проте законів, що регулюють різні аспекти і питання банківської діяльності, недостатньо.

З одного боку, недостатня кількість законів у цій сфері пояснюється складною і повільною процедурою їх прийняття, а з іншого, тим, що банківські відносини надто динамічні. Це вимагає постійного внесення змін, спрямованих на вдосконалення зазначеної діяльності, що забезпечується оперативним прийняттям підзаконних нормативних актів [1, с. 11].

Я погоджуюсь з такою думку і вважаю необхідним спростити і пришвидшити процедуру прийняття законів та інших нормативних актів для доцільного та своєчасного регулювання банківської діяльності, на яку впливають зміни на фінансовому ринку.

Проблема розмежування банківського законодавства з іншими галузями законодавства є ще однією особистістю, вона має практичне значення для ефективного розвитку і функціонування економіки [6, с. 27].

Варто зазначити, що для банківського законодавства характерні такі негативні риси:

а) багаторівневий характер правового регулювання банківської діяльності та наявності значної кількості підзаконних нормативних актів (актуальною є проблема дотримання ієрархії джерел банківського права);

б) відсутність єдиного кодифікованого акта з банківської діяльності;

в) динамічність норм банківського права і внесення періодичних змін і доповнень до нормативних актів, що регулюють банківську діяльність;

г) суперечливість і складність багатьох нормативних актів, їхня неузгодженість з актами, які стосуються загального народного господарства і регулюють господарські відносини;

д) недостатня кількість офіційних джерел, де публікуються нормативні акти з банківської діяльності, і труднощі, що виникають з пошуком і користуванням цими актами.

На думку Хитрої І.Я., для вдосконалення правового регулювання банківської системи України необхідно прийняти Банківський кодекс України шляхом інкорпорації та кодифікації банківського законодавства [7, с. 31].

На мою думку, прийняття Банківського Кодексу значно полегшить регулювання банківського законодавства, а для прискорення процесу прийняті даного кодексу можна використовувати досвід США та Англії, які вже в процесі створення Банківського кодексу.

Інкорпорація банківського законодавства передбачає приведення до певної системи нормативно-правових актів, що врегульовують банківські відносини, за певними критеріями.

Кодифікацію банківського законодавства необхідно здійснити на основі інкорпорованих нормативно-правових актів, з метою об'єднання цих актів та внесення деяких змін та доповнень до них шляхом утворення кодифікованого акта — Банківського кодексу України.

Банківський кодекс України повинен складатись з загальної та спеціальної частин. Загальна частина повинна містити об'єкт та предмет регулювання банківським законодавством, а також перелічити суб'єктів та учасників банківських правових відносин, а також окреслити структуру банківської системи, її функції, правовий статус та принципи діяльності банківських установ в Україні [1, с. 278].

Також в загальній частині слід відобразити нормативно-правові акти, які регулюють порядок видачі банківських ліцензій, порядку створенні та державної реєстрації банку, відкриття його філій, представництв, відділень.

В спеціальній частині Банківського кодексу необхідно розкрити основні напрями діяльності Національного банку України, а саме : механізм реалізації інструментів прямої та опосередкованої дії на грошово-кредитний ринок держави та механізми його впливу на банківську систему та на ліквідність банків України. Також в спеціальній частині варто зазначити принципи та порядок надання банківських послуг та здійснення банківських операцій (деPOSITНИХ, кредитних та касово-розрахункових) [1, с. 282].

Висновки. Отже, необхідно підкреслити, що банківське законодавство має ряд особливостей та негативних рис, які в сукупності призводять до того, що дані норми права не регулюють банківську діяльність належним чином. Одним з основних шляхів вдосконалення банківського законодавства є прийняття Банківського Кодексу шляхом інкорпорації та кодифікації чинного законодавства.

Удосконалення вже існуючих положень також позитивно б вплинуло на законодавче регулювання банківської системи (доповнення Закону України «Про споживче кредитування» інформацією про механізм надання кредитних послуг фізичним особам, етапи кредитного процесу).

Література

1. Коваленко В. В. Банківське регулювання і нагляд: методологія і практика: монографія / В. В. Коваленко. — Одеса: Атлант, 2013. — 492 с.
2. Воронова Л. К. Фінансове право України: підруч. / Л. К. Воронова. — К.: Моя книга, 2006. — 320 с.
3. Гетманцев Д. О. Банківське право України / Д. О. Гетманцев, Н.Г.Шукліна. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 344 с.
4. Карманов С. В. Банківське право України: навч. посіб. / С. В. Карманов. — Х.: Консум, 2008. — 463 с.
5. Костюченко О. А. Банківське право: навч. посіб. / О. А. Костюченко — К.: КНЕУ, 1999. — 168 с.
6. Орлюк О. П. Теоретичні питання банківського права і банківського законодавства: монографія / О. П. Орлюк. — К.: Юринком Інтер, 2003. — 103 с.
7. Хитра І. Я. Адміністративно-правове забезпечення діяльності банків в Україні: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І.Я. Хитра; Акад. праці і соц. відносин Федер. проф. спілок України. — К., 2011. — 188 с.

О.В. Псьота,

студент Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО І ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСІВ УКРАЇНИ

Проблема співставлення господарського і цивільного законодавства та права вважається однією з найважливіших та найскладніших у вітчизняній юридичній сфері. Проаналізувавши дослідження і низку публікацій з даної проблематики, я дійшов висновку, що це питання дійсно викликає неабиякий інтерес в юридичній громадськості. Між юристами, науковцями досі точаться гострі дискусії у цій сфері з того періоду, коли Цивільний кодекс (далі ЦК) та Господарський кодекс (далі ГК) розпочали регулювати однорідні правовідносини — з 1 січня 2004 року (дня набрання ними чинності).

Аби розібратися в цьому питанні, вважаю за потрібне співвіднести дані кодекси через такі важливі критерії, як предмет і метод правового регулювання. Також, на мою думку, потрібно з'ясувати, в якому законі містяться загальні норми, а в якому — спеціальні.

Традиційно головним критерієм поділу системи законодавства та права на галузі виступає предмет правового регулювання — сукупність суспільних відносин, що врегульовані правом. Відповідно до ст. 1 Цивільного кодексу цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Приписи цієї статті інформують нас про те, що в епіцентрі цивільного законодавства стоїть особа, її немайнові та майнові права. Немайнові права нас не цікавлять у даній проблематиці через їх відсутність у

предметі Господарського кодексу. Увагу потрібно зосередити на відносинах у сфері економіки, що входять до предмету Цивільного кодексу. Дана сфера стосується як фізичних осіб, фізичних осіб-підприємців, так і осіб юридичних — об'єднань осіб та /або їхнього майна, що створюються для реалізації економічних потреб і інтересів тих же осіб. Що ж стосується предмета регулювання Господарського кодексу, то він визначений у його ст. 1. Цей Кодекс регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання — споживачами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, наділеними господарською компетенцією, а також громадянами, громадськими та іншими організаціями, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності. Даний кодекс був прийнятий з метою розвитку підприємництва, забезпечення зростання активності суб'єктів господарювання, утвердження суспільного господарського порядку в економічній системі України. Отже, вже можна зазначити, що предмет регулювання Цивільного і Господарського кодексів хоч і деякою мірою «продубльовується», проте загалом різняться.

Аналіз методу правового регулювання цих кодексів теж дає нам змогу дослідити дане питання. Характерними рисами цивільно-правового методу є юридична рівність учасників цивільних відносин, самостійний організаційно-майновий статус цих учасників, ініціативно-диспозитивний характер цивільно-правових норм, відновлювально-компенсаційний характер захисних заходів порушеного права тощо. Так, безумовно і в господарському праві ми спостерігаємо такі ж ознаки методу. Проте господарсько-правовий метод регулювання далеко не вичерпується ними, він дещо складніший в порівнянні з цивільно-правовим. Метод ГК базується на поєднанні елементів загальнодозвільності в межах закону («дозволено все, що не заборонено законом») і зобов'язальності відповідно до законодавства («суб'єкти господарювання повинні вчиняти те, що на них покладено законом»). Я б відзначив, що і Цивільний, і Господарський кодекси регулюють суспільні відносини переважно диспозитивним методом, проте прояв імперативності переважає у господарсько-правовому секторі через те, що цивільне право виступає приватною галуззю, а господарське — приватно-публічною. Тобто, все зводиться до того, що методи регулювання ЦК і ГК беззаперечно мають спільні риси та ознаки. Однак характер та зміст суспільних відносин, що ними регулюються, в деякій мірі неідентичний.

Також ЦК та ГК мають відмінності в загальних засадах, цілях та принципах. Проте водночас така незначна різноспрамованість не означає їх суперечності одне одному.

В якому кодексі містяться загальні норми, а в якому — спеціальні? Як нам вирішувати колізійні проблеми при суперечності норм ЦК і ГК? Тут можна привести аргументи на користь норм обох кодексів. Існує така теза, що в ЦК містяться загальні норми, а у ГК — спеціальні. З огляду на це, можна дійти такої думки, що при колізіях норм даних кодексів застосовуються норми ГК. Але чи в нас

є підстави так вважати? В такому випадку ГК як спеціальний закон автоматично переноситься до системи нормативно-правових актів, де ЦК відіграє роль загального, тобто до системи актів цивільного законодавства. А тому на ГК як спеціальний акт цивільного законодавства поширюється дія п. 1 та 2 ч. 2 ст. 4 ЦК, згідно з якою основним актом цивільного законодавства України є ЦК України, а інші закони у цій сфері (в тому числі і ГК) приймаються відповідно до ЦК. Але чи є у нас підстави так вважати? Тут обов'язково потрібно зазначити, що в нормах ГК відсутня будь-яка вказівка на його належність до актів цивільного законодавства. До цієї проблеми неодноразово звертався Верховний Суд України та суди господарської компетенції, проте і судова влада не змогла покласти край даній дискусії. Зокрема, ВСУ вважає, що розмежування між кодексами має проходити не за принципом — «загальний» ЦК і «спеціальний» ГК, а в площині конкуренції окремих норм цих кодексів. Як «загальний» ЦК може містити спеціальні норми, так і «спеціальний» ГК може включати норми загальні. При цьому слід враховувати, що відповідно до ч. 2 ст. 4 ЦК основним актом цивільного законодавства України є Цивільний кодекс. Тому у випадку, коли норми ГК не містять особливостей регулювання майнових відносин суб'єктів господарювання, а встановлюють загальні правила, які не узгоджуються із відповідними правилами ЦК, слід застосовувати правила, встановлені ЦК.

Безумовно, питання співвідношення Цивільного і Господарського кодексів України досліджувалося не за всіма можливими критеріями. Співвідношення норм кодексів можна було б проаналізувати і з урахуванням сутності правових інститутів цивільного та господарського права. Однак коротко дослідивши дану проблематику, вже можна зробити важливі висновки. До сьогодні питання співвідношення Цивільного і Господарського кодексів, на жаль, повністю не вирішене, існує необхідність подальшого вдосконалення норм цих кодексів. Проте я впевнений, що законодавча практика, дискусії юристів і правових науковців, подальше дослідження даного питання обов'язково призведуть до остаточного, а головне, правильного рішення. Практика нормотворчості, правових дискусій давно вже показала можливість вирішення, на перший погляд, неможливих завдань. Я вважаю, що проблема співвідношення Цивільного і Господарського кодексів незабаром стане розв'язаною, що стане наслідком підвищення якості цивільного та господарського судочинства.

ЖИТЛОВЕ ПРАВО

П. Похвалит,

студентка Университета имени Альфреда Нобеля, г. Днепр

СТРАХОВАНИЕ ЖИЛЬЯ В УКРАИНЕ

Страхование имущества, а так же ответственность граждан относится к одному из древнейших и традиционно развитых видов имущественного страхования. Не смотря на то, что страхование жилища для жителей Европы абсолютная норма, украинцы не уделяют этому вопросу должного внимания. Однако вероятность того, что жилье может пострадать однозначно существует. Особенно, учитывая весь спектр стихийных явлений, то есть рисков природного, техногенного, социального, экологического и иного характера. Поэтому стоит признать реальную потребность граждан в страховой защите, относительно минимизации указанных рисков и прислушаться к мнению экспертов [2].

Как указано в Законе Украины «О страховании» № 85/96-ВР от 07.03.1996, страхование — это вид гражданско-правовых отношений относительно защиты имущественных интересов физических и юридических лиц в случае наступления определенных событий (страховых случаев), определенных договором страхования или действующим законодательством за счет денежных фондов, формируемых из уплачиваемых физическими и юридическими лицами страховых платежей (страховых взносов, страховых премий) и доходов от размещения средств этих фондов.

Когда мы говорим о страховании жилья, то под жильем понимаем и квартиру в многоквартирном доме, и усадьбу. В страховании этих двух типов недвижимости существует много общего, но есть и определенные различия.

Дома и квартиры страхуются по одинаковому принципу. Существуют три категории. Первая — конструктивные элементы (инженерные коммуникации), такие как санитарно-техническое и отопительное оборудование, газовые и электрические котлы, электро-, газо-, тепло- оборудование, счетчики, электропроводка, телевизионный и телефонный кабели. Вторая — внутренняя и внешняя отделка жилья (окна, двери, внутренняя отделка потолков, стен и пола квартиры). И, соответственно, третья — имущество (электроника, мебель, интерьер и т.д.). Клиент может застраховать любую категорию своего жилья отдельно или все в комплексе [2].

Однако, страхование жилых домов имеет свои особенности, в отличие от квартиры. Они связаны с тем, что дом (усадьба) - это отдельное строение со всем

набором коммуникаций и хозяйственных зданий, которые также необходимо страховать отдельно. Это гараж, забор, беседки, бассейн, элементы ландшафтного дизайна (фонтаны, горки, дорожки) и другие приусадебные постройки. Сам процесс оценки недвижимости для расчета страховой суммы будет отличаться. Дома, особенно загородные, склонны к большей вероятности наступления страхового случая: например, за городом чаще случаются пожары, кражи, на дом просто может упасть старое дерево, стоявшее рядом и т. д. Соответственно, сумма страхования жилого дома чаще всего будет выше, нежели у квартиры, особенно если страхуются еще и приусадебные постройки. С другой стороны, живя в загородном доме, нет риска быть залитыми соседями сверху, как и нельзя затопить их же. Поэтому застраховать ответственность перед третьими лицами при эксплуатации жилья для владельца усадьбы, наоборот, дешевле, так как риск повредить имущество соседей ниже. Даже расположение дома может существенно повлиять на страховые расценки. К примеру, застраховать дом у реки будет значительно дороже из-за высокого риска затопления при разливе воды. При расчете тарифа страхования учитывается качество ремонта, его сложность, стоимость использованных стройматериалов. При страховании конструктивных элементов здания, в первую очередь в расчет берется материал из которого сделаны стены: для кирпичного или бетонного дома тариф один, для деревянного дома или дома из сэндвич-панелей тарифы другие и т. д. Так же, следует учитывать что квартиру можно оценить намного быстрее, в отличие от дома, особенно при наличии у него приусадебных зданий [2].

Исключением из перечня объектов страхования являются здания, подлежащих сносу, очень старые, аварийные, а также те, которые содержатся в зоне, которой угрожают обвалы, оползни, наводнения или другие стихийные бедствия, если об этом объявлено в установленном порядке [2].

Ответственность страховщика по страхованию строений заключается в возмещении убытков, возникших в результате [1]:

- стихийного бедствия (буря, ураган, град, молния, ливень, обвал, оползень, выход подпочвенных вод, оседание почвы, наводнение, землетрясение)
- несчастного случая (пожар, взрыв, авария отопительной системы, водопроводной или канализационной сети, проникновения воды из соседнего помещения, выброс газа)
- неправомерных действий третьих лиц.

Страхование зданий не предусматривает возмещение убытков, возникших из-за гниения, износа, поражения домовым грибом, различных конструктивных недостатков зданий, которые были известны страхователю до наступления страхового случая, умышленных действий страхователя, ведения военных действий, возникновения общественных беспорядков, конфискации имущества, экологических катастроф.

Сейчас действуют два вида страхования - классическое и экспресс. Они имеют различия как по нюансам оформления полиса, так и по суммам страховых выплат и премий.

Классическое страхование предусматривает осмотр, описание и оценку имущества, исходя из его рыночной стоимости. Делается это по заявлению страхователя. Если есть готовая и актуальная на момент подачи заявления экспертная оценка жилья, то оценка специалистами страховой компании не проводится. Сумму, на которую клиент хочет застраховать свое имущество, он выбирает самостоятельно.

Экспресс-страхование происходит по упрощенной процедуре, позволяющей сэкономить время. Для оформления полиса нужен только паспорт, а осмотр и оценка недвижимости не проводится. Однако страховые премии будут небольшими, а само экспресс-страхование покрывает намного меньшее количество страховых случаев. Таких как пожар, взрыв газа, затопления водой, стихийные бедствия и противоправные действия третьих лиц.

Страховые компании предлагают своим клиентам и различные нетрадиционные виды защиты и помощи. В некоторых пакетных продуктах предусмотрен дополнительный сервис. Например, компания может предложить бесплатно пользоваться услугами электриков, сантехников, столяров. Или же компенсировать расходы на восстановление документов, если они были утеряны или повреждены, помочь при переезде или оплатить расходы на временное размещение, если жилье пострадавших было признано непригодным для проживания. Компания также может помочь с расчисткой территории после происшествия и утилизацией остатков поврежденного имущества.

Договор должен быть заключен на основании правил страхования и соответствовать действующему законодательству Украины. В нем обязательно должна быть такая информация: название и реквизиты страховой компании, объект страхования, перечень страховых случаев и исключений из них, размер страховой суммы, тариф и платеж, срок действия договора, права и обязанности сторон, подписи сторон и др.

Специалисты также рекомендуют обратить внимание при составлении договора на:

1. Перечень страховых рисков — страховая компания выплатит возмещение только по страховым событиям, которые пожелал застраховать клиент и которые указаны в договоре.

2. Исключения из страхового покрытия: при наступлении этих событий страхового возмещения не будет.

3. Наличие и размер франшизы.

4. Порядок действий страхователя при наступлении страхового случая.

5. Перечень документов, подтверждающих обстоятельства и причины страхового случая. Страховщик выплатит возмещение лишь после документального подтверждения размера ущерба.

6. Причины отказа в страховой выплате.

Желательно составить список имущества, приложив к нему фото, если жилье страхуется на полную его стоимость. Это особенно актуально при экспресс-страховании, когда оформление договора осуществляется без осмотра имущества. Ведь если страховой случай все таки настал, его необходимо подтвердить.

Любое неожиданное событие или же происшествие приводит, так или иначе, к имущественным потерям. Страхование — один из надежных и эффективных методов, который обеспечит гражданам возмещение убытков вследствие таких непредвиденных случаев.

Литература

1. Вовчак, Ольга Дмитриевна. Страхование дело: Учебник. — 2011. — 86 с.
2. Дема Д. И. Страхование услуги: Учеб. пособие. — 2013. — 82—102 с.
3. Закон Украины «О страховании» № 85/96-ВР от 07.03.1996, редакция от 01.01.2017 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://zakon3.rada.gov.ua/>
4. Закон Украины «Об оценке имущества, имущественных правах и профессиональной оценочной деятельности в Украине» № 2658-III от 12.07.2001, редакция от 16.01.2016 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/>

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Ю.М. Мельничук,

студентка обліково-фінансового факультету
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
науковий керівник: **А.М. Гаврилюк,**
асистент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

СУТЬ ОСНОВНИХ ТЕОРІЙ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Держава і право вивчаються такими важливими гуманітарними науками, як політологія, соціологія, соціальна психологія, філософія та багато інших. Але тільки теорія держави і права вивчає ці явища як окремий, самостійний предмет, відокремлює державу і право від інших соціальних явищ. Вона досліджує їх внутрішні закономірності, вплив державно-правових явищ на всі сфери суспільного буття. Між дослідниками які вивчали теорії походження держави завжди існували дискусії, які породжувала проблеми з'ясування головних та другорядних теорій.

Дослідження даного питання особливо важливе тим, що держава — це політична організація всього суспільства. Вона є цілісною організацією суспільства, яка виражає і охороняє індивідуальні, групові і суспільні інтереси, забезпечує організованість у країні на підґрунті економічних і духовних чинників, реалізує головне, що надає людям цивілізація, — народовладдя, економічну свободу, свободу автономної особи. Тому вивчення такого суспільного утворення як держава є вкрай необхідним завданням, особливо в сучасний час, коли йде мова про правову та цивілізовану державу, якою хоче стати Україна [5, с. 656].

Держава існувала не завжди, а її утворенню передували первіснообщинний лад — стародавній тип колективного виробництва. Послідовно первіснообщинний лад пройшов декілька етапів в своєму розвитку, проте лише на своєму заключному етапі у період військової демократії він став переростати в державно-організоване суспільство.

Не існує чіткого визначення поняття «держави». Проте виділяють одне з найважливіших. Держава (загальний підхід) — це суверенна політико-територіальна організація певної частини населення в соціально неоднорідному

суспільстві, що має спеціальний апарат управління і примусу, здатна за допомогою права робити свої накази загальнообов'язковими, а також здійснювати керівництво та управління загальносуспільними справами [4, с. 7].

Питання з'ясування виникнення держави досить складне, особливо, коли йдеться не про виникнення держави в сучасних умовах, а за умов родового суспільства. В зв'язку з цим існують різноманітні теорії виникнення держави такі як: теологічна теорія, сакральна теорія, патріархальна теорія, договірна теорія, теорія завоювання, органічна теорія, психологічна теорія, технократична теорія, космічна та теорія географічного детермінізму, демографічна теорія та багато інших теорій, які вважаються менш важливими у сучасному світі. Коротко розглянемо кожен з цих теорій.

Теологічна також її ще називають релігійною теорією (Августин Блаженний і Фома Аквінський). Ця теорія пояснює походження держави та права божественною волею, за основу береться Біблія. Науковці обґрунтовують її вічність і непорушність, будь-яке посягання на державу приречене на поразку [8].

Сакральна(харизматична) (Дж. Фрезер). Продовжує теологічну теорію. Вона пояснює виникнення держави і права вірою людей у божественну силу носіїв влади — вождів, князів, царів, їх так звану специфічну харизму[8].

Патріархальна теорія (Аристотель, Фільмер, М.Драгоманов). Пов'язують виникнення держави з історичним процесом росту та розвитку сім'ї, об'єднання родів у племена, племен у державу. Державна влада є продовженням патріархальної влади, яку здійснює у державі монарх.

Договірна теорія (ЖЖ.Руссо, Д. Локк, Спіноза). Держава — результат згоди між правителями і людьми певної території, з метою забезпечення порядку і організації суспільного життя.

Теорія завоювання або насильницька (К. Каутський, Гумплович, Дюрінг). Держава виникає внаслідок завоювання одних народів іншими; держава утворюється завойовниками для утримання під своєю владою завойованих народів і зміцнення своєї ролі у суспільстві [8].

Органічна теорія (Г. Спенсер) Держава, подібно біологічному організму, народжується, розвивається, старіє, вмирає і має своє політичне тіло — руки, ноги, голову, внутрішні та зовнішні органи, що виконують певні функції.

Психологічна теорія (Л. Петражицький, Г.Тард). Походження держави й права пояснюється властивостями людської психіки, необхідністю одних управляти, а інших підкорятися. Народ не здатний до прийняття рішень, а тому потребує постійного контролю керівництва.

Технократична теорія (Л. Михайловський) Держава є результат розвитку науки: обумовлена необхідністю взаємозв'язку між людьми і технікою.

Космічна теорія Державні інститути створені з космосу, започатковані при участі позаземних істот.

Теорія географічного детермінізму (А. Мечніков, Е.Хантінгтон). Вирішальними факторами у виникненні держав є клімат, ландшафт природних ресурсів.

Демографічна теорія (Т.Мальтус) Полягає в тому, що практично всі суспільні процеси, в тому числі і утворення держави, обумовлені зростом народонаселення [8].

Протягом усього періоду розвитку теорій держави і права, завжди існували суперечки, яка з теорій є основною, на яку потрібно спиратись у подальшому дослідженні. Науковці до цього часу не мають однозначного вирішення цієї проблеми, проте багато з них притримуються думки, що саме першоосновою була теологічна теорія.

Теологічна теорія походить своїми джерелами до древнього світу. З давніх часів відомо, що в Єгипті і Вавилоні виникли ідеї божественного походження держави. У силу поглядів частини суспільства, духовенству вдавалося практично повністю впливати на формування суспільно-політичної думки й у наступні періоди розвитку людського суспільства. Найміцніші позиції теологічна теорія завоювала в період становлення і розвитку феодалізму. Протягом XII - XIII ст. у західній Європі розвивається теорія «двох мечів». Ця теорія походить з того, що засновники церкви мали два мечі. Один вони поклали в ніжни, а другий - вручили государям для того, щоб ті могли підкоряти земні справи. Государ, на думку богословів, наділяється церквою правом володіти людьми і є слугою церкви. Головна ідея даної теорії в тому, щоб підтвердити пріоритет духовної організації (церкви) над світською (державою) і довести, що немає держави і влади «не від бога» [1, с. 49]. Дана теорія і вважається актуальною і у сучасному світі, так як багато не лише дослідників, але простого населення схилиються до релігії, як основи нашого життя.

В ідеалі держава повинна служити кожній людині, створювати всі необхідні умови для того, щоб вона могла максимально виявляти і розвивати свої здібності і дарування, тому що людина — вища з усіх світових цінностей. У дійсності відносини між людиною і державою більш складні і суперечливі. Століттями між людиною і державою складалися відносини відчуження і ворожнечі. Для раба і підданого рабовласницька і феодальна держава виступала як далека і ворожа сила. Вони не мали прав, а тільки несли обов'язку перед державою і тому не могли стати особистостями. З початком ери капіталізму, відносини між людиною-громадянином і державою круто міняються. Громадянин стає носієм прав і обов'язків, що додають йому автономний, незалежний від держави статус. На державу ж покладається обов'язок захищати і гарантувати ці права і обов'язки.

Література

1. Гринин Л. Е. Государство и исторический процесс. Эпоха формирования государства: Общий контекст социальной эволюции при образовании государства. — М.: Комкнига, 2015. — С. 49.
2. Куркин Б. А. Антропологизм политико-правовой теории в ФРГ / Правоведение. — 2014. — № 2. — С. 54—61.
3. Нерсисянц В. С. Философия права : учеб. для вузов / Нерсисянц В. С. — М.: Изд. группа Инфра М — Норма, 2012. — 652 с.
4. Серегин А. В. Теоретические проблемы монархической формы правления: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук / А. В. Серегин. — Саратов, 2003. — С. 7.

5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2013. — С. 656.
6. Теория государства и права: Учебник [ред. А. Б. Венгеров]. — М., 2012. — С. 119.
7. Цивільне право України. Ч. 1 : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / [Ч. Н. Азімов, М. М. Сібільов, В. І. Борисова та ін ; за ред. Ч. Н. Азімова, С. Н. Приступи, В. М. Ігнатенка. — Х. : Право, 2013. — С. 368.
8. Волинка К. В. Теорія держави і права [Електронний ресурс] / К. ВГ. Волинка. — 2013. — Режим доступу до ресурсу: <http://personal.pu.if.ua/depart/Iryna.Malynovska/resource/file/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%B0%20-%20%D0%A2%D0%B5%D0%BE%202003.pdf>.

Т.В. Псьота,

студентка факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасні процеси демократизації українського суспільства тісно пов'язані з проблемами право- і державотворення. Шлях до демократизації — це процес реалізації людських інтересів, їх узгодження і гармонізації через розгалужену систему суспільно-владних відносин, ефективність яких зароджується в глибинах національного менталітету народу, його духовних цінностей та історичних традицій. На жаль, сьогодні в Україні майже втрачений ціннісний зв'язок, який можна продемонструвати простою формулою: особа — право — держава. Через це гостро постало питання щодо філософсько-правового осмислення державно-правової дійсності, що, у свою чергу, дасть можливість глибше проаналізувати й усвідомити феномен права як дієвого регулятора суспільних відносин. Саме тому філософії права приділяється значна увага в системі юридичної освіти.

Останнім часом в Україні спостерігається зростаючий інтерес до філософії права, розширюється тематика філософсько-правових досліджень (зокрема, це стосується вивчення співвідношення права, моралі, релігії та інших форм суспільної свідомості, специфіки концепцій видатних представників класичної та сучасної філософсько-правової думки тощо), акцентується увага на необхідності аналізу державно-правових явищ через призму антропоцентризму, ціннісно-орієнтаційного виміру права і держави, направлення політики на загальні проблеми суспільства.

Однією з особливостей сучасного розвитку української філософії права є її позиціонування як «спільної території» філософів та правознавців. Потреба у філософії права, зокрема, у підготовці юристів, пов'язана з попитом на фахівців із системною світоглядною підготовкою, яку і дозволяє дати саме філософія права, а в контексті подальшого утвердження ідеї верховенства права значущість філософсько-правової підготовки буде тільки зростати. Характерною специфічною ознакою може стати здатність філософії права до активного інтелектуальної каталізації правової політики, фундаментальних процесів державотворення в Україні.

Особливе значення філософія права як синтетична наука світоглядного характеру, що орієнтує пізнавальні процеси не просто на сприйняття соціальної дійсності, а на усвідомлення та втілення високого призначення права як міри справедливості, свободи та формальної рівності, складатиме для майбутніх юристів, тобто для тих, хто безпосередньо буде втілювати принцип справедливості у своїй практичній роботі. Філософія права має також неабиякий потенціал для того, щоб стати платформою для конструктивної критики чинного права й правореалізації державної діяльності.

На сьогодні вкрай необхідно досліджувати такі невід'ємні складові частини філософії права, як правова онтологія, правова антропологія, правова гносеологія, правова аксіологія тощо, щоб майбутній правник мав змогу зрозуміти суть природного права, його джерела, вплив на життя суспільства, синтезувати отримані знання та завдяки цьому піднятися на вищий щабель розуміння специфіки свого фаху. Важливо також подолати суто нормативістський підхід до права, що відмежовує людини від права і підпорядковує її лише закону як державновладному велінню, незалежно від його внутрішнього змісту. Без філософії права юрист залишився б лише законознавцем, а дана наука допомагає йому стати правознавцем у широкому сенсі цього слова, сприяє практичному втіленню правових цінностей, допомагає в оволодінні методологією пізнання права та в проникненні в глибинний зміст та сутність державно-правових явищ. Сьогодні актуальним постає питання підготовки не просто юриста, який добре знає нормативно-правові акти, а правознавця-гуманіста, спеціаліста найвищого рівня, який на практиці здатен втілити в життя такі високі ідеали права, як свобода, справедливість, гуманізм тощо.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

А.Л. Ворошилова,

студент факультету економіки, менеджменту та права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

В.М. Панькевич,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗМІНОЮ ОБСТАНОВКИ

Анотація. У статті наведено загальну характеристику звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки. Розглядається питання стосовно особливостей та підстав звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки.

Ключові слова: звільнення від кримінальної відповідальності, зміна обстановки, суд, злочин невеликої та середньої тяжкості.

Проблемні питання. Постановка питання полягає у вирішенні звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки. Зміна обстановки, у ході якої особа, що вчинила злочин, втрачає свою суспільну небезпечність, є такими певними перемінами умов життя людини, на які вона здатна вплинути і впливає своєю поведінкою.

Основні проблеми звільнення особи від кримінальної відповідальності досліджували багато українських та зарубіжних вчених: Ю.В. Баулін, Л.В. Головка, О.А. Губська, С.Г. Келіна. Однак у певних умовах нового Кримінального процесуального кодексу України, питання закриття кримінального провадження зі звільненням обвинуваченого від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки ще не стали об'єктом самостійного дослідження.

Стан дослідження. Тема дослідження пов'язана із умовами закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки, підстави звільнення від кримінальної відповідальності та формування, удосконалення практики її застосування.

Виклад основного матеріалу. Іноді діяння, будучи суспільно небезпечним у момент його вчинення, втрачає цю властивість через зміни, що сталися у суспільстві, регіоні, окремій місцевості тощо. Якщо такі обставини виявилися під час розслідування або розгляду справи в суді, то це і є можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності. Перспектива такого звільнення може виникнути й у разі, якщо до зазначеного часу буде встановлено, що внаслідок зміни обстановки сама особа, яка вчинила злочин, перестала бути суспільно небезпечною. У цьому разі утрачається сенс притягувати особу до кримінальної відповідальності, оскільки її цілі вже досягнуті на етапі розслідування або обговорення справи в суді [1].

Виходячи зі змісту ст. 48 КК України, дослідники виділяють дві підстави факультативного та безумовного звільнення особи від кримінальної відповідальності: 1) втрата діянням суспільно небезпечного характеру; 2) втрата особою суспільної небезпечності внаслідок зміни обстановки [1, с. 310].

Загальною передумовою обох видів звільнення є вчинення особою вперше злочину невеликої або середньої тяжкості (ст. 12 КК). Тому вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину (закінченого чи незакінченого, однією особою чи у співучасті) виключає застосування певного виду звільнення. Крім того, навіть вчинення особою злочину невеликої або середньої тяжкості, але не вперше, а повторно, також унеможливорює застосування ст. 48 КК [1].

Злочини вповнюються у певній обстановці, тобто в тих чи інших умовах, що визначають соціальні, економічні, правові, політичні, духовні, організаційні, міжнародні та інші процеси, що відбуваються в діапазонах країни, області, міста, району, підприємства, установи, організації, родини, оточення тощо. Зазвичай у такий спосіб обстановку і повинно бути поставлено на момент вчинення особою злочину невеликої або середньої тяжкості, з тим щоб порівняти й оцінити її зміну на час розслідування або розгляду справи в суді [1].

Всупереч певному характеру, вони мають рівні результати, оскільки у науковій юридичній літературі наголошується, що як у разі зміни обстановки, так і у випадку корективу правопорушника закон асоціює можливість звільнення від кримінальної відповідальності з досягненням його цілей без реального застосування заходів кримінальної репресії [2, с. 97].

У науковій юридичній літературі розглядаються різновиди даної підстави для звільнення від кримінальної відповідальності. Так, Ю.В. Баулін виділяє масштабну і локальну зміну обстановки. Перша, на його думку, стосується змін у межах країни і може виражатися, наприклад, у припиненні стану війни або скасуванні воєнного чи надзвичайного стану в країні, зміні економічного або політичного курсу країни, підходів держави до вирішення тієї чи іншої проблеми, зміні масштабу цін, у високих темпах інфляції. Локальна зміна обстановки вчинення злочину — це зміна обстановки в певному регіоні, місті, підприємстві, сім'ї, яка може виражатися, наприклад, у прийнятті владою таких рішень, які істотно впливають на оцінку раніше вчиненого діяння як суспільно небезпечного; у ліквідації або реорганізації конкретного підприємства, на якому раніше був вчинений злочин; набутті згодом

особою певного статуту чи офіційного документа, які були відсутні саме на момент вчинення злочину [3, с. 151].

Зміна обстановки може торкатись як усієї країни, так і певних територій, населених пунктів, підприємств, установ, організацій. З урахуванням матеріалів справи звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 48 КК може бути застосоване, наприклад, щодо таких діянь: заподіяння через зловживання службовим становищем або службової недбалості істотної шкоди підприємству, яке в подальшому було ліквідоване; викрадення з поля сільськогосподарської продукції, яка згодом до збирання врожаю була повністю втрачена через захворювання рослин або безгосподарність; незаконна порубка лісу на ділянці, яка підлягала розчищенню з метою проведення меліоративних робіт; полювання в забороненому місці, у якому згодом було офіційно дозволено займатися полюванням [4, с. 199—200].

Стаття 48 КК може застосовуватись у разі, якщо після вчинення злочину обстановка змінилася таким чином, що внаслідок цього особа, яка його вчинила, перестала бути суспільно небезпечною. Така небезпечність виявляється насамперед у вчиненні особою злочину, а в наступному відзначається ступенем можливості вчинення нею нового точного чи недиференційованого злочину. Встановлення такої обстановки має значення для оцінювання її зміни і впливу на суспільну небезпечність даної особи під час розслідування або розгляду справи в суді. У такому разі діяння продовжує залишатися злочинним як на момент його вчинення, так і під час розслідування або розгляду справи в суді. На практиці до змін обстановки відносять призов особи до Збройних Сил України або звільнення з армії, влаштування на роботу або звільнення з роботи, тяжке захворювання, переїзд в інше місце проживання, поміщення неповнолітнього до інтернату, усунення тяжких особистих обставин, під впливом яких було вчинено злочин, розрив зв'язків з особами, які примусили вчинити злочин [1].

Під зміною обстановки, через яку особа, котра вчинила злочин, втрачає свою суспільну небезпечність, потрібно розуміти зміни умов життєдіяльності конкретної особи, які позитивно впливають на нього із великою долею, це свідчать про те, що він не вчинятиме кримінально караних діянь у майбутньому. Явищами об'єктивної зміни зовнішньої обстановки, яка оточує винного, можуть визнаватися, зокрема: призов на строкову військову службу; зміна постійного місця проживання і розірвання зв'язків з кримінальним оточенням, під впливом якого було скоєно злочин; звільнення з роботи, через виконання якої було вчинено злочин; працевлаштування раніше не працюючого; тяжка хвороба або нещасний випадок, через який особа стала інвалідом; залучення особи до конфіденційної співпраці з правоохоронними органами; поліпшення сімейних стосунків, ускладнення яких у минулому сприяло вчиненню злочину [4, с. 200].

Втрата діянням суспільно небезпечного характеру — це або втрата ним зовсім суспільної небезпечності, або втрата її такою мірою, за якої діяння через малозначність (ч. 2 ст. 11 КК) визнається незлочинним. Втрата діянням суспільно небезпечного характеру може бути двох видів. Перший з них пов'язаний із втратою суспільної небезпечності певного виду злочину. Така втрата може мати місце

насамперед унаслідок швидких змін у тих чи інших сферах життя суспільства, при яких законодавець не може певним чином змінити ознаки складу злочину. Крім того, втрата суспільної небезпечності певного виду злочинів може бути викликана змінами місця, часу та інших обставин, за наявності яких діяння і визнається суспільно небезпечним. Зміна обстановки може вплинути на оцінювання небезпечності і таких видів діянь, реальний зміст яких є нетвердим. Якщо посадова особа внесла явно неправдиві відомості до офіційних документів державної звітності, а потім форми цієї звітності було скасовано, то і раніше вчинене службове підроблення документів в цій частині (ст. 366 КК) втрачає характер суспільно небезпечного діяння [1].

Разом з цим, в окремих випадках суди припускаються помилок при визначенні підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності згідно ст. 48 КК України. Так, ухвалою Радивилівського районного суду Рівненської області від 29.11.2017 р. неповнолітню особу було звільнено від кримінальної відповідальності відповідно до ст. 48 КК України за наступних обставин: в серпні 2017 року неповнолітній шляхом вільного доступу вчинив крадіжку грошей загальну суму 6800 гривень з приміщення храму Різдва пресвятої Богородиці релігійної громади УПЦ-Київського патріархату. Згодом за вказані грошові кошти придбав мотоцикл, таким чином розпорядився викраденим на власний розсуд. Під час підготовчого судового засідання прокурором було заявлено клопотання про звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки. Підозрюваний також просив суд задовольнити клопотання прокурора щодо звільнення його від кримінальної відповідальності, а також повідомив, що щиро розкається у вчиненому кримінальному правопорушенні та наразі зрозумів неправомірність своїх дій.

Суд прийняв рішення задовольнити клопотання прокурора з наступних підстав: підозрюваний раніше не судимий, вчинив злочин, передбачений ч. 1 ст. 185 КК України, що відноситься до злочинів середньої тяжкості та не є корупційним; представник потерпілої сторони надав слідчому письмову заяву про відсутність претензій підозрюваного, шкода, завдана підозрюваним у ході досудового розслідування повністю відшкодована. Таким чином, суд прийшов до висновку, що під час проведення досудового розслідування неповнолітній щиро розкається у вчиненому ним кримінальному правопорушенні, активно сприяв органу досудового розслідування у з'ясуванні усіх обставин скоєння злочину, повернув викрадені ним грошові кошти. Наведені обставини у своїй сукупності вказують на усвідомлення неповнолітнім протиправності своїх дій, бажанні відшкодувати завдану ним шкоду та у подальшому дотримуватися правомірної поведінки і не вчиняти повторно кримінально карані діяння. Зазначені обставини засвідчують те, що на даний час неповнолітній внаслідок зміни обстановки перестав бути суспільно-небезпечною особою [6]. Таким чином, суд фактично встановив підстави для звільнення особи відповідно до ст. 45 КК України у зв'язку з дійовим каяттям, та жодним чином не мотивував причини, з яких змінилася обстановка, що дозволило звільнити особу від кримінальної відповідальності на підставі ст. 48 К України.

Висновки. Таким чином, на підставі сказаного можна дійти того, що звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки є досить поширеною підставою для закриття кримінального провадження.

Певному застосуванню сприятиме правильне визначення суб'єктами, які ведуть кримінальне провадження, кримінально-процесуальних та кримінально-правових умов звільнення від кримінальної відповідальності, що є особливо важливим в умовах прийняття відповідного рішення щодо закриття кримінального провадження.

Література

1. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. проф. В.В. Сташина, В.Я. Тація. — 4-те вид., переробл. і допов. — Х. : Право, 2010. — 455 с.
2. Івасюк І. Г. Порядок звільнення від кримінальної відповідальності та покарання внаслідок зміни обстановки в судових стадіях кримінального процесу / І. Г. Івасюк. // Науковий вісник Чернівецького університету. — 2001. — №103. — С. 96—99.
3. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності : Монографія. — К. : Атіка, 2004. — 296 с.
4. Кримінальне право України : Загальна частина : навчальний посібник / авт. - упоряд. П.В. Хряпінський. — Суми : Університетська книга, 2009. — 687 с.
5. Губська О. А. Процесуальні питання звільнення особи від кримінальної відповідальності за нереабілітуючими обставинами : дис. канд. юр. наук : 12.00.09 / Губська О. А., 2002. — 209 с.
6. Ухвала Радивилівського районного суду Рівненської області [Електронний ресурс]. — 29.11.2017. — Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70567028>.

УДК 342.2

Р.В. Костенюк,

студент факультету економіки, менеджменту та права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

В.М. Панькевич,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ

Анотація. У статті наведено загальну характеристику тлумачення кримінального закону. Та розглядається питання стосовно видів тлумачень.

Ключові слова: тлумачення кримінального закону, офіційне, судове, доктринальне, філологічне, логічне, системне, історичне тлумачення.

Постановка проблеми. Тлумачення кримінального закону є обов'язковим елементом в процесі реалізації кримінально-правових норм. Необхідність тлумачення визначається тим, що кримінальний закон включає загальні, абстрактні нормативні положення, які викладені «юридичною мовою» в мовно-

логічному вигляді. Все це потребує значних зусиль розумової діяльності з використанням юридичних знань, коли досягається розуміння юридичних текстів, який дозволяє правильно і чітко використовувати даний нормативно-правовий акт.

Водночас, наукові праці із питань проблеми тлумачення кримінального закону, потребують подальших наукових досліджень та узагальнення існуючих праць. Також, Україна на сучасному етапі розвитку, затвердження її як правової держави у світовій спільноті вимагає правильного тлумачення міжнародних нормативно правових актів з метою покращення національного кримінального законодавства.

Стан дослідження. Тема тлумачення кримінального закону на сьогодні в Україні є дуже актуальною. Серед юристів-практиків особливу увагу звертають на цю тему судді, при вирішенні кримінальних справ. Наявність питань, які утворюються у процесі тлумачення права та самих аспектів, які мають пряме відношення до проблеми.

В науковій літературі багато робіт присвячено проблемі юридичного тлумачення. Вона була темою дослідження таких відомих вчених, як Є. Керімов, М. Дурманов, В. Котюк, П. Люблінський, Т. Гогусь, О. Панчак, З. Тростюк, Т. Коханюк, М. Молибог, Б. Малишев, О. Москалюк, П. Недбайл, О. Скакун, В. Петрушевої, С. Алексеева, Д. Керімов, А. Черданцева, А. Піголкіна та інші.

Виклад основного матеріалу. За своїм змістом кримінально — правові норми не завжди сприймаються точно. Це є можливістю застосування спеціальних прийомів, щодо визначення їх точного змісту, а саме кримінального,- одного з найскладніших питань теорії кримінального права. Тлумачення кримінального закону, - це з'ясування та визначення змісту загальнообов'язкової волі законодавця, що відображається в нормах права. В результаті тлумачення закони стають готовими до втілення в їх практичне здійснення.

Перед тим як почати розглядати статтю чинного кримінального законодавства, потрібно зрозуміти і визначити її призначення та зміст. Іншими словами, здобути її правильне тлумачення, маючи на меті не утворити правил поведінки, а лише розкриття змісту.

Причиною необхідності тлумачення є статті закону формулюванні як загальні, тобто правила поведінки, внаслідок цього не можливо визначити всі конкретні обставини їх реалізації. Більше того, статті формулюються в різних послідовностях, виразах, в безпосередньому зв'язку з статтями, нормами, галузями законодавчої системи.

Тому тлумачення закону має бути тісно пов'язаним з процесуальними формами або процедурами, які фактично забезпечують режим законності. При їх чіткому додержанні суб'єктами тлумачення утворюються необхідні передумови для того, щоб правові норми виконувалися всіма та усюди. Під процедурами тлумачення правових норм слід розуміти здійснення конкретним суб'єктом сукупності дій у суворому наборі, послідовності та системі, відповідним чином оформлених та доведених до відома адресатів правових приписів [1].

Таким чином, розглядаючи питання тлумачення, необхідно кожного разу враховувати, що перед нами — тільки тлумачення (природа якого обумовлена

зовнішньою формою права) або правозастосовче тлумачення (природа якого пов'язана, крім того, із застосуванням) [2].

У ході використання юридично важливим є не тільки правильно трактувати те чи інше правове положення, але й розтлумачити право в цілому — його принципи, зміст, соціально-політичне значення.

Сама процедура тлумачення, її оформлення, відповідність потребам відіграють важливу роль, ніж інші критерії їх тлумачення: граматики, значення слів, смислові зв'язки, мета в історичному аспекті — для визначення смислу закону і його розуміння усіма суб'єктами права.

Саме так, має проходити процес тлумачення кримінального закону. Здійснення його тлумачення без проходження всіх названих вище стадій або без вчинення в межах цих стадій обов'язкових дій може спричинити невірне тлумачення правових приписів і, як наслідок допущення правозастосовних й інших помилок, які є неприпустимими [3, с. 78–81].

Ознайомившись із змістом тлумачення кримінального закону та його практичного значення, необхідно висвітлити види тлумачення за відповідними критеріями:

1) За суб'єктом — виділяють такі види тлумачення: офіційне; судове; доктринальне.

Офіційне тлумачення (легальне) — це тлумачення правової норми, що сформульоване у спеціальному акті уповноваженим органом у межах його компетенції і є формально обов'язковим для всіх суб'єктів застосування і реалізації цієї норми. Офіційне тлумачення норм права має юридичну обов'язкову силу для всіх, хто застосовує норми, що роз'яснюються [4].

Схожій позиції дотримується і Д. Михайлович, який доводить, що офіційне юридичне тлумачення — це здійснене уповноваженим на те суб'єктом усвідомлення дійсного змісту відповідних нормативно-правових приписів, результати якого закріплюються в офіційному письмовому документі з метою їх доведення до відома всіх адресатів інтерпретованих приписів [5].

Судове тлумачення — кримінального закону відбувається у процесі судового розгляду кримінальних справ, коли суд будь-якого рівня застосовує у кожній справі певні кримінально-правові норми, з'ясувавши їх зміст та відповідність Конституції України. У разі невідповідності кримінального закону Конституції суд повинен застосувати норму Конституції як норму прямої дії [6].

У випадку неконкретності в питанні про те, чи відповідає Конституції України закон, який може використовуватись в даній справі, суд може зупинити розгляд справи за власною ініціативою або за клопотанням учасників процесу і звертається з клопотанням до Верховного Суду України, який може порушувати питання про відповідність Конституційним законам та іншим правовим актам.

Також судове тлумачення може здійснюватися і Пленум Верховного Суду України у вигляді постанов щодо конкретних кримінальних справ. Тому таке тлумачення не має підмінювати закон, розширювати або звужувати його зміст. У таких випадках положення, які вміщують постанови Пленум, є обов'язковими для судів.

Доктринальне тлумачення — це наукове тлумачення, яке дають фахівці в галузі права - вчені та практичні працівники - в монографічних працях, наукових статтях, коментарях тощо. Доктринальне тлумачення не має обов'язкової сили, однак евентуально впливає на формування законодавства та кримінально-правової політики в державі, а також на свідомість правозастосовувачів [6].

На думку Ю.М. Тодики, доктринальне тлумачення об'єктивується у вигляді окремої думки судді Конституційного Суду України, що «передусім є компетентним (професійним) тлумаченням, тісно переплутаним із доктринальною інтерпретацією проаналізованих норм і положень Конституції» [7, с. 201].

2) За способом поділяються на: філологічне, логічне, системне, історичне.

Філологічне тлумачення — полягає у з'ясуванні змісту закону шляхом аналізу його тексту (змісту певних термінів і понять) із використанням правил граматики, синтаксису, орфографії і пунктуації [6].

Логічне тлумачення — полягає у застосуванні категорій логіки при з'ясуванні змісту закону та обсягу його правової регламентації, визначенні моменту закінчення злочину тощо. Також застосовується у кожному випадку застосування (звичайно, і теоретичного аналізу) як на рівні кваліфікації злочину, так і на рівні індивідуалізації відповідальності (покарання), оскільки всі склади злочинів в Особливій частині КК побудовані з використанням логічних конструкцій, що містить загальне поняття складу злочину [6].

Відповідно до логічного способу тлумачення, то частина науковців вважає, що дослідження логічної структури положень нормативного акта полягає у застосуванні правил формальної та діалектичної логіки.

Л. Чулінда зауважує на те, що з'ясування значення правової норми здійснюється з одночасним використанням правил і прийомів інших способів тлумачення, оскільки кожен ґрунтується на даних певних наук, зокрема, на здобутках лінгвістики і логіки, тому процес тлумачення має здійснюватися за законами логіки [6].

Системне тлумачення — це з'ясування змісту відповідного положення кримінального закону зіставленням його з іншими положеннями даного чи будь-якого іншого закону, визначення юридичної природи та місця цього положення в системі кримінального права, а іноді і в усій національній правовій системі [6].

Так, одні автори розуміють під системним тлумаченням спосіб, який допомагає уточнити зміст правової норми та поглибити знання про волю законодавця та встановлення її місця в даній галузі права. Іншими вченими [10, с. 350] висловлена точка зору, що системне тлумачення передбачає аналіз зв'язків між частинами норми права (гіпотезою, диспозицією, санкцією), між різними нормами права одного закону, а іноді між нормами, що містяться в різних нормативних актах.

Історичне тлумачення — це з'ясування змісту закону в різних аспектах: з урахуванням ретроспективного та сучасного обсягу кримінально-правового регулювання однойменним інститутом; з урахуванням умов, що формували криміналізацію певного суспільно небезпечного діяння та подальшу зміну обсягів даної криміналізації [6].

Ю. Власов зауважує на те, що у разі застосування історичного способу тлумачення використовують джерела, які знаходяться поза межами чинної системи права, а саме: скасовані правові норми, що регулюють однакові суспільні відносини з нині чинною нормою права; матеріали підготовки й ухвалення норми права; преамбули до нормативних актів, які містять відповідну норму; матеріали, в яких є роз'яснення норми, що тлумачиться. У зв'язку з цим важливим є питання про доказову цінність таких аргументів [9].

Висновки. На мій погляд, можна зробити висновок, що вагомого значення набуває тлумачення норм права та тлумачення кримінального закону. Тому, що завдяки тлумаченню ми можемо визначити ту чи іншу дію, конкретної особи злочинним. Також тлумачення будь-якої чинної нормативно правової норми дає нам підстави для більш чіткішого формулювання змісту правової норми кримінального закону. А в більш детальнішому розумінні нам допомагають види без яких тлумачення не може існувати, так як, вони є основною складовою тлумачення законів.

Література

1. Хабриева Т. Я. Процессуальные вопросы толкования Конституции в деятельности Конституционного Суда РФ Государство и право / Т. Я. Хабриева. — 1996 ; № 10. — 19 с.
2. Элькинд П. С. Толкование и применение норм уголовно-процессуального права / Элькинд П. С. — М., 1967. — 57 с.
3. Т. Гогусь «Тлумачення правових норм та індивідуальних розпорядчих актів про судоустрій» / Т. Гогусь. : Право України, / Т. Гогусь. 2008. ; №1. — 78—86 с.
4. Балинська О. М. Проблеми теорії держави і права : навч. посібник / О. М. Балинська, Т. З. Гарасимів. — Вид. 2-ге, доп. і перероб. — Львів : ЛьвДУВС, 2010. — 284 с.
5. Михайлович Д. М. Офіційне тлумачення закону : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Д. М. Михайлович. — Х. : Національний університет внутрішніх справ МВС України, / Д. М. Михайлович, 2003. — 16 с.
6. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Станом на вересень 2011 р. — К. : Центр учбової літератури, / Р. В. Вереша. 2012. — 320 с.
7. Тодыка Ю.Н. Конституция Украины : проблемы теории и практики, / Ю.Н. Тодыка. — Х. : Факт, 2000. — 608 с.
8. Чулінда Л. І. Юридико - лінгвістичне тлумачення текстів нормативно-правових актів : монографія / Л. І. Чулінда. — К. : Атіка, 2006. — 48 с.
9. Власов Ю. Проблеми тлумачення норм права : монографія / Ю. Вла- сов., — К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, / Л. І. Чулінда, 2001. — 81 с.
10. Кашанина Т.В. Юридическая техника / Т.В. Кашанина. — М. : Эксмо, 2007. — 512 с.

Ю.В. Орехова,
студентка Полтавського юридичного коледжу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **О.В. Дубович,**
Полтавський юридичний коледж
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СТАН БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ В УКРАЇНІ

Проблема наркозлочинності та боротьба з цим негативним явищем стала досить поширеною в наш час, через великий відсоток осіб, які вживають наркотичні речовини.

Незважаючи на заходи, які вживаються для забезпечення в Україні кримінально-правової охорони здоров'я населення, криміногенна ситуація в цій сфері суспільних відносин продовжує залишатись складною, що актуалізує висновки про недостатність заходів, які вжито державою в цьому напрямку, та про нагальність потреб подальшого розвитку й вдосконалення всього комплексу правових, і, зокрема, кримінально-правових засобів, які можуть бути використані в протидії наркозлочинності.

Ми живемо в період, коли сучасне людство потерпає від зловживання наркотичними речовинами.

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів тягне за собою цілий комплекс проблем медичного, соціального, правового, економічного, психологічного характеру. Спеціалісти давно прогнозують: якщо ситуація не зміниться, суспільство розділиться на дві рівні половини — здорову та хвору наркоманію. І першій доведеться обслуговувати другу [2].

Перш за все зазначимо, що злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення — це передбачені розділом XII Особливої частини КК України суспільно-небезпечні, винні діяння, які посягають на безпеку невизначеного кола осіб, здоров'ю яких заподіюється або створюється небезпека заподіяння шкоди у результаті незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, отруйних, сильнодіючих речовин і одурманюючих засобів, біологічних агентів і токсинів, радіоактивно забрудненої продукції, а також від поширення епідемій [1].

Даним питанням присвячено багато праць вчених, серед них такі, як: А. М. Бабенко, Ю. В. Баулін, В. А. Бублейник, О. М. Джужа, І. М. Дружинін, А. П. Закалюк, О. В. Козаченко, Н. А. Мирошніченко, А. А. Музика, О. В. Наден, Є. В. Фесенко, та інші, але і серед них немає єдиної точки зору щодо запобігання цим злочинам.

І. Присяжнюк зазначає, що останніми роками в Україні спостерігається тенденція до зменшення кількості зареєстрованих злочинів у сфері обігу наркотичних засобів (з 65 тис. у 2005 році до 53,2 тис. у 2011 році), частка

наркозлочинів коливається в межах 14–15 % від загальної кількості злочинів [3]. Аналізуючи статистичні дані звітів «Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування» за 2015 та 2016 роки, що були підготовлені Генеральною прокуратурою України, можна стверджувати про стрімке зменшення кількості зареєстрованих злочинів у сфері обігу наркотичних засобів. Так, у 2015 році було зареєстровано 33982 кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, що у межах загальної кількості злочинів становить 6 % [4]. У 2016 році було зареєстровано 30494 кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, що взагалі складало 1, 2 % у межах загальної кількості злочинів [5].

Злочини даної групи поділяються на види: — злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, отруйних і сильнодіючих речовин (ст. ст. 305–307, 309–311, 320, 321);

— злочини, пов'язані з незаконним заволодінням наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами, прекурсорами, а також обладнанням, призначеним для їх виготовлення (ст.ст. 308, 312, 313, 318, 319);

— злочини, пов'язані з незаконним вживанням наркотичних, психотропних, речовин, їх аналогів і одурманюючих засобів, а також допінгу (ст. 314–317, 322–324);

— інші злочини проти здоров'я населення); (ст. ст. 325–327)[1].

Держава покладає протидію незаконному обігу наркотичних засобів на Службу безпеки України, Генеральну прокуратуру України, Державну митну службу, Державну прикордонну службу, Державну службу з контролю за наркотиками та інші компетентні органи виконавчої влади [2]. Також додатковим засобом боротьби із наркозлочинами стала Конвенція ООН проти організованої злочинності, прийнята у 2000 р. Основною метою цього документа є усунення законодавчих прогалин у боротьбі з небезпечною злочинністю, в тому числі у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Прийняття міжнародним співтовариством такого документа є важливим кроком у протидії злочинам міжнародного характеру [7].

Таким чином, розглянувши найбільші проблеми, які можуть нести наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори, ми можемо сказати, що їх загроза на сьогодні є дуже серйозною проблемою. На жаль, скільки б держава і суспільство не боролися з цією злочинністю, але якийсь помітний слід воно буде залишати. Для боротьби з цією проблемою потрібно створити чітке юридичне законодавство, яке буде її регулювати, та необхідне об'єднання державних органів для успішної боротьби з цими загрозами.

Література

1. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 28.12.2015 р., № 60/95-ВР // ВВР. — 2015. — № 10.
2. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Коваленко. — К. : КНТ, 2011. — 512 с.
3. Присяжнюк І.М. Організаційно-правові засади державного контролю в Україні: [навч.-метод. посіб.] / І.К. Залюбовська. — Одеса: Юрид. л-ра, 2003. — 104 с.

4. Баулін Ю.В. Поняття державного контролю у сфері обігу наркотичних засобів / О.М. Шевчук // Університетські наукові записки. — 2013. — № 1 (45). — С. 226–232.
5. Бублейник В. А. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні: дис.: д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право» інформаційне право” / Гаращук Володимир Миколайович. Х., 2003. — 412 с.
6. Джужа О. М. Контроль и проверка исполнения - важные средства укрепления государственной дисциплины / Е. В. Шорина. — М.: Знание, 1978. — 324 с.
7. Дружинін І. М. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади: дис.: д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 “Кримінальне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Андрійко Ольга Федорівна. — К., 1999. — 390 с.

О.В. Псьота,

студент Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ДО ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ РИМСЬКОГО СТАТУТУ В НАЦІОНАЛЬНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Проблема взаємодії міжнародного та національного кримінального права займає одне з провідних місць у рамках глобалізації транснаціональної злочинності, тероризму та взаємодії держав щодо протидії таким негативним явищам. Європейська інтеграція України зумовлює перегляд окремих положень національного кримінального законодавства. Це стосується імплементації міжнародних кримінальних норм в національне кримінальне право.

У процесі глобалізації та протидії транснаціональній злочинності зараз вкрай важливо сконцентруватися на подальшому формуванні конвенційного міжнародного кримінального права. На сьогодні спостерігається подальший інтенсивний розвиток системи міжнародної кримінальної юстиції у формі міжнародних трибуналів ООН та Міжнародного кримінального суду. Останній було створено на установчій конференції в Римі 1998 року. Наразі Римський статут Міжнародного кримінального суду прийнятий та ратифікований більш ніж у 130 країнах світу. В даному акті були закріплені такі види міжнародних злочинів, як злочини проти людяності, геноцид, воєнні злочини, злочини агресії тощо.

Варто зазначити, що чинне законодавство багатьох держав не передбачає можливості виконувати зобов'язання, що встановлюються Римським статутом. Вагому роль у цьому випадку відіграють положення конституцій, що обмежують здійснення правосуддя виключно національними судовими органами. Такі положення закріплені у конституціях багатьох держав, у тому числі і в Основному Законі України. Розглядаючи питання відповідності положень Статуту Міжнародного кримінального суду Конституції України, потрібно неодмінно звернутися до рішення Конституційного суду України з даного питання, що стало юридичною перепорою імплементації норм даного статуту. КСУ дійшов такого висновку: «Визнати Римський Статут Міжнародного кримінального суду, підписаний від імені України 20 січня 2000 року, таким, що не відповідає Конституції України в частині абз. 10 преамбули, що стосується положень і ст. 1

Статуту, згідно з яким Міжнародний кримінальний суд доповнює національні органи кримінальної юстиції». Єдиний суд конституційної юрисдикції України відсилався і на ст. 124 Конституції України, відповідно до якої правосуддя здійснюється виключно судами. До них належать Конституційний суд України і суди загальної юрисдикції.

Вважаю за потрібне звернутися до ст. 1 Римського Статуту, в якій зазначено, що Міжнародний кримінальний суд є постійним органом, уповноваженим здійснювати юрисдикцію відносно осіб, відповідальних за найбільш серйозні злочини, які викликають занепокоєння міжнародного співтовариства. Проаналізувавши положення даної статті, можна дійти висновку, що Міжнародний кримінальний суд значно відрізняється від інших міжнародних судових установ, наприклад, Європейського суду з прав людини, право звертатися в які за захистом своїх прав і свобод закріплене в частині четвертій ст. 55 Конституції України. Такі міжнародні органи порушують справу тільки за колом осіб, причому особа може звернутися до них лише після використання всіх національних способів правового захисту.

Отже, на відміну від міжнародних судових органів, передбачених ч. 4 ст. 55 Конституції України, які за своєю природою є допоміжними способами захисту прав, свобод людини і громадянина, Міжнародний кримінальний суд доповнює систему національної юрисдикції. Не варто ігнорувати і розділ VIII “Правосуддя” Основного закону України, оскільки в ньому не передбачена можливість такого доповнення судової системи держави.

При врахуванні ситуації на сході нашої держави я вважаю, що потрібно вносити необхідні зміни до Конституції України з метою ратифікації Римського статуту. З політичної точки зору нам вкрай необхідно це зробити. Проте наразі ми є свідками необґрунтованого затягування процесу ратифікації Римського статуту. Я не погоджуюсь із пропозицією щодо відтермінування визнання Україною юрисдикції МКС на цілих 3 роки.

Які наслідки настануть після такої ратифікації? Україна зможе публічно довести провину посадовців та військових чинів країни-агресора, забезпечити їхнє притягнення до відповідальності. Утім необхідно відійти від політики і розглядати наслідки імплементації норм Римського статуту з правової точки зору. Зокрема, Україна зможе брати участь в організаційній роботі МКС, лобіювати свої інтереси в процесі удосконалення кримінального судочинства. Найголовнішим правовим наслідком стане залучення нашої держави до нівелювання безкарності осіб, які вчинили протигуманні, найжорстокіші злочини, що постійно будуть викликати занепокоєння і резонанс всієї світової спільноти — геноцид, воєнні злочини, злочини проти людяності.

Отже, я дійшов висновку, що і з політичної, а найголовніше, з юридичної точки зору, Україні вкрай необхідно ратифікувати Римський статут. Відтягування ратифікації є незрозумілим для мене, оскільки вона призведе виключно до позитивних наслідків: захисту державних інтересів України та її інтеграції у структуру міжнародного кримінального правосуддя.

А.О. Свіденко,
студентка юридичного факультету
Запорізького національного університету
науковий керівник: **О.В. Узунова,**
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та правосуддя
Запорізького національного університету

СУМЛІННА ПОМИЛКА В ОСОБІ ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС СКОЄННЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 155 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Стаття 3 Конституції України передбачає, що людина її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю [1]. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи здійснюють посягання на особистість і пов'язані з грубим порушенням норм суспільної моралі, тому Кримінальним кодексом України (далі — КК України) передбачено сурове покарання за їх вчинення.

Статеві злочини характеризуються аморальністю та цинічністю дій винних осіб, принижують честь і гідність потерпілої особи та можуть завдати значної шкоди здоров'ю. Особливо важливо охороняти права неповнолітніх потерпілих, які значно страждають від сексуального насильства. У нашій країні, як і в усьому світі, діти і підлітки стають жертвами статевих злочинів. Такі злочини часто призводять до глибоких душевних травм у потерпілих осіб, штовхають їх до аморального способу життя. Дослідження Шаповалової Н.О. свідчать, що у психічному стані переважної більшості підлітків, які зазнали сексуального насильства, були ті або інші поведінкові розлади найчастіше опозиційно-визивне та розлад поведінки, що обмежується родинним оточенням, суттєво рідше траплялися несоціалізований, соціалізований та гіперкінетичний розлади [2].

Під час вивчення окресленої проблематики використано наукові здобутки таких вчених як, Брич Л.П., Губанова О.В., Драгоненко А.О., Дудоров О.О., Жижа А.О., Корчовий М.Н., Лисько Т.Д., Лукаш А.С., Москаль Д.П., Савченко А.В., Шеремет А.П., Шигонін О.Б., Чмут С.В. та багатьох інших.

Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за жовтень 2017 року свідчить, що у звітному періоді було обліковано 40 діянь, що охоплювалися змістом ст. 155 КК України; з них 13 були направлені до суду з обвинувальним актом [3]. Причому особливістю даної статті є добровільність статевих зносин, а отже природний статевий акт має здійснюватися без застосування фізичного насильства, погрози його застосування або використання безпорадного стану особи. Не є добровільною згода, коли особа внаслідок малолітства, порушення інтелектуального розвитку чи інших обставин не могла усвідомлювати наслідків своєї згоди, характеру і наслідків вчинених щодо неї діянь. Кримінальна відповідальність настає як за одиничний статевий акт з особою, яка не досягла статевої зрілості, так і за більш тривалі стосунки, що навіть можуть мати форму фактичного шлюбу.

У законодавстві чітко окреслені найістотніші ознаки цього складу злочину, що дає можливість правильно кваліфікувати злочин, тобто зумовити правильну юридичну оцінку вчиненого діяння. Однак разом з тим диспозиція ст. 155 КК України містить оціночне поняття, а саме «стан статевої зрілості».

Оціночні поняття — це поняття, обсяг і зміст яких визначається не тільки законодавцем, а й розкривається та уточнюється в процесі оціночно-пізнавальної діяльності особою, яка застосовує закон, враховуючи (оцінюючи) конкретні обставини вчинення злочину [4]. Такі поняття набувають реального змісту лише в процесі їх тлумачення правозастосовчими органами, що, звичайно, повною мірою залежить від їх професіоналізму.

Статева недоторканість означає неприпустимість сексуального спілкування з дітьми, які не досягли статевої зрілості або не усвідомлюють наслідків та соціального значення такого спілкування. Аналіз юридичних та медичних досліджень свідчить, що в деяких випадках можливе передчасне статеве дозрівання, але психічний розвиток при цьому відповідає віковому значенню.

Станом статевої зрілості у жінок слід розуміти закінчення формування організму, коли статеве життя, запліднення, вагітність, пологи та годування дитини є нормальною функцією і не призводять до розладу здоров'я; статеві зрілість в осіб чоловічої статі характеризується станом загального фізичного розвитку та формуванням статевих залоз, за якого статеве життя є фізіологічно нормальною функцією, не викликає розладу здоров'я і не завдає шкоди подальшому розвитку організму. Статева зрілість у осіб чоловічої статі характеризується станом загального фізичного розвитку та формуванням статевих залоз, при якому статеве життя є фізіологічно нормальною функцією, не викликає розладу здоров'я і не завдає шкоди подальшому розвитку організму. Встановлення статевої зрілості проводиться щодо осіб як жіночої, так і чоловічої статі віком з 14 до 18 років. Досягнення статевої зрілості встановлюється судово-медичною експертизою [5].

Кримінальна відповідальність за ст. 155 КК України виключається у разі, коли судово-медичною експертизою буде встановлено, що потерпіла неповнолітня особа досягла статевої зрілості. Добровільні статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, утворюють склад злочину в разі, коли суб'єкт знав або припускав, що потерпіла особа не досягла статевої зрілості, а так само тоді, коли міг і повинен був це передбачити. Така оцінка статевих статусу потерпілої особи має ґрунтуватися на об'єктивних обставинах: її зовнішній вигляд, знання про її вік, медичні показники тощо.

Кримінальна відповідальність за вчинення зґвалтування неповнолітньої чи малолітньої особи або насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом щодо такої особи настає лише за умови, якщо вина особа усвідомлювала (достовірно знала чи припускала), яка вчиняє такі дії щодо неповнолітньої або малолітньої особи, а так само, коли вона повинна була і могла це усвідомлювати. При цьому суд повинен враховувати не тільки показання підсудного, а й потерпілої особи, ретельно перевіряти їх відповідальність усім конкретним обставинам справи. При вирішенні цього питання враховується вся сукупність обставин справи, зокрема, зовнішні фізичні дані потерпілої особи, її

поведінка, знайомство винної особи з нею, володіння винною особою відповідною інформацією. Неповнолітній або малолітній вік потерпілої особи не може бути підставою для кваліфікації вказаних дій за ч. 3 чи ч. 4 ст. 153 КК України, якщо буде доведено, що винна особа сумлінно помилялась щодо фактичного віку потерпілої особи [6].

Безумовно, що для кваліфікації злочину за ст. 155 КК України особливе значення має суб'єктивна сторона, а саме ставлення винної особи до вчиненого нею діяння. Вина при вчиненні статевих зносин наявна виключно у формі прямого умислу, що відповідає специфіці злочинів з формальним складом та утворюється усвідомлення суспільної небезпечності та фактичних обставин статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості, а також вольовим моментом бажання вчинити саме ці дії. Особа, яка вчиняє статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, усвідомлює загальну заборону і караність статевих зносин з такими особами, знає або припускає статевонезрілий стан особи, з якою вчинює природні або неприродні статеві зносини, і бажає здійснювати саме із такою особою статеві зносини.

Однак існує інтелектуальний момент усвідомлення статевонезрілого стану потерпілої особи. Зокрема, Чмут С.В. наводить аргументи неприйнятності позиції щодо необережної вини до статевонезрілого стану потерпілої особи. У дослідженій судовій практиці посилення на достовірні знання віку потерпілої особи були наявними у 42,6 % випадків; самі потерпілі сповіщали про свій вік у 25,3 % випадків; зовнішній вигляд потерпілих свідчив про їх малолітство у 13,0 %; поведінка потерпілих свідчила про їх малолітство у 8,7 %, інша інформація давала підстави вважати особу малолітньою у 10,4 % випадків [7]. Тим не менш реальні ситуації необережного ставлення винної особи до віку потерпілого. Так наприклад, це може мати місце у випадку того чи іншого порушення статевого дозрівання, обумовленого патологією ендокринної системи або генетичними аномаліями, віктимної поведінки потерпілого, його зовнішнього вигляду та взаємодією з оточуючими.

Таким чином, для кваліфікації вчиненого діяння за ст. 155 КК України необхідно особливу увагу приділяти оціночному поняттю «статева зрілість» і ставленню винної особи до вчинюваного нею діяння. Відповідно за сукупністю цих ознак, до кримінальної відповідальності не може притягатися особа, яка не усвідомлювала і з очевидних обставин не могла усвідомлювати статеву незрілість свого партнера. а відповідно і відсутній умисел на вчинення статевих зносин саме з неповнолітньою особою.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
2. Шаповалова Н.О. Психопатологічні розлади у жінок, які зазнали сексуального насильства в дитячому та підлітковому віці, та їх психотерапевтична корекція: автореф. дис. ... канд. мед. наук: 14.01.16: «психіатрія» / Н.О. Шаповалова. — К., 2007. — 16 с.
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за жовтень 2017 року [Електронний ресурс] // Генеральної прокуратури України. — Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820&c=edit&_c=fo.
4. Драгоненко О.В. Проблема визначення поняття «стан статевої зрілості» у диспозиції статті 155 Кримінального кодексу України / О.В. Драгоненко // Держава та регіони. — 2014. — № 4 (46). — Серія: Право. — С. 114—119.
5. Правила проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро судово-медичної експертизи: Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 6 від 17 січня 1995 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
6. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 30 травня 2008 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
7. Чмут С.М. Кримінальна відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08: «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / С.В. Чмут. — Запоріжжя, 2010. — 20 с.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС,
КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

А.А. Бондар,

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників податкової міліції
Університету державної фіскальної служби України
науковий керівник: **Є.Ю. Колосовський,**
кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри
оперативно-розшукової діяльності, факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
Університету державної фіскальної служби України

**ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

Сучасний етап розвитку вітчизняної правової системи характеризується появою новітніх інститутів кримінально-процесуального права, що закономірно зумовило потреби їх співвідношення з положеннями оперативно-розшукової діяльності, внесення науково обгрунтованих новел у кримінальну політику і законодавство щодо використання оперативних даних у кримінальному процесі.

Сьогодні ідея активного використання в кримінальному процесі результатів ОРД, аж до додання їм значення судових доказів, не лише активно розвивається, але і знаходить своє вираження на практиці, де найбільш повна реалізація даної ідеї можлива лише на основі створення правового механізму використання даних ОРЗ у кримінальному процесі.

Поняття використання результатів оперативно-розшукової діяльності в кримінальному судочинстві широко використовується в юридичній науці і правозастосовчій практиці, що зумовлено поширеністю даного види правоохоронної діяльності.

Різноманітні аспекти доказування, а в їх межах і використання в доказуванні результатів оперативно-розшукової діяльності розглянуті в підручниках з кримінального процесу, криміналістики, теорії ОРД, в дисертаційних та монографічних працях В.М. Галкіна, Д.В. Гребельського, Е.О. Дідоренка, В.А.

Дорохова, О.О. Ейсмана, А.В. Іщенко, І.П. Козаченка, М.М. Міхеєнка, І.І. Мухіна, М.А. Погорецького, Г.М. Резніка, М.Є. Шумила, М.П. Яблокова та інших науковців. Проте широкий аспект проблеми не дає можливості її дослідження й висвітлення в одному джерелі, а зміни поточного законодавства й відомчих нормативних приписів викликають потребу продовження досліджень у цьому напрямі і, зокрема, тих, що розкривають питання пізнавальної сутності діяльності процесуальної та оперативної.

Під результатами оперативно-розшукової діяльності розуміються фактичні дані, відомості, інформація, що сприяє встановленню обставин, пов'язаних із вчиненням злочинів, або злочинів, що готується, розшуком осіб, які переховуються від органів дізнання, попереднього розслідування та суду, а також безвісти зниклих.

Результати ОРД — це, перш за все, інформація, отримана оперативними підрозділами в установленому законом порядку: щодо ознак вчиненого злочину, або злочину, що готується; щодо осіб, які вчинили, вчиняють або готують правопорушення, переховуються від органів дізнання, слідства, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання та осіб, які зникли безвісти.

Результати ОРД можуть містити дві групи даних [1].

1) фактичні дані (відомості), що безпосередньо вказують на ознаки злочину, котрі, будучи закріплені у процесуальному порядку, можуть слугувати джерелами доказів по кримінальному провадженні. Вони можуть мати значення для встановлення обставин, що підлягають доказуванню (наприклад про наявність та місця зберігання знарядь злочину, викрадених цінностей, грошей, предметів, що зберегли сліди злочину, тощо).

2) Допоміжні дані, які можуть бути орієнтиром для вибору організаційних і тактичних прийомів проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій (наприклад про особу підозрюваного способи маскування злочинної діяльності та інше) [1, ст. 249].

Результати оперативно-розшукової діяльності при дотриманні вимог статті 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2]:

- як приводи та підстави для початку досудового розслідування;
- для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні;
- для попередження, припинення і розслідування злочинів, розвідувально-підбивних посягань проти України, розшуку злочинців та осіб, які безвісно зникли;
- для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, а також співробітників розвідувальних органів України та їх близьких родичів, осіб, які конфіденційно співробітничали або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей;
- для взаємного інформування підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, та інших правоохоронних органів;
- для інформування державних органів відповідно до їх компетенції.

Тому у сучасних умовах реформування кримінального судочинства й органів юстиції, максимального поєднання оперативно-розшукового та кримінально-процесуального видів державно-правових функцій з особливою гостротою порушуються питання удосконалення роботи слідчих та оперативних підрозділів, що неможливо зробити без наукового опрацювання таких категорій, як доказування та документування [3, с. 504].

Використання фактичних даних, отриманих у процесі ОРД, як доказів у кримінальному процесі необхідно, щоб вони були належно оформлені у відповідних оперативно-розшукових документах, містили фактичні дані, які мають значення для встановлення обставин пред мета доказування у справах відповідної категорії, дозволяли формувати відповідні види кримінально-процесуальних доказів, містили джерело отримання цих фактичних даних, а також дані, які дозволяють перевірити засобами кримінального процесу докази, сформовані на підставі матеріалів ОРД [4, с. 127–128].

Отже, для кримінального процесу важливо, щоб було відомо не тільки джерело інформації, а й спосіб її отримання. Якщо спосіб отримання фактичних даних невідомий, виникають сумніви щодо того, чи законним шляхом вони отримані і чи не порушені при цьому законні права й інтереси осіб. Відомості, одержані з істотним порушенням вимог кримінально-процесуального законодавства, визнаються неприпустимими і не можуть бути використані як докази.

Література

1. Оперативно-розшукова діяльність: навч. посіб./ [Є.М. Моїсеєнко, О.М. Джужа, Д.Й. Никирофорчук та ін.]. — К.: Правова єдність, 2009. — 310 с.
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України станом на 14 квітня 2017 р. // Відомості ВРУ. — 1992. — № 22. — Ст. 303. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/page>
3. Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса, 27 листопада 2013 р.) / Відповідальний за випуск Ю. П. Аленін. — Одеса: Юридична література, 2013. — 504 с.
4. Погорецький М.А. Кримінально-процесуальна оцінка матеріалів ОРД // Проблеми правознавства і правоохоронної діяльності: зб. наук. праць. — Донецьк, 2007. — № 1. — С. 121–130.

І.В. Заболотна,
курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників податкової міліції
Університету державної фіскальної служби України
науковий керівник: ***Є.Ю. Колосовський,***
кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри
оперативно-розшукової діяльності, факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
Університету державної фіскальної служби України

ВИКОРИСТАННЯ ФАКТИЧНИХ ДАНИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В умовах сучасного розвитку українського суспільства, маючи вже довготривалі негативні тенденції, пов'язані як зі світовою економічною кризою, так і з нестабільністю національної політичної влади, певним чином було здійснено вплив на динаміку злочинності. Криміногенна ситуація залишається складною і напруженою. Незважаючи на діяльність, яку здійснюють правоохоронні органи, злочинність поширює свій вплив на всі сфери життя, успішно користуючись при цьому новітніми досягненнями науки й техніки.

В доказуванні у кримінальних провадженнях поширилась стійка тенденція до використання отриманих фактичних даних як результатів оперативно-розшукової діяльності [1, с. 165].

Наразі ідея використання в кримінальному процесі матеріалів оперативно-розшукової діяльності не лише активно розвивається, а й знаходить своє відображення у практичній діяльності, що в свою чергу потребує створення правового механізму використання зазначених вище матеріалів у кримінальному судочинстві.

Проблему використання, легалізації результатів оперативно-розшукової діяльності було досліджено багатьма вченими, серед яких можна назвати Р. Белкіна, Є. Долю, Е. Дідоренка, І. Козаченка, Ф. Кудіна, М. Погорецького та інших. Не один десяток праць присвячено цьому питанню, адже з розвитком суспільних відносин та технічного прогресу постійно виникає потреба у дослідженні нових результатів ОРД.

В сучасній науці існує думка, що матеріали ОРД з огляду на їхню специфіку не завжди можуть мати процесуальне значення й офіційно використовуватись у кримінальному судочинстві. Вважається, що вони стають інформацією, яка може бути легалізована під час проведення слідчих дій. Це зумовлено реалізацією принципу конспірації, негласних засад оперативно-розшукової діяльності [2].

Підставами для використання матеріалів ОРД у кримінальному провадженні є необхідність вирішення завдань, що постають перед оперативними підрозділами, що здійснюють ОРД, та суб'єктами, що здійснюють досудове розслідування. Але попри все більшість матеріалів, які були отримані у результаті проведення оперативно-розшукової діяльності, офіційно не можна використовувати у кримінальному процесі.

Для використання даних, отриманих у процесі оперативно-розшукової діяльності, як доказів у кримінальному процесі необхідно, щоб вони були відповідно оформлені у оперативно-розшукових документах, містили фактичні дані, які мають значення для встановлення обставин предмета доказування у відповідних справах, містили джерело отримання фактичних даних, а також дані, які дозволяють перевірити засобами кримінального процесу докази, сформовані на підставі матеріалів ОРД.

Відомості, одержані з істотним порушенням вимог кримінально-процесуального законодавства, визнаються неприпустимими і не можуть бути використані як докази. Виходячи з цього, уповноважений суб'єкт кримінального процесу має оцінити матеріали ОРД з позиції законності їх отримання підрозділом, що здійснює ОРД, законності їх надання відповідним оперативно-розшуковим підрозділом органу досудового розслідування для використання в кримінальному процесі та належності й допустимості їх використання для ухвалення відповідного процесуального рішення.

У сучасній науковій літературі досить часто зустрічаються критичні думки щодо використання концепції легалізації щодо оперативно-розшукової діяльності, яка введена положеннями Кримінального процесуального кодексу України. У відповідності зі ст. 256 КПК України результати негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні використовуються на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування. З використанням оперативно-розшукових заходів можуть бути отримані предмети, документи й відомості, які мають важливе інформаційне значення й можуть бути використані як докази з кримінальної справи після їхнього оформлення й перевірки в порядку передбаченому КПК [3].

Існування легалізації як особливої правової процедури нерозривно пов'язано з необхідністю впорядкування процесуальних дій та об'єднання в ціле стадій юридичного процесу [4, с. 7], а тому можна стверджувати, що легалізація результатів оперативно-розшукової діяльності є не лише одним з елементів, що забезпечує цілісність кримінального судочинства, але й кінцевий етап, мета проведення оперативно-розшукових дій.

У сучасних умовах легалізація результатів оперативно-розшукової діяльності постає як процес підбору належної та доцільної юридичної форми, за допомогою якої значима оперативно-розшукова інформація представляється до сфери публічної кримінально-процесуальної аргументації.

Найперше теоретичне питання, що пов'язане з легалізацією результатів оперативно-розшукової діяльності, полягає в тому, яким чином пов'язані між собою ці результати та докази.

Варто відзначити, що легалізація результатів оперативно-розшукової діяльності в умовах сьогодення є багатоаспектним складним двоетапним процесом.

Серед вітчизняних дослідників досить поширеною є думка з приводу того, що результати ОРД не можуть відповідати вимогам, що висуваються до доказів Кримінальним процесуальним кодексом, оскільки вони створювалися за процедурами, передбаченими іншим законом — Законом України «Про

оперативно-розшукову діяльність» [5]. Проте з такою категоричною думкою погодитися не можна.

Отже, обов'язковою умовою проходження відповідного процесу введення в кримінальний процес оперативно-розшукової діяльності є безпосередня необхідність залучення результатів оперативно-розшукової діяльності. Це вимога сьогодення і сумніватися в ній чи зволікати з нею не можна як у теорії науки ОРД, так і в практичній діяльності правоохоронних органів.

Література

1. Коваленко Е.Д. Легалізація результатів ОРД в кримінальному судочинстві // Проблеми правознавства і правоохоронної діяльності: зб. наук. праць. — Донецьк, 2006. — №1. — С. 168—179.
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України станом на 2 грудня 2012 р. // Відомості ВРУ. — 1992. — № 22. — Ст. 303.
3. Погорецький М.А. Кримінально-процесуальна оцінка матеріалів ОРД // Проблеми правознавства і правоохоронної діяльності: зб. наук. праць. — Донецьк, 2007. — № 1. — С. 121—130.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Шумило М.Є. Наукові засади використання оперативно-розшукових матеріалів у доказуванні в кримінальних справах // Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи: матер. наук.-практ. конф., 18—19.04.2002 р., м. Харків / ред. кол.: В.В. Сташис та ін. — К.—Х., 2002. — С. 188—191.
6. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України станом на 2 грудня 2012 р. // Відомості ВРУ. — 1992. — № 22. — Ст. 303.

О.С. Кременовська,

студентка Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України
науковий керівник: **Т.П. Яцик,**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

АРЕШТ МАЙНА ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

З метою запобігання і подолання негативних обставин, що перешкоджають або можуть перешкоджати вирішенню завдань кримінального провадження, в кримінальному процесі використовуються заходи примусового характеру, відомі як заходи забезпечення кримінального провадження, які гарантують подолання негативних обставин, що можуть вплинути на розкриття певного злочину чи на вирішення завдань кримінального провадження.

На мою думку, заходи забезпечення кримінального провадження є своєрідним обмеженням людини у повному використанні та володінні своїми правами та свободами. Одним з таких обмеження прав та свобод людини є арешт майна.

Дослідженням даного питання займалися такі науковці як: І.В. Головюк, Г.М. Куцкір, Я.В. Бабенко, О.М. Бондаренко.

Відповідно до ст. 170 Кримінального процесуального кодексу України, (далі КПК України) арештом майна є тимчасове позбавлення підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду заподіяну діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння, можливості відчужувати певне його майно за ухвалою слідчого судді або суду до скасування арешту майна у встановленому цим Кодексом порядку [1]. Арешт майна може полягати у: позбавленні можливості відчужувати майно; забороні розпоряджатися майном та використовувати його. При цьому заборона на використання майна та заборона розпоряджатися майном можуть бути застосовані лише у випадках, коли їх незастосування може призвести до зникнення, втрати або пошкодження відповідного майна або настання інших наслідків, які можуть перешкодити кримінальному провадженню. Заборона використання житлового приміщення, в якому на законних підставах проживають будь-які особи, не допускається.

Отже, арешт майна, як засіб забезпечення кримінального провадження, може саме позбавити особу у повному праві розпоряджатись та користуватись арештованим майном, тим самим забезпечити здійснення усіх слідчих розшукових дій з приводу майна, що підлягає арешту.

Відповідно до ч. 3 ст. 170 КПК України зазначено, що арешт може бути накладено на нерухоме та рухоме майно, майнові права інтелектуальної власності, гроші у будь-якій валюті готівковою або у безготівковому вигляді, цінні папери, корпоративні права, які перебувають у власності підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, і перебувають у нього або в інших фізичних, або юридичних осіб з метою забезпечення можливої конфіскації майна або цивільного позову [1].

Слід зазначити, що саме арешт забезпечує накладання на будь-яке майно (рухоме та нерухоме), яке перебуває у власності особи і містить на собі сліди вчинення злочину чи має вагоме значення для кримінального провадження.

З метою збереження речових доказів арешт може бути накладено на майно будь-якої юридичної особи (за наявності достатніх підстав вважати, що воно відповідає критеріям, зазначеним у ст. 98 КПК України). Відповідно до положень ст. 98 КПК України, речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, котрі були об'єктом кримінально-протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально-протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення [2, с. 186–187].

Арешт майна, передбачає процес вилучення в особи всіх тих речей, які мають значення для кримінального провадження, як речовий доказ чи сам факт вчинення злочину. Ми вважаю, прикладом майна, яке може бути арештованим є побутове приміщення, що перебуває у власності юридичної особи, де саме було вчинено злочин і де містяться сліди, докази вчинення злочину.

Інші підстави накладення арешту на майно (забезпечення спеціальної конфіскації, конфіскації майна та цивільного позову) вимагають обов'язкової наявності в кримінальному провадженні підозрюваного (особи, якій у порядку, передбаченому КПК України, повідомлено про підозру, або яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення) або обвинуваченого (особа, обвинувальний акт щодо якої передано до суду в порядку, передбаченому ст. 291 КПК України) [3, с. 215].

Реалізація заходів забезпечення кримінального провадження є основою для додержання закону всіма суб'єктами як кримінального процесу так і держави в цілому. Арешт накладається з метою забезпечення збереження речових доказів, відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення, що є важливим для кримінального провадження, а також законності та повноти слідчих розшукових дій, які слугують одним із основних елементів правопорядку в державі.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page>
2. Бондаренко О.М. Арешт майна як одна з форм процесуального забезпечення участі осіб під час досудового розслідування. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского: Серия «Юридические науки». Том 26 (65). – 2013. – № 2-2. – С. 375–381.
3. Кримінально-процесуальне право: Навч. посібник Ю.І. Азаров, С.О. Заїка, В.Г. Фатхутдінов. К., 2014. – 295 с.

Т.В. Ніконова,

студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

науковий керівник: **І.В. Юревич,**

кандидат юридичних наук, асистент кафедри організації судових та правоохоронних органів
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ СУДУ

Проблема визначення критеріїв ефективності, проведення моніторингів та надання оцінки діяльності суду є споконвічною, не втрачає своєї актуальності і на сьогодні. Оцінювання ефективності роботи суду виступає основою системи управління якістю та ефективністю судочинства. Діяльність суду повинна відповідати цінностям та цілям демократичного суспільства, тому без проведення регулярного та стандартизованого оцінювання роботи суду підтвердити таку відповідність неможливо. Важливо зазначити, що метою оцінювання якості роботи

суду є вдосконалення організації роботи зазначеної установи, а саме підвищення продуктивності, ефективності та якості судових процедур. Оцінювання якості роботи суду жодним чином не має на меті оцінку роботи окремих суддів.

До 2015 року Україна не мала жодної системи оцінки діяльності судів, проводилися лише дослідження окремих напрямків його діяльності, а тому існувала необхідність запровадження періодичного оцінювання роботи суду за уніфікованою і єдиною для всіх судів методологією. Так, у 2009 році вперше було проведено опитування громадян-учасників судових проваджень за методом карток громадського звітування; у 2011 році — в шести судах відбувалося пілотне тестування двох модулів оцінювання, під якими розуміють поєднання напрямків оцінювання з відповідними механізмами оцінки, а також з критеріями та показниками, - судових рішень та своєчасності судового розгляду; у 2012 році — до попередньо протестованих модулів додалося ще два - судове адміністрування та задоволеність громадян-учасників судових проваджень [1].

Як результат, у квітні 2015 року рішенням Ради Суддів України було затверджено Систему оцінювання роботи суду (далі — СОРС), яка розроблена з метою надання судам допомоги у справі вдосконалення організації їхньої роботи задля досягнення належного рівня відповідності суспільним очікуванням щодо продуктивності та ефективності судових процедур, якості судових послуг та задоволеності роботою суду громадян, що звертаються до нього.

Оцінювання роботи суду може проходити на двох рівнях: базовому і комплексному, які відрізняються складністю, потребою в додаткових ресурсах, обов'язковістю проведення. Обов'язковим для судів є застосування базового оцінювання відповідно до затверджених базових показників, комплексне оцінювання, в свою чергу, є додатковим засобом сучасного судового адміністрування і його рекомендується проводити один раз на три роки. Рішення про проведення комплексного оцінювання є внутрішнім вибором суду, хоча не виключена можливість його виконання за рекомендацією вищих судів чи органів суддівського самоврядування.

Радою Суддів України було затверджено перелік базових показників роботи суду, які підлягають застосуванню з метою аналізу їх діяльності щопівроку та щороку всіма судами з опублікуванням цих показників на веб-сайтах відповідних судів:

- кількість та відсоток справ та матеріалів, загальний термін проходження яких триває понад один рік;
- відсоток розгляду справ, який обчислюється за формулою, рекомендованою Європейською комісією з питань ефективності правосуддя (ЄКЕП): кількість розглянутих справ та матеріалів за звітний період поділена на кількість нових справ та матеріалів, що надійшли за звітний період та помножена на 100%;
- середня кількість розглянутих справ на одного суддю;
- середня кількість справ та матеріалів, що перебували на розгляді в звітний період в розрахунку на одного суддю;
- середня тривалість розгляду справи (днів);

- проведення опитувань громадян-учасників судових проваджень щодо їх задоволеності роботою суду;
- публікація результатів опитувань громадян-учасників судових проваджень на веб-сторінці суду;
- рівень задоволеності роботою суду учасниками судового розгляду за результатами опитування, що проводяться за уніфікованою методологією [2].

Застосування перерахованих показників має досить вагоме практичне значення. Запровадження зазначених вимірів оцінювання, здійснено у відповідності до міжнародних засад досконалості суду.

Оцінювання якості роботи суду важливий компонент адміністрування діяльності суду виявлення загальних тенденцій порівняння ситуації в одному суді в часовому розрізі сприяє судовій досконалості допомагає керівництву судів приймати обґрунтовані управлінські рішення та ефективно спілкуватися з громадськістю.

Література

1. Оцінювання роботи суду: засіб підвищення довіри громадськості до судової системи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://rsu.court.gov.ua/userfiles/ICCE2016_Conference_COJ_FAIR_CPE_UKR.pdf
2. Опубліковано рішення РСУ щодо оцінювання роботи суду [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/124116opublikovano_rishennya_rsu_schodo_ocinyuvannya_roboti_sudu.html

К.О. Приймак,

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції

Університету державної фіскальної служби України

науковий керівник: ***Є.Ю. Колосовський,***

кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри

оперативно-розшукової діяльності, факультету підготовки,

перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції

Університету державної фіскальної служби України

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У 2012 році було прийнято Кримінальний процесуальний кодекс України, що стало досить значною подією для нашої держави [1]. Він має ряд статей, які регулюють нове застосування оперативно-розшукової діяльності у кримінально-процесуальному доказуванні. Найбільш суттєві новели включають в себе широкі можливості використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному у провадженні, а також визначення нових підходів отримання та оцінки доказів. Як відомо, у попередньому КПК була відсутня детальна регламентація використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні. Попередній кодекс, регламентуючи порядок провадження у кримінальних справах, визначав лише процедури порушення

кримінальної справи, проведення слідчих дій та передачі справи слідчому. Його норми передбачали обов'язок органу дізнання виконувати доручення слідчого щодо проведення слідчих і розшукових дій, однак порядок їх проведення та процесуального оформлення останніх, попередній кодекс не регламентував.

У зв'язку з цим, протягом багатьох років серед науковців і практиків йшла жвава дискусія щодо необхідності надання процесуального статусу оперативно-розшуковим заходам. Позиція науковців і практиків у сфері кримінального процесу та теорії оперативно-розшукової діяльності, серед яких О.М. Бандурка, Е.О. Дідоренко, С.А. Кириченко, Б.Г. Розовський та інші [2, с. 147; 3, с. 19], ґрунтувалася на безумовній неприпустимості самої можливості існування в правовій державі ситуації, коли уповноважені на те органи ніби то отримують у кримінальному судочинстві докази в непроцесуальних формі. Науковці стверджували, що визнання процесуального статусу оперативно-розшукової діяльності у кримінальному судочинстві, в частині виявлення і фіксації доказів, ні в якій мірі не призводить до будь-якої ломки основних принципів кримінального процесу в контексті його цілей і завдань. Вони доводили, що оперативно-розшукова діяльність за своїм призначенням має ті ж цілі, що і процесуальна, хоча і регулюється окремими законами.

Безумовно, прийняття законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» [4], «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [5] та інших нормативних актів, сприяло зміцненню правової основи та легітимності оперативно-розшукової діяльності та сприяло процесу приведення законодавства у відповідність з реаліями сучасної дійсності. Разом з тим, поділ діяльності з розкриття злочинів на процесуальну та оперативно-розшукову створював й інші проблеми. Оскільки перевірка і оцінка доказів відбувалися на стадії досудового розслідування, то вони формулювалися і допускалися слідчим. Але статус отриманих в ході оперативно-розшукової діяльності фактичних даних не був визначений, що часто провокувало виникнення перешкод на шляху їх використання у вигляді доказів. Тому законодавець вирішив цю проблему шляхом надання оперативно-розшуковим заходам, що проводяться на стадії кримінального провадження статусу процесуальних дій.

У главі 21 КПК України вони отримали назву «Негласні слідчі (розшукові) дії». У § 1 цієї глави «Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії» докладно регламентовані: підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій; порядок розгляду клопотань про їх проведення в суді; фіксація ходу і результатів цих дій та їх використання в доказуванні; порядок повідомлення осіб, щодо яких вони проводилися й інші питання. У КПК України (§ 2) регламентовано питання, що передбачають «втручання в приватне спілкування», під яким законодавець розуміє доступ до змісту спілкування в умовах, коли учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що воно є приватним. Різновидами такого втручання в приватне спілкування є: аудіо-, відео- контроль особи; арешт, огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з телекомунікаційних мереж і з електронних інформаційних систем. Крім того, надається право: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; встановлення

місцезнаходження радіоелектронного пристрою; спостереження за особою, річчю або місцем і проведення аудіо-, відео- контролю.

У ході контролю за вчиненням злочину (ст. 271 КПК) передбачено здійснення вже апробованих практикою оперативно-розшукових заходів, таких як: контрольована поставка; контрольна і оперативна закупівля; спеціальний слідчий експеримент; імітація обстановки злочину.

Процесуальний статус був наданий і агентурному методу отримання інформації. Згідно статті 272 КПК України «Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації», під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, що мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, а також є учасником зазначеної групи чи організації, який конфіденційно співпрацює з органами досудового розслідування.

Крім цього, ст. 275 КПК України «Використання конфіденційного співробітництва» дає право слідчому при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій використовувати інформацію, отриману в результаті конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Ці норми відображають підходи у вирішенні наболілих проблем правового забезпечення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному судочинстві.

Таке законодавче вирішення питань використання можливостей оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі має вкрай важливе значення, що, в свою чергу, спонукає до внесення змін до чинного законодавства і необхідність проведення апробації в практичній діяльності.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинний Верховною Радою України Законом № 4651-VI від 13.04.2012 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Бандурка О.М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія / О.М. Бандурка. — Харків: Золота миля, 2012. — 620 с.
3. Дідоренко Е.О. Процесуальний статус ОРД у кримінальному судочинстві: монографія / Е.О. Дідоренко, С.А. Кириченко, Б.Г. Разовський. — Луганськ: РІО ЛІВД, 2000. — 74 с.
5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України: від 18.02.1992 р., № 2135-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
6. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України: від 30.06.1993 р., № 3341-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>

В.С. Светов,
курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників податкової міліції
Університету державної фіскальної служби України
науковий керівник: **Є.Ю. Колосовський,**
кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри
оперативно-розшукової діяльності, факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
Університету державної фіскальної служби України

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пізнання психології у контексті проведення оперативно-розшукової діяльності має обов'язковий характер, адже в цьому випадку йдеться про діяльність, якій властиві особливі цілі, різноманітні напрями й завдання, специфічний об'єкт і предмет, спеціальні сили, засоби і методи, а також окреме законодавче її регулювання тощо.

Все це закономірно визначає необхідність впровадження власної галузевої прикладної психології, якою може бути оперативно-розшукова психологія [2, 3].

Оперативно-розшукова психологія створює можливості для системного психологічного пізнання ОРД з врахуванням специфічних психологічних чинників та закономірностей, властивих суб'єктам та об'єктам ОРД, технологічним особливостям взаємодії та діяльності загалом.

Психологію оперативно-розшукової діяльності було розглянуто в ряді наукових робіт, але як в практичному, так і теоретичному сенсі вони не повністю вивчені і потребують подальшого розгляду. Практичні ж аспекти їх реалізації в ОРД представлені поодинокими публікаціями, причому присвячені цьому питанню роботи написані на базі досліджень, які проводилися в межах психології або в межах юриспруденції. Науковцями (Д.О. Александровим, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєвим, І.М. Охріменком, Г.О. Юхновцем й ін.) були проведені дослідження, в яких використаний комплексний підхід, тобто цілісний розгляд проблеми психологічної підтримки ОРД [8, 9].

Характерною особливістю оперативно-розшукової психології є те, що психологічні закономірності та механізми трансформуються в ній як засоби практичного здійснення конкретних напрямів оперативно-розшукової діяльності. Оперативно-розшукова психологія становить основу створення цілісної системи використання специфічних психологічних закономірностей.

Сучасні дослідники вбачають перспективу юридичної психології у розвитку галузевих професійно-психологічних її напрямів як системи психологічних методів та засобів, що спрямовані на ефективне виконання поставлених прикладних завдань (у тому числі розкриття злочинів) [4, с. 575].

Оперативно-розшукова діяльність, як і будь-яка людська діяльність, відповідає конкретній меті — досягненню кінцевих результатів діяльності, що містить у собі потреби, думки, почуття та інші психічні утворення, а тому має мотивований характер.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» чітко визначив мету оперативно-розшукової діяльності, якою, щодо оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, є припинення право порушень і забезпечення інтересів кримінального судочинства (попередження, і припинення, розкриття злочинів і встановлення винних осіб; розшук осіб, які переховуються від органів розслідування, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання; і розшук осіб, безвісно відсутніх).

Можна визначити оперативно-розшукову психологію як галузь юридичної психології, що вивчає факти, закономірності і механізми людської психіки у сфері оперативно-розшукових відносин та реалізації ОРД [4].

Предметом оперативно-розшукової психології є психологічні закономірності та механізми (технології) опосередкування поведінки особистості чи групи людей у сфері здійснення ОРД. Вони становлять собою або об'єктивні вияви психіки конкретної людини, яка є суб'єктом або об'єктом ОРД, групи людей, які становлять оперативний інтерес, або психологічний зміст обраної ними поведінки у процесі її здійснення. Крім того, як невід'ємну частину предмета оперативно-розшукової психології можна вважати суттєві, сталі, загальні, необхідні й повторювані психологічні взаємозв'язки, що актуалізуються та найбільш повно розкриваються у межах оперативно-розшукової взаємодії [1].

Доречно було б вказати й принципи теорії та практики ОРД, адже оперативно-розшукова психологія, перебуваючи у невід'ємному взаємозв'язку з самою діяльністю, успадковує певні її теоретико-методологічні засади. Так, аналіз сучасних наукових підходів щодо системи принципів ОРД свідчить про те, що в більшості позицій вона представлена: конституційними принципами, дотримання законності, організаційно-управлінськими принципами, спеціальними принципами й ін.

Насамперед хочеться зробити висновок, що оперативно-розшукова психологія окреслює закономірності впровадження психологічного інструментарію для виконання завдань ОРД, що за обсягом та змістом охоплює й використання спеціальних знань психологічного характеру. Окрім того, для вдосконалення науки теоретичної та практичної психології оперативно-розшукової діяльності варто запозичити досвід іноземних держав у проведенні дослідів, тренінгів серед оперативних працівників, які дозволятимуть точніше встановлювати будь-які психологічні особливості як об'єктів, так і суб'єктів ОРД.

Україна за часи своєї незалежності уже повинна була б сформувати стійку позицію органів державної влади щодо важливості органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність та створити перспективний план реформ і розвитку всіх структур, які займаються таким чином забезпеченням національної безпеки.

Отже, психологія оперативно-розшукової діяльності — це наука, що вивчає психічні явища й процеси, що відбуваються в умовах виконання оперативно - розшукової функції захисту особистості, суспільства й держави від злочинних зазіхань, та досліджує їхні механізми й закономірності.

Література

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України. Станом на 12 квітня 2017 р. // Відомості ВРУ. — 1992. — № 22. — Ст. 303.
2. Матеріали наукової конференції від 12.05.2016 р. // «Структура оперативно-розшукової психології» // Бібліотечний вісник — 2016. — С. 4. — Режим доступу: <http://helpiks.org/6-20912.html>
3. Актуальні проблеми правознавства (Випуск 1): Журнал / [авт.-упоряд. Н.В. Береза]. — Київ, 2016 р.
4. Теоретичні передумови формування системи психології ОРД, її сутність і поняття. Загальнотеоретичні і прикладні засади застосування знань психології в оперативно-розшуковій діяльності. — Вагіна О.В. — м. Ірпінь, 2015 р. [Електронний режим доступу]: <https://studlib.info/psikhologiya/780842-teoretichni-peredumovi-formuvannya-sistemi-psikho-logiyi-ord-yiyi-sutnist-i-ponyattya> Ірпінь

А.В. Титаренко,

студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

науковий керівник: ***Т.В. Корчева,***

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ ЯК НОВЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Реалізуючи норми діючого Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) в частині досудового розслідування особливої актуальності набуває інститут повідомлення про підозру. Саме він виступає одним з основних актів на стадії досудового розслідування та процес доказування в кримінальному провадженні відбувається лише для того, щоб процесуальними засобами підтвердити чи спростувати винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення та забезпечити притягнення до кримінальної відповідальності, яка розпочинається прямо від моменту оголошення особі про підозру.

Відповідно до ст. 278 КПК України, письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення — у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень [2]. Виходячи з цього, Ю.П. Аленін та І.В. Гловюк досить вмотивовано зазначають, що саме це положення створює низку проблем у практичній діяльності слідчих та прокурорів. Так, воно не дає відповіді на питання, як фактично повідомити особі про підозру, якщо вона не з'являється до слідчого (прокурора). А забезпечити її явку — в разі, якщо її місцезнаходження відоме — процесуальними засобами, наявними у слідчого, прокурора, практично неможливо, адже ні виклик, ні привід, на затримання для забезпечення приводу цієї особи застосуватися не можуть. У разі, якщо особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, уникає вручення повідомлення про підозру, переховується від слідства та місцезнаходження її невідоме, то формально її не можна оголосити у розшук,

оскільки згідно з ст. 281 КПК, у розшук може бути оголошено тільки підозрюваного. Також у такій ситуації неможливо зупинити досудове розслідування, оскільки особі не повідомлено про підозру [1, с. 164–165]. На практиці виникають також випадки, коли повідомлення про підозру складено та вручено не уповноваженими на те особами.

Слід також зазначити щодо певних прогалин, то в чинному КПК відсутнє офіційне визначення поняття «повідомлення про підозру». У ст. 276 КПК України законодавець чітко закріпив перелік випадків, за наявності яких здійснюється повідомлення про підозру. Водночас не закріплено жодної підстави для прийняття рішення про повідомлення, а тільки визначено випадки такого повідомлення (затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів; наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення) [2]. Проте Т.В. Лукашина достатньо зосереджує увагу на явну некоректність такого найменування — «випадки», тому що у КПК мають бути вказані підстави для прийняття рішення про підозру, а таке поняття в чинному КПК не вказується [4, с. 33].

Детальний аналіз гл. 22 КПК України, в якій регламентується процесуальний порядок повідомлення про підозру, вказав, що повідомлення про підозру є процесуальною дією та процесуальним документом. Повідомлення про підозру — це процесуальна дія (діяльність), зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його вручення особі. Повідомлення про підозру також є процесуальним документом, який означає новий етап стадії досудового розслідування — появу підозрюваного, можливість застосування до нього заходів забезпечення кримінального провадження, які пов'язані із суттєвим обмеженням його конституційних прав, початок притягнення до кримінальної відповідальності [3, с. 62].

Слід відмітити, що під час досудового розслідування виникають проблеми, пов'язані з необхідністю чіткого визначення конкретного моменту, з якого особа набуває статусу підозрюваного у кримінальному провадженні (з моменту направлення їй повідомлення про підозру засобами поштового зв'язку чи з моменту фактичного вручення поштового відправлення з повідомленням про підозру?). О.Ю. Татаров на основі системного аналізу положень КПК дійшов цілком аргументованого висновку про те, що направлення особі повідомлення про підозру засобами поштового зв'язку відповідатиме вимогам КПК та вважатиметься належним способом такого повідомлення лише у випадку вручення такого поштового відправлення особисто (безпосередньо) підозрюваному [5, с. 268].

Слід також відзначити, що не зазначено у КПК України й процесуальної форми повідомлення про підозру. Рішення слідчого (прокурора) приймаються у формі постанови. Постанова виноситься у випадках, передбачених КПК. Виняток становить обвинувальний акт (процесуальне рішення, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування). Про повідомлення про підозру в даному контексті не йдеться. Слід відмітити, що питання виникає і щодо необхідності оформлення

початку досудового розслідування. Слід погодитися, що повідомлення про підозру фактично є процесуальним рішенням, яке приймається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором на підставі зібраних доказів у ході досудового провадження та у якому формулюється підозра конкретній особі у вчиненні злочину до закінчення досудового розслідування.

Таким чином, слід узагальнити, що інститут повідомлення про підозру є новелою сучасного кримінального процесуального права. І навіть незважаючи на досить позитивний досвід реалізації норм КПК України, все таки деякі питання про повідомлення про підозру залишаються суперечливими та не до кінця вирішеними, що внаслідок цього існує потреба у вдосконаленні та доповненні процесуальних норм з урахуванням доктринальних положень та практичних потреб.

Література

1. Аленін Ю.П. Повідомлення про підозру: загальна характеристика та проблеми удосконалення / Ю.П. Аленін, І.В. Гловюк // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. — 2014. — № 1. — С. 161—169.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Кубальський В. Н. Повідомлення про підозру: правозастосовні аспекти / В.Н. Кубальський // Судова апеляція. — 2017. — № 1 (46). — С. 60—66.
4. Лукашкина Т.В. Доказывание как этап правоприменительного процесса / Т.В. Лукашкина // Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відпов. за випуск Ю.П. Аленін. — Одеса: Юридична література, 2013. — С. 31—35.
5. Татаров О. Ю. Повідомлення про підозру: проблеми кримінальної процесуальної регламентації / О. Ю. Татаров, Д. М. Мірковець // Митна справа. — 2015. — № 1 (2.2). — С. 265—271.

К.В. Щербина,
курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників податкової міліції
Університету державної фіскальної служби України
науковий керівник: **Є.Ю. Колосовський,**
кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри
оперативно-розшукової діяльності, факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
Університету державної фіскальної служби України

ПРОЦЕСУАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ

Оперативно-розшукова діяльність і криміналістика є самостійними правовими науками, які мають тісну взаємодію між собою та з іншими науками. Уміле поєднання оперативно-розшукової та процесуальної криміналістичної діяльності правоохоронних органів дає можливість вести ефективну боротьбу зі злочинністю.

Наука ОРД та криміналістики мають свої індивідуальні особливості та міцну лінію взаємозв'язку. Цією лінією виступають можливості отримання оперативної інформації та її використання з метою процесуального доказування.

У співвідношенні криміналістики й теорії оперативно-розшукової діяльності яскраво простежуються процеси об'єднання наукових знань. Спільні риси цих двох наук криються не лише в диференціації, а й в інтеграції їх методів, засобів і функцій діяльності пов'язаної з цими науками.

Загалом питання про співвідношення криміналістики та теорії ОРД було отримано Україною у спадок від радянських часів, проте суттєвих змін, які б мали кардинально відрізняючий характер, за часів її незалежності внесено не було.

Проблематика взаємозв'язку цих двох наук і їх співвідношення залишається об'єктом самостійних досліджень відомих вітчизняних і зарубіжних учених-криміналістів, таких як Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, В.І. Громов, В.Б. Жилінський, Е.У. Зіцер, О.А. Квачевський, П.В. Макалінський, Г.А. Матусовський, І.Ф. Пантелєєв, В.К. Случевський, О.М. Халіков, М.П. Шаламов, М.П. Яблоков, І.М. Якимов та інші.

Однак, незважаючи на проведені дослідження в цій галузі, однозначної та загальноприйнятої відповіді на питання щодо дійсного співвідношення криміналістики й оперативно-розшукової діяльності, на сьогоднішній день, в науці не з'ясовано, адже думки вчених розходяться. Крім того, недостатньо глибоко проаналізовано зарубіжний досвід взаємодії предмету криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Вказані обставини у поєднанні з потребою детального вивчення даної теми зумовили актуальність обраної теми та визначили необхідність її дослідження.

Криміналістика забезпечує якісне збирання, перевірку, оцінку й використання доказів, необхідних для вирішення важливих завдань кримінального судочинства,

ухвалення законних та обґрунтованих рішень слідчим, начальником слідчого органу, прокурором, експертом, слідчим суддею.

У свою чергу можливості теорії ОРД також відіграють важливу роль у протидії злочинності. Так, розкриття й розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених в умовах неочевидності, насамперед організованими злочинними угрупованнями, які мають транснаціональний характер і корумповані зв'язки в органах влади, у тому числі в правоохоронних і судових органах, можливе лише із застосуванням негласних форм і методів [1, с. 217].

Криміналістика та теорія ОРД — найбільш близькі за теоретичним і практичним змістом юридичні науки кримінально-правового циклу. Вони мають одні об'єкти вивчення: злочинну діяльність різних видів і діяльність із її розкриття й розслідування.

Багато спільного також в історії їх розвитку, тактиці й методиці проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. І це не випадково, оскільки численні вихідні теоретичні положення, прийоми й методи теорії ОРД сформувалися в межах криміналістики. Відповідно, багато положень і рекомендацій криміналістики лягли в основу зазначеної наукової дисципліни [4, с. 113].

Беручи до уваги питання інтеграції і диференціації ОРД і криміналістики варто вказати на наукові праці російського вченого К.К. Горяїнова, в яких він здійснив достатньо вагомий його аналіз. Зокрема, науковець встановив, що вплив криміналістики як важливої основи на зміст завдань теорії ОРД, її суть, структуру й численні тактико-методичні рекомендації є величезним.

Уже під час визначення об'єкта та предмета теорії ОРД спостерігається вплив поглядів із зазначеного питання, що склалися в криміналістиці. Так, загальним об'єктом теорії ОРД, фактично як і в криміналістиці, вважають злочинну діяльність як певне соціальне явище та ОРД як один із видів суспільної практики протидії злочинності. Предметом — закономірність, відносини, зв'язки та інші об'єктивні сторони, характерні для об'єкта її дослідження [4, с. 84].

Нині криміналістика й теорія ОРД - це науки, що продовжують перебувати «на передовій» протидії злочинності та постійно впроваджують у практику правоохоронних органів новітні засоби, прийоми й методи розкриття злочинів. Криміналістичне інтегрування значно впливає на формування наукових основ теорії ОРД та в майбутньому буде «поставляти» свої розробки для потреб останньої. Водночас і криміналістика може багато що запозичити з теорії ОРД.

Криміналістична наука виступає теоретичним фундаментом для формування положень і рекомендацій теорії оперативно-розшукової діяльності. Ці науки співвідносяться як однотипні за суттю реалізації соціального функціонального навантаження. Теорія ОРД, маючи спільний із криміналістикою об'єкт, має також спільний із нею предмет дослідження [3].

Варто акцентувати увагу ще на одному питанні, яке цілком логічно постає зі здійсненого нами аналізу проблематики. Так, у зв'язку з включенням Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р. [2] негласних слідчих (розшукових) дій до системи способів збирання доказів процесуальна та непроцесуальна форми розслідування злочинів набули нового вигляду [5].

На цьому тлі цілком логічним кроком є здійснення окремої правової регламентації криміналістичної діяльності з метою об'єднання всіх її питань у ціле та розмежування з іншими видами діяльності, пов'язаними з протидією злочинності.

Література

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України станом на 12 квітня 2017р. // Відомості ВРУ. — 1992. — № 22. — Ст. 303.
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України станом на 2 грудня 2012 р. // Відомості ВРУ. — 1992. — № 22. — Ст. 303.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Погорецький М.А. Використання матеріалів ОРД у кримінальному судочинстві: процесуальні та криміналістичні аспекти / М.А. Погорецький // Інформаційне забезпечення розслідування злочинів: матер. Міжнар. круглого столу (м. Одеса, 29 травня 2015 р.) / відп. за вип.: В.В. Тіщенко, О.П. Вашук. — О. : Юридична література, 2015. — С. 217—222.
5. Теория оперативно-розыскной деятельности: [учебник] / под ред. К.К. Горяйнова и др. — М. : ИНФРА-М, 2009. — 831 с.
6. Даньшин М.В. Криміналістика і теорія оперативно-розшукової діяльності: співвідношення і зв'язок / М.В. Даньшин // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». — 2012. — № 1000. — С. 195—201.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Є.С. Денисевич,

студентка Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Д.Є. Зайцева,

студентка Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

науковий керівник: **О.М. Кульганік,**

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та міжнародних відносин
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ТА АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАСПРИЯННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Анотація. У статті обґрунтовано значення та основні наслідки глобалізації для світової спільноти. Досліджено сучасні процеси глобалізації, їх підтримка міжнародними організаціями і ТНК, які відіграють значну роль в координації багатосторонньої співпраці. Розкрито передумови виникнення антиглобалізму та функціонування рухів супротиву в якості опозиції всеохоплюючому явищу — глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, антиглобалізація, інтеграція, інтернаціоналізація, міжнародні організації, світова спільнота.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день процеси глобалізації опинилися в центрі масової свідомості та наукових дискусій за рахунок свого всеосяжного впливу на економічні, політичні, соціальні та культурні взаємини міжнародного співтовариства. Інтенсивність нарощення тенденцій до відкритості державних кордонів, універсалізації ціннісних орієнтирів та зникнення границь між внутрішньою і зовнішньою політикою є прямим наслідком глобалізації. Хоча за останні два десятиліття завдяки стрімкому технологічному прогресу та розвитку інтеграційних процесів міжнародна спільнота стала ще більш згуртованою, втручання одних держав у діяльність інших, що часто змушує останніх чинити опір, захищаючи свій суверенітет, все ж залишається зворотньою стороною глобалізації. Більше того, посилення взаємозалежності на міждержавному рівні призвело до виникнення проблем, спровокованих діяльністю міжнародних організацій, а отже мають ними і вирішуватись. Парадоксально, але факт того, що бажання деяких організацій об'єднати світ викликає рух опору, а саме,

антиглобалізм, який має на меті боротьбу за культурну самобутність та незалежність країн.

Стан дослідження. Проблеми пов'язані з процесом глобалізації світової та національних економік через каталізатор міжнародних організацій, досліджуються як вітчизняними, так і закордонними вченими. Серед них найбільший вклад було зроблено Т. Левітом, А. Печчеї, Л. Брауном, І. Уоллерстайном, Д. Лук'яненком, Ю. Макогоном, К. Омає, О. Білорусом, В. Кулішовим, Л. Клайном та іншими. В той час питання антиглобалізму активно висвітлюється у роботах Д. Буркальцевої, З. Варналія, Ю. Дудки, М. Зубка, проте, дана проблема залишається і досі недосконало вивченою та потребує подальшого аналізу.

Виклад основного матеріалу. Процеси глобалізації розпочалися ще на початку ХХ століття, однак тільки сьогодні на них як на потенційний фактор об'єднання світу почала звертати увагу громадськість. Така ситуація стала можливою завдяки активному сприянню СОТ, МВФ та МБРР, які за рахунок скріплення міждержавних форм регулювання економіки змогли вказати на переваги кооперації між країнами та потенційні вигоди, що останні можуть для себе винести.

Взагалі, термін «глобалізація» був вперше застосований Т. Левітом у 1983 році, де зазначалось, що це феномен злиття ринків окремих продуктів, які виробляються ТНК. Незважаючи на широке розповсюдження даного поняття у сучасному світі, визначення його сутності супроводжується низкою суперечностей: множиною трактувань, двозначністю причин та історичних рамок такого феномена, а також неоднозначністю та невизначеністю перспектив його розвитку. Диференціація визначень глобалізації обумовлена всеосяжним характером цього процесу, який охоплює всі сфери життєдіяльності людей. Під глобалізацією в більшості випадків розуміють зростання економічної відкритості, лібералізації торгівлі, міжнародного капіталу, тощо. Згідно із Р. Робертсоном «як концепт, глобалізація відображає процес стиснення світу та інтенсифікації світової свідомості як єдиного цілого, перехід до конкретної глобальної взаємозалежності та усвідомленні глобального цілого у ХХ столітті» [1, с. 20]. На нашу думку, під глобалізацією слід розглядати розширення, поглиблення та прискорення взаємозв'язків у світовому просторі в усіх аспектах суспільних відносин.

Необхідно відзначити, що глобалізаційний процес відрізняється всебічністю (поєднання економічної, політичної та соціокультурної інтеграції), демократичністю (залучення всіх соціальних верств до майбутніх перетворень), самоорганізацією (відсутність в інтеграційних процесах зовнішнього джерела у вигляді спеціального координатора) та хаотичністю (непередбачуваність та невпорядкованість розвитку подій) [2, с. 89]. Для нього характерним є як позитивні прояви та наслідки, так і негативні (табл.1.).

Наслідки глобалізації

Позитивні наслідки глобалізації:	Негативні наслідки глобалізації:
- сприяє поглибленню спеціалізації і міжнародного поділу праці;	- загрожує суцільним підпорядкуванням світу ТНК;
- забезпечує економію на масштабах виробництва;	- поглиблює розрив між найбагатшими і найбіднішими країнами;
- посилює подальший розвиток нових технологій та розповсюджує їх серед країн за рахунок конкуренції;	- витісняє і спонукає вимирання національних культур та мов;
- підвищує продуктивність праці в результаті раціоналізації виробництва на глобальному рівні;	- являє собою живильне середовище для поширення транскордонної злочинності та тероризму;
- створює фундамент для вирішення загальних проблем людства.	- провокує порушення авторських прав на інтелектуальну і промислову власність.

На сьогоднішній день за індексом глобалізації передові позиції займають Нідерланди — 93%, Ірландія — 92% та Бельгія — 91% [3]. Однак, такі високі показники не гарантують абсолютних переваг від глобалізації навіть за умови, що ТНК, які є одними з основних провідників даного явища, вливають ПІІ в економіку держав-реципієнтів. Адже обернена сторона полягає у підвищенні технологічної залежності, втручанні ТНК у діяльність уряду та витісненні місцевих компаній з ринку, що призводить до зменшення зайнятості в приймаючій країні.

Очевидно, у міру розвитку технологічного та соціального прогресу негативні явища глобалізації інколи переважають позитивні, а боротьба з ними вимагає все більших зусиль. Водночас, посилення інтеграції супроводжується рядом міфів пов'язаних з можливими наслідками всесвітнього об'єднання:

- перший міф: глобалізація має загальний характер, який здатний модифікувати наявну світогосподарську систему;

- другий міф: глобалізація являє собою неминучий процес, в якому відбувається абсолютний вплив на уніфікацію та суворо регламентовані рамки господарських процесів;

- третій міф: глобалізація концентрує владу в антидемократичних структурах, таких як ВТО та МВФ.

- четвертий міф: глобалізація призведе до утопічного майбутнього, де людство буде функціонувати у мирі та злагоді;

- п'ятий міф: глобалізація означає тріумф гігантських компаній.

Безсумнівно, в епоху глобалізації можна спостерігати за усуненням національних кордонів та проблем пов'язаних з міжнародними відносинами. Тим не менш, всередині кожної країни існують особливості територіально-географічного розташування, за яких не уникнути, як мінімум, товарообміну, як максимум, вирішення глобальних проблем сучасного світу. Роль посередників у розв'язанні

таких питань займають, наприклад, фінансові інститути як МВФ та Світовий банк, здійснюючи вплив на лібералізацію трансферу товарів, послуг і капіталів в країнах, що розвиваються та надаючи рекомендації стосовно політики структурних змін під егідою США. В той час, ООН та її окремі підрозділи постійно залучені до визначення головних напрямків глобалізації та просування її поступального розвитку. Проте, центральне місце займає ОЕСР, яка безпосередньо пов'язана з глобалізаційними процесами, так як є платформою для обміну передовими економічними та соціальними «ноу-хау» на міждержавному рівні.

Розповсюдження глобалізаційних постулатів викликає реакцію з боку ОЕСР у вигляді таких дій:

- замість питань економічного розвитку окремих країн ОЕСР займається вирішенням міжнародних; спеціалізується на розв'язанні міждисциплінарних спорів, тобто проблем, що знаходяться на перетині окремих сфер економіки; спрямовує дослідження в галузь вивчення позитивного впливу глобалізації та розробки методики мінімізації, її негативних проявів;

- все більше уваги приділяється даною організацією країнам, що розвиваються та країнам із перехідною економікою, так як члени ОЕСР розуміють, що їх благополуччя значною мірою залежить від добробуту вищезазначених держав;

- спрямовує діяльність на створення оптимальних умов для вільної циркуляції капіталу і нематеріальних ресурсів (послуг та інтелектуальної власності) у світовій економіці, за рахунок моніторингу дотримання умов кодексу лібералізації руху капіталу.

Словом, чим більше обертів набирає глобалізація, тим інтенсивніше міжнародні організації беруть участь у просуванні її ідей, хоча і не можна їх назвати чинниками всеосяжного впливу, позаяк, визначальне місце завжди займатимуть внутрішні інтереси держав.

На підтвердження даного тезису можна привести практику Китаю, який спромігся відгородитися від глобальної економіки, що і зіграло вирішальну роль у побудові ним індустріальної бази, яка використовується сьогодні для завоювання міжнародних ринків. Китайська стратегія інтеграції у світову економіку відрізнялася від загальноприйнятої практики. Китай проводив лібералізацію економіки поступово, при чому ряд важливих перетворень відставав від росту об'ємів експорту та загального доходу не менше ніж на десятиліття. Політиці лібералізації також була піддана державна монополія в торгівлі та введені системи обмеження імпорту шляхом тарифів, нетарифних бар'єрів і ліцензій. Так як Китай на момент імплементації такої політики не був учасником ВТО, його уряд не обмежувався заборонами на експортні субсидії та дискримінацію закордонних фірм на користь вітчизняним, а отже, був спроможний підтримувати індустріалізацію будь-якими методами. За допомогою вищезазначеної моделі, яка не включала співпрацю з міжнародними організаціями, Китаю вдалось досягти високих економічних показників, зокрема, з середини XX століття, дохід на душу населення зростав на 8,3% в рік. Таким чином, Китай вирішив проблему бідності і перетворився на найнебезпечнішого гравця глобального ринку.

Досвід Китаю доводить, що глобалізація не є єдиним варіантом розвитку економіки, тим більше, часто вона є ареною економічної конкуренції та сферою політичного суперництва. Всеохоплюючий ефект даного явища, який передбачає асиміляцію економічних, політичних, соціальних та культурних взаємовідношень всього людства, викликає рух супротиву у вигляді громадських об'єднань та міжнародних організацій, що мають антиглобалістичний характер.

У загальному розумінні антиглобалізація — це об'єктивний процес, що знаходиться у діалектичній єдності з глобалізацією і спрямований на збереження національно-культурної ідентичності окремих народів та держав [4, с. 88]. Відмінними рисами антиглобалізму є його розгалуженість та багатоаспектність. Основою таких рухів є різноманітні локальні, невеликі за кількістю учасників організації та групи екологічної, правозахисної, антивоєнної та іншої тематики. Серед основних організацій, спрямованих проти глобалізму можна виділити: Міжнародну федерацію прав людини «Amnesty International», «Лікарі без меж», «Oxfam», Національний трудовий комітет та «Jobs with Justice». Усі вони займаються вирішенням глобальних і локальних проблем, будучи спроможними впливати на глобальний порядок, за рахунок існування взаємо-транскордонного розуміння та налагодженої мережі комунікацій. Часто традиційні громадські організації формують антиглобалістський рух, приєднуючись до міжнародних синхронізованих акцій протесту, долучаючись до маніфестацій в місцях проведення самітів СОТ, «Великої вісімки». Зокрема, акції протесту є найбільш відомою широкому загалу формою діяльності антиглобалістів. Однак в останні роки популярності також набувають «соціальні форуми», що проходять під гаслом: «Інший світ можливий».

Отож, основні вимоги антиглобалістів зводяться до наступних [5]:

- поширення принципів соціально-орієнтованого ринкового господарства, наявного в розвинених країнах, на увесь світ;
- обов'язковість дотримання вимог Міжнародної організації праці для всіх країн, що беруть участь у світовому економічному процесі;
- рівний доступ до охорони здоров'я для всіх незалежно від доходів; створення фонду по боротьбі зі СНІДом з подальшим залученням для цієї мети ресурсів Світового банку і МВФ;
- анулювання всіх боргів країн, що розвиваються розвиненими країнами;
- відповідність екологічних вимог різних країн світу рівню вимог розвинених; підписання кіотських угод по екології і забезпеченню захисту навколишнього середовища від шкідливих викидів (США і Японія відмовляються це зробити).

Особливою опорою антиглобалізму є американський «International Action Center», він допомагає проводити мітинги, організовувати конференції та інші заходи на підтримку прав людини, в опозицію глобалізму. Сьогодні, на думку представників «International Action Center», в їх рядах налічується від 20 до 35 мільйонів антиглобалістів з більш ніж 50 країн, де розташовані центри або офіси організації.

Як приклад дій антиглобалістів згадаємо проект багатостороннього погодження стосовно інвестицій (MAI), підготовлений у рамках ВТО. Згідно з ним

приватні корпорації отримували право скасовувати рішення національних урядів і навіть діючі у країні закони, якщо доводили, що вони перешкоджають бізнесу [6, с. 305]. У відповідь, антиглобалістами була скоординована масова акція супротиву, об'єднана «Мережою прямої дії» в Сіетлі, в результаті якої проект був призупинений.

Рух антиглобалістів цілком міг би розростись на українському ґрунті, оскільки він активно використовує протекціоністську риторiku, що є близьким звичайному вітчизняному виробнику. В основному їх діяльність побудована проти СОТ, ЄС, G-7, а Україна, як відомо, намагається вирішити внутрішні проблеми за рахунок інтеграції в ЄС та кооперації з СОТ, МВФ та МБРР, тому, для України явище антиглобалізму поки є неперіоритетним та малорозповсюдженим.

На сьогоднішній день чимало дебатів ведеться стосовно питань: чи піде глобалізація нам на користь та хто буде у виграші від неї? Так, було розроблено ряд сценаріїв, які намагаються відповісти на ці питання.

Сценарій 1. Глобалізація призведе до появи єдиної цивілізації, в якій не залишиться місця для суверенних держав та різноманітних культур. На чолі такої глобальної цивілізації стоятиме світовий уряд або ТНК, а уніфікація здійснюватиметься у вигляді «вестернізації» усього світу. Підставою для такого уявлення майбутнього є те, що зараз центром та лідером глобалізації виступає Захід, по всьому світу поширюються західні стандарти життя, масова культура, західна модель розвитку економіки та політичного устрою, а отже, його вплив (Заходу) є найбільш відчутним.

Сценарій 2. Процес глобалізації буде супроводжуватися розростанням конфліктів між народами, які прагнутимуть зберегти свою самостійність і культурну самобутність. Такі конфлікти можуть мати характер релігійних війн, тому що релігія та релігійні цінності є найважливішим компонентом цивілізаційної своєрідності, а приналежність до тієї чи іншої релігії для багатьох людей зливається з їх національною та культурною самоідентифікацією.

Саме ці два сценарії побудили рух антиглобалістів, який постійно нарощує число своїх прихильників. Зокрема, антиглобалісти виступають за припинення воєн, дотримання демократії та прав людини, за збереження національної самобутності та «чистої» природи.

Сценарій 3. Найбільш позитивною є теорія багатовекторного глобального світу - складної системи, в якій буде не один, а багато центрів, пов'язаних між собою мережевими відносинами, тобто відносинами, побудованими не на пануванні та підпорядкуванні, а на рівноправності учасників. Таким чином, в глобальному світі інтеграція буде поєднуватися з тенденцією до культивування місцевих особливостей.

Відтак, стає все більш зрозумілим, що людство і досі не розробило єдиної моделі глобального розвитку, тому реальний процес глобалізації проходить у вкрай суперечних формах та лише примножує суспільні протиріччя. Вищезазначені сценарії є скоріше відгалуженням різноманітних витоків глобалізації, які необхідно враховувати в якості підсистем загальної моделі стабільного глобального розвитку.

Висновки. Отже, глобалізація є досить суперечливим та неоднозначним процесом. З одного боку, вона являє собою об'єктивний та закономірний розвиток суспільства, який в кінцевому рахунку призведе до всеохоплюючого об'єднання людей. Разом з тим, у процес глобалізації втягується і Україна, а позиція інтеграції, яку вона підтримує, у подальшому може призвести до підвищення можливостей співпраці у питаннях розробки великих коопераційних проектів на міждержавному рівні, що дозволить наростити знання у широкому діапазоні питань стосовно створення конкурентоспроможної зовнішньої та внутрішньої політики. З іншого боку, Україна як і інші країни, що розвиваються може опинитися у колі держав, за рахунок яких розвинені економіки шкодять найбільш незахищеним, тим самим, провокуючи рух антиглобалістів. Дійсно, діяльність антиглобалістів є визначальною у сфері боротьби проти урядів, які більше підтримують економічні інтереси ТНК замість національних та помітною у захисті прав країн на невтручання в їх внутрішнє життя незалежно від волі міжнародних організацій. Перспективою таких рухів у майбутньому є встановлення «правил гри», а саме вимог його представників: ліквідувати СОТ, МВФ, Світовий банк, замінити міжнародні інститути, включаючи ООН, що знаходяться під впливом Заходу та ТНК, новими - на основі рівноправності всіх країн і народів.

Література

1. Галенко С. М. Передумови, витоки і прояви економічної глобалізації / С. М. Галенко. // Формування ринкових відносин в Україні. — 2016. — №4. — С. 20—23.
2. Григоренко А. Суперечності між глобальними тенденціями та національними інтересами розвитку промислового комплексу національної економіки / Аліна Григоренко. // Проблеми і перспективи економіки та управління. — 2016. — №4. — С. 87—93.
3. KOF Globalization Index [Електронний ресурс] // ETH Zürich. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: http://globalization.kof.ethz.ch/media/filer_public/2017/04/19/rankings_2017.pdf.
4. Кравченко П. А. Глобалізаційні та антиглобалізаційні процеси в європейському соціально-філософському дискурсі / П. А. Кравченко, А. І. Мельник. // Філософські обрії. — 2017. — С. 78—99.
5. Биндюков Н. Антиглобализм как движение против империалистической глобализации [Електронний ресурс] / Николай Биндюков // Библиотека Украины (LIBRARY.UA). — 2014. — Режим доступу до ресурсу: <http://library.ua/m/articles/view/Мир-АНТИГЛОБАЛИЗМ-КАК-ДВИЖЕНИЕ-ПРОТИВ-ИМПЕРИАЛИСТИЧЕСКОЙ-ГЛОБАЛИЗАЦИИ>.
7. Кірієнко О. Антиглобалізм як новий соціальний рух: структура, цінності, форми та методи діяльності / Оксана Кірієнко. // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. — 2013. — №3. — С. 304—312.

О.О. Кравченко, А.О. Кравчук,
студенти факультету міжнародної торгівлі та права
Київського національного торговельно-економічного університету
науковий керівник: **Ю.В. Тищенко,**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
міжнародного приватного, комерційного та цивільного права
Київського національного торговельно-економічного університету

ДІЯЛЬНІСТЬ ТНК ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

На сьогоднішній день, в умовах глобалізації та економічної інтеграції, міжнародні корпорації представляють собою могутній механізм впливу на міжнародні економічні відносини та є найважливішим елементом розвитку світової економіки.

Транснаціональні корпорації (ТНК) продовжують зміцнювати своє посягання на навколишнє природне середовище, диктуючи свої програми розвитку найслабшим країнам та експлуатуючи природні ресурси. Вони прямо чи опосередковано несуть величезну відповідальність за погіршення стану екосистеми планети та систематичне порушень прав та інтересів людини. А також, ТНК безперешкодно ухиляються від контролю з боку держав, що їх приймають.

Відповідно до статистичних даних, опублікованих в журналі Fortune, у найбільших ТНК світу налічується 65 млн. осіб із 36 країн. Обсяг виручки від реалізації продукції зазначеними компаніями становить \$31,2 трлн., а отриманий прибуток — \$1,7 трлн. У свою чергу міжнародні корпорації контролюють приблизно 4/5 усіх наявних у світі патентів, ліцензій і ноу-хау [1].

Аналіз статистичної інформації, представленої в міжнародних базах даних, дає змогу виявити розподіл ТОП-2000 ТНК у світі. Українські компанії у даному списку не представлені, хоча є представники таких країн, як Аргентина, Венесуела, В'єтнам, Данія, Індія, Індонезія, Казахстан, Марокко, Нігерія, Румунія, Філіппіни, Чилі. США представляє 540 компаній, Японію — 219, Китай — 200, Великобританію — 92, Південну Корею — 67, Францію — 61, Індію — 56, Канаду — 53, Німеччину — 50, Гонконг — 49 компаній [2].

На жаль, попри велику масштабність діяльності ТНК, досі не існує єдиного глобального міжнародного нормативно-правового акту, який би регулював діяльність ТНК. Вимога, щодо міжнародно-правового регулювання діяльності ТНК є необхідною, так як конфліктів між державами в цій сфері стає все більше. Це відбувається через втручання транснаціональних корпорацій у політичну, економічну та соціальну діяльність урядів з метою встановлення контролю. Багатонаціональні корпорації стають монополістами у відповідній галузі порушуючи правила ведення торгівлі. А також нехтують правилами чесної конкуренції та ставлять під загрозу розвиток малого та середнього бізнесу.

На сьогоднішній день, є декілька міжнародно-правових актів з цієї проблематики але вони є або регіональними, або такі, яким бракує імперативного характеру. Діяльність транснаціональних корпорацій пов'язана не тільки з порушеннями

внутрішнього законодавства держав, а й супроводжується численними і істотними порушеннями міжнародного права [3].

ТНК це потужна материнська корпорація, що стоїть на чолі широкої мережі дочірніх компаній, які, перебуваючи під юрисдикціями різних держав, разом утворюють єдине ціле. Отже, транснаціональні корпорації є приватними юридичними особами з множинними територіальними імплантаціями, тому стає неможливим ефективно регулювати їх діяльність в одній конкретній країні чи співпрацювати країнам для боротьби проти них. Вони можуть працювати через материнську корпорацію з дочірніми компаніями; можуть створити групи в рамках єдиного економічного сектора, конгломератів або альянсів; можуть створити фінансові холдингові компанії. Вони можуть сегментувати свою діяльність на різних територіях, діючи де-факто або де-юре через філії та/або постачальників, субпідрядників або ліцензіатів.

Транснаціональні корпорації активно працюють у сфері виробництва, послуг, фінансів, прикладних досліджень, культури, дозвілля, а також у військовій сфері. Вони працюють в цих областях одночасно, послідовно або поперемінно, що ще більше ускладнює процес їх контролю та правового регулювання.

ТНК можуть встановлювати місце перебування в одній чи декількох країнах: у країні фактичного штабу головної компанії, або в країні, де розташована її основна діяльність, та/або в країні, де компанія зафрахтована. Щоб уникнути своєї відповідальності за порушення законодавства про права людини, праці та охорону навколишнього середовища, а також ухилення від податків, вони вдаються до дуже складних структур.

Для прикладу можна навести ситуацію, що склалася у листопаді 2002 року. Нафтовий танкер *Prestige*, що розбився у берегів Іспанії, збирався з побережжя Португалії, Іспанії та Франції, перевозити 77 тисяч тонн нафти, був зареєстрований на Багамах, управління здійснював з Греції і мав нафту швейцарської компанії, що працювала переважно з англійцями, а нині її власником є російський підприємець (*Crown Resources of Alfa Group*). Безпосереднім юридичним наслідком катастрофи стало всього лиш арешт капітана "Престижу" г-на Мангурса. І тільки 26 січня 2016 р. Верховний Суд Іспанії засудив капітана Мангурса в результаті необережності, що призвело до катастрофічного екологічного збитку, і засудив його до двох років позбавлення волі. 15 листопада 2017 року Лондонський Клуб був призначений виплатити штраф у розмірі 1 мільярд доларів США за розлив нафти [4].

Теоретично, транснаціональні корпорації підкоряються закону країни в якій зареєстровані, підпадають під юрисдикцію своїх судів, але зазвичай це закінчується спорами між ТНК і урядом.

В даний час існує міжнародна інстанція для вирішення спорів між урядами та ТНК, що є надзвичайно сприятливою для останнього: Міжнародний центр вирішення інвестиційних спорів (ICSID). Створений Конвенцією про врегулювання інвестиційних спорів між державами та громадянами інших держав від 1965 року, він має штаб-квартиру в рамках Світового банку, а президент Світового банку також є головою правління ICSID.

Конвенція ICSID є міжнародним договором, ратифікованим на сьогоднішній день 148 країнами.

Насправді це означає, що уряди більше не можуть вирішувати свої суперечки з ТНК у національних судах.

Вашингтонська конвенція 1965 року, яка створила ICSID, регулює питання взаємовідносин між приватними (як правило юридичними) особами та державами, залишаючи «за бортом» права людини.

Існує ще один міжнародно-правовий механізм вирішення суперечок в сфері міжнародного економічного права — це Орган з вирішення спорів Світової організації торгівлі (СОТ). Хоча він складається з держав-членів СОТ, а його мандат офіційно складається з рішення про торговельні суперечки між сторонами (державами-членами), його рішення базуються на угодах СОТ, де переважають інтереси ТНК, а права людини не враховуються.

Проблеми міжнародного регулювання та контролю за діяльністю ТНК також намагались вирішити Економічна і Соціальна Рада Організації Об'єднаних Націй (ЕКОСОП), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Міжнародна організація праці (МОП), проте безуспішно.

У 1976 році ОЕСР прийняла Керівні принципи для багатонаціональних підприємств як необов'язкові рекомендації. У 2000 році вони були змінені, щоб включити права людини та боротьбу з корупцією.

Що стосується Адміністративної ради Міжнародної організації праці (МОП), то в 1977 році вона прийняла тристоронні Принципи стосовно багатонаціональних підприємств та соціальної політики. Хоча делегація була змінена кілька разів (у 1995, 2000 та 2006 роках), вона не є обов'язковою для ТНК [5].

Нинішня система добровільних ініціатив не може забезпечити ефективне та узгоджене регулювання діяльності ТНК та доступу до засобів правового захисту потерпілих від їх діяльності.

Вважаємо, міжнародно-правовий акт з чітко визначеними зобов'язаннями як для держави, яка приймає ТНК, так і для самої транснаціональної корпорації значно покращить ситуацію. Адже, багатостороннє регулювання виключить зловживання і з боку держави, яка в односторонньому порядку може обмежувати діяльність ТНК, і з боку транснаціональної корпорації, яка користуючись своїми фінансовими і адміністративними потужностями часто втручається у юрисдикцію держави. Проте, розуміємо, досягнення балансу інтересів держав та ТНК є складним та довготривалим.

Література

1. Fortune / Annual ranking of the world's largest corporations 2016 / Global 500. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://fortune.com/global500/>
2. Forbes. The World's Biggest Public Companies 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.forbes.com/global2000/>
3. Дахно І.І. Міжнародне економічне право. навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 304 с.
4. Prestige oil spill/ The article is about the spill, 2017. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Prestige_oil_spill
5. Jenny Blanck. Regulating transnational corporations. Department of Law Spring Term — Uppsala, Sweden — 2013.

LEX MERCATORIA В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ

Концепція *Lex mercatoria*, яка в широкому розуміння є сукупністю норм права, відокремлених від національних систем, створених безпосередньо учасниками міжнародної торгівлі з метою регламентації їх зовнішньоекономічної діяльності, не дає спокою вченим і практикам усього світу.

Що таке *Lex mercatoria*? Реально існуючий феномен сучасного міжнародного приватного права чи надумана концепція, що не має під собою фундаментального підґрунтя. Це питання залишається відкритим.

За виразом Н. Хатжимхейдла, *Lex mercatoria*, є подобою Арлезіанки, таємничої незнайомки з портретів Ван Гога и Пікассо, яку ніхто не бачив, але про яку всі говорять [1, с. 8].

Проте, чим більше існує інформації про концепцію *Lex mercatoria* у наукових статтях, працях, підручниках, зовнішньоекономічних контрактах, рішеннях арбітражних судів — тим заплутаніше стає шлях до її розуміння.

Для кращого розуміння, спробуємо поглянути на концепцію *Lex mercatoria* в історичному аспекті, з моменту її виникнення і розуміння людством з часів створення до сьогодні.

Існує загальнопоширена теорія виникнення *Lex mercatoria*, що пов'язує її виникнення з середньовічними купцями, які мандрували та відбирали найкращі світові звичаї торгівлі та застосовували їх у відносинах між собою, виникло так зване «купецьке право» [2, с. 23].

Однак, навіть історія походження *Lex mercatoria* сповнена протиріч

Зокрема, М.В. Мажоріна, у своїх дослідженнях феномену *Lex mercatoria*, зокрема виокремлює наступні погляди:

- на думку С. Сакса, ця загальнопоширена теорія зародження *Lex mercatoria*, що пов'язує її виникнення з середньовічними купцями є глибоко помилковою. Вчений досліджував пам'ятки середньовіччя, зокрема Купецьку хартію 1303 року та Статут ринку 2352 року, а також протоколи суду ярмарку Сент-Івза (як найбільш змістовного джерела, що збереглося до наших днів, щодо торгових відносин) — то вони вказують, що купці середньовічної Англії були підпорядковані місцевим законам та звичаям торгівлі. А ці місцеві звичаї суттєво різнилися від міста до міста, від ярмарки до ярмарки.

Хоча, разом з цим, Мажоріна М.В. наводить приклад, що в 1473 році суд по справі *Anon. v. Sherif of London* заявив, що суд над іноземними купцями повинен здійснюватись не по англійському праву, а по праву природному, що деякі називають *lex mercatoria*, яке є єдиним для всього світу.

- думки вчених 1622 року зводяться до того, що джерела *Lex mercatoria* походять від грецької античності та біблійських часів, і *Lex mercatoria* найдавніше за будь-яке писане право яке колись існувало [1, с. 5].

Протягом XIX сторіччя *Lex mercatoria* переживає часи тимчасового занепаду. В Європі відбуваються процеси кодифікації національних торговельних та цивільних кодексів. Однак, це призвело до того, що єдині інститути *lex mercatoria* було по різному закріплено в різних країнах. Наприклад, в Англії ще на початку комерційні справи вирішувалися відтепер відповідно до *common law* («загального права») Англії, тоді як норми *law merchant (lex mercatoria)* розглядалися лише як питання факту, та підлягали доведенню у кожній справі. Лише лорд Менсфілд (1705—1793) довів, що норми *lex mercatoria* є правом, але відтоді ці норми стали частиною *common law* Англії, застосовувались звичайними судами та розглядалися виходячи з засад *common law* [2, с. 30].

Що стосується теперішніх часів, то як влучно зазначає, Г.І. Лис, на сьогодні теоретики та практики міжнародного комерційного арбітражу все частіше звертають увагу на те, що *Lex mercatoria* виступає альтернативою колізійному методу правового регулювання міжнародних комерційних відносин... Якраз новизна і невизначеність використання *Lex mercatoria* у якості права, яке застосовується міжнародним комерційним арбітражем по суті, зумовили необхідність детального дослідження *Lex mercatoria* не лише як правового явища, а як специфічного інструмента, який застосовується міжнародним комерційним арбітражем у своїй практичній діяльності [3, с. 221].

Зокрема, при розгляді міжнародних торговельних спорів суди, як правило, застосовують умовні кодифікації *lex mercatoria*: Віденську конвенцію про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 р. та принципи міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА) розроблені Міжнародним інститутом уніфікації приватного права (УНІДРУА), Італія, Рим, в 1994 році.

Література

1. Мажорина М.В. *Lex mercatoria: средневековый миф или феномен глобализации?* / М.В. Мажорина // Право. Журнал высшей школы экономики. — 2017. — № 1. — С. 4—19.
2. Смітюх А.В. *Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА та Lex mercatoria в контексті міжнародного приватного права*. Дис. на здобут. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03 / А.В. Смітюх. — Одеса, 2004. — 216 с.
3. Лис Г.І. *Lex mercatoria як право, яке застосовується міжнародним комерційним арбітражем для розгляду спору по суті.* / Г.І. Лис / Університетські наукові записки. — 2012. — № 4 (44). — С. 221—226.

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Т.С. Мамзер,

студентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ГАРАНТІЙ ЩОДО ПРАВА НА ПРАЦЮ

Для захисту прав, свобод та законних інтересів громадян, держава створює низку гарантій, що в соціально-економічних, юридичних, політичних сферах забезпечують усім особам рівність в їх здійсненні та реалізації. Так, аналізуючи ст. 43 Конституції України, ст. 2, 2.1, 5.1 та 22 Кодексу законів про працю України можна дійти висновку, що кожен має право на працю, право заробляти собі на життя, обирати і вільно погоджуватись на її виконання. Право на працю і захист від безробіття проголошено Загальною декларацією прав людини (ООН, 1948 р.), Міжнародним Пактом про економічні, соціальні та культурні права (ООН, 1966 р.), ратифікованим Верховною Радою УРСР, Конвенціями і Рекомендаціями Міжнародної організації праці (МОП), Європейською соціальною хартією (Рада Європи, 1961 р., переглянута у 1996 р.) підписаною Україною при вступі до Ради Європи. Згідно зі ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Відповідно до цього положення, закріплення права на працю у згаданих міжнародних актах має дуже важливе юридичне значення для нашої держави. Однак, не дивлячись на дію чинних нормативно-правових актів, внесені зміни та розробку нових законопроектів ми не можемо визнавати існуючий стан в сфері зайнятості населення задовільним. У своїй роботі я хочу дослідити саме цю проблему.

Згідно зі ст. 2 Кодексу Законів про Працю, держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності. Але у реальному житті це не зовсім так. За даними Державної служби статистики та Пенсійного фонду України чисельність зайнятого населення у віці 15-70 років у I півріччі 2017 року становила 16,1 млн. осіб (у I півріччі 2016 року — 16,2 млн. осіб). Рівень зайнятості становив 56,0% (у I півріччі 2016 року — 56,2%). Зокрема, у міських поселеннях 56,9%, у сільській місцевості — 54,0%. Чисельність безробітних становила 1,7 млн. осіб, зокрема, у містах — 1,1 млн. осіб та 0,6 млн. осіб — у сільській місцевості. Якщо для порівняння брати статистичні дані за період з 2013 року по 2017 рік, то у 2013

рівень зайнятості населення досягав 60,2%, у 2014 дані різко почали падати до 56,6% і у подальшому до позначок, що було вказано вище.

Міжнародні акти визначають зміст права людини на працю як можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується (ст. 6 Міжнародного Пакту про економічні, соціальні та культурні права). Європейська соціальна хартія проголошує, що «кожен повинен мати можливість заробляти собі на життя шляхом вільного вибору професії та занять» (ст. 1). Однак, при реалізації цих прав виникає дуже вагома проблема — держава при реалізації і гарантуванні цього права не лише повинна закріплювати його на законодавчому рівнях, вона зобов'язана й вчиняти конкретні заходи щодо його належного забезпечення.

Право на працю є економічним і у свою чергу соціальним правом. Економічним воно є тому, що його реалізація надає можливість людині здобувати засоби для власного існування. Соціальним у свою чергу воно є, оскільки під час застосування праці, особа взаємодіє з іншими та державою. Оскільки право на працю є соціально-економічним, для його реалізації необхідним є підвищення рівня економіки держави, збалансування попиту на ринку праці, створення нових робочих місць шляхом сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, здійснення контролю за імміграційними процесами та вжиття низки заходів регулювання зовнішніх трудових міграцій громадян України. Лише після втілення названих кроків можна говорити про те, що наше законодавство надає низку гарантій працевлаштування і створює «умови для повного здійснення громадянами права на працю». Так, в законодавстві закріплено, що Україна гарантує рівність трудових прав усіх громадян незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їх прав, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання, забороняє необґрунтовану відмову у прийнятті на роботу. Так, законодавством передбачено право на вільний вибір виду діяльності; безоплатне сприяння державними службами зайнятості у підборі підходящої роботи і працевлаштуванні відповідно до покликання, здібностей, професійної підготовки, освіти, з урахуванням суспільних потреб; безоплатне навчання безробітних нових професій, перепідготовку в навчальних закладах або у системі державної служби зайнятості з виплатою стипендії, тощо. Але доки не буде здійснено певних дій з боку держави, це все залишатиметься лише гарними словами викладеними на папері.

Згідно з офіційними даними, на кожне робоче місце в державних установах претендують 9 осіб, а знайти роботу для безробітних Служба зайнятості змогла тільки в 4% випадків. Так порівняно з 2016 роком, можна відзначити позитивну динаміку - кількість осіб, працевлаштованих за сприяння державної служби

зайнятості, зросла на 40 тис. або 8% та становила 537 тисяч. При цьому, 43% з них були працевлаштовані оперативнo до надання статусу безробітного. Крім того, 170,8 тис. осіб були залучені до громадських та інших робіт тимчасового характеру. Кількість роботодавців, які співпрацювали з центрами зайнятості, збільшилася на 13% та становила 144 тисячі. Кількість вакансій у базі даних Державної служби зайнятості збільшилася на 16% до 722,7 тис. одиниць.

Усі ці дані не можуть не змушувати радіти і сподіватись на краще. Все це свідчить про початок нового етапу, який повинен позитивно відобразитись на стані економіки, соціального рівня та трудової забезпеченості в нашій країні.

К.О. Овчаренко.

студентка Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК

В Україні чоловіки і жінки мають рівні права і свободи та рівні можливості щодо їх реалізації. Жінкам і чоловікам забезпечуються рівні права й можливості у працевлаштуванні, просуванні по роботі, підвищенні кваліфікації й перепідготовці тощо.

Питанням трудового регулювання праці жінок займалися багато учених, таких як О.А. Абрамова, В.В. Костецький, М.А. Покровська, Н.Н. Шептуліна, В.М. Толкунова, І.А. Ветухова, І.Я. Кисельов, А.Я. Петров, С.М. Петрушина, О.Б. Желтовта та інші.

На нашу думку, саме жінки під час реалізації права на працю в силу репродуктивної функції, причин фізіологічного характеру, потребують особливого правового захисту не лише в межах держави, а й в межах світового співтовариства.

О.В. Пожарова коментує правове регулювання праці жінок в Україні наступним: «Передбачені КЗпП гарантії та пільги для жінок, які мають дітей, слід оцінити як всеохоплюючі та досить високі» [1, с. 283].

Створення особливої охорони праці для жінок — одна з найбільш важливих соціальних проблем для всіх держав. Так, Конвенція Міжнародної організації праці №103 про охорону материнства (переглянута в 1952 р.) встановлює вимоги щодо підвищеної охорони праці жінок на виробничих підприємствах і в сільському господарстві [2, с. 296].

Міжнародні стандарти щодо праці жінок сформульовані достатньо чітко, їх значення полягає у захисті трудових прав жінок, які спрямовані на викорінення дискримінації, а так на особливе регулювання жіночої праці.

Що стосується України, стаття 24 Конституції України гарантує свободу від всіх форм дискримінації, в тому числі і за ознакою статі [3]. Крім того, Україною ратифіковані міжнародні угоди, які стосуються заборони та викорінення дискримінації у різних сферах суспільного життя.

Чинне в Україні законодавство встановлює принцип рівної оплати для чоловіків і жінок за працю з однаковими навичками та в однакових робочих умовах.

Правове регулювання праці жінок здійснюється главою XII «Праця жінок» КЗпП, ст. 10 Закону України «Про охорону праці», а також іншими нормативно-правовими актами.

Особлива охорона праці жінок є значною частиною всієї системи охорони материнства і дитинства, яка згідно зі ст. 51 Конституції України знаходиться під захистом держави. Правове регулювання праці жінок здійснюється главою XII «Праця жінок» КЗпП, ст. 10 Закону України «Про охорону праці», а також іншими нормативно-правовими актами.

Зміст охорони праці жінок включає такі заходи: заборона (обмеження) застосування праці жінок (зокрема, заборона роботи на важких роботах, на підземних роботах, крім деяких підземних робіт нефізичних або робіт щодо санітарного та побутового обслуговування) та роботах зі шкідливими і небезпечними умовами праці: (ст. 174 КЗпП) визначення граничних норм підймання і переміщення важких речей жінками (на сьогодні встановлено більш низькі норми, ніж ті, що діяли раніше: у разі підймання і переміщення вантажів при чергуванні з іншою роботою (до двох разів на годину) гранично допустима вага вантажу — не більше 10 кг., а при підйманні і переміщенні вантажів постійно протягом робочої зміни — до 7 кг., сумарна вага вантажу, який переміщується протягом кожної години робочої зміни, не повинна перевищувати: з робочої поверхні — 350 кг., з підлоги — 175 кг, включаючи вагу тари і упаковки); заборона звільнення з ініціативи роботодавця у передбачених законом випадках); особам, які виховують малолітніх дітей без матері, теж надаються гарантії (ст.186-1 КЗпП) [4].

Забороняється відмовляти жінкам у прийнятті на роботу і знижувати їм заробітну плату з мотивів, пов'язаних з вагітністю або наявністю дітей віком до 3 років, а одиноким матерям — за наявністю дитина віком до 14 років або дитини-інваліда. При відмові у прийнятті на роботу зазначеним категоріям жінок роботодавець зобов'язаний повідомляти їм причини відмови у письмовій формі. На прохання вагітної жінки, жінки, яка має дитину віком до 14 років або дитину-інваліда, в тому числі таку, що знаходиться під її опікою, або здійснює догляд за хворим членом сім'ї відповідно до медичного висновку, роботодавець зобов'язаний встановлювати їй неповний робочий день або тиждень. Звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до 3 років (до 6 років — ч. 6 ст.179 КЗпП) та одиноких матерів за наявності дитини віком до 14 років або дитини-інваліда з ініціативи власника або уповноваженого ним органу не допускається, крім випадків повної ліквідації підприємства, установи організації, коли допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням.

Для працюючих жінок передбачено: гарантії щодо неповного робочого часу, заборона залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до 3 років, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження (ст. 176 КЗпП), обмеження залучення жінок, що мають дітей віком від 3 до 14 років або дітей-інвалідів, до надурочних робіт і направлення їх у відрядження, (ст. 177 КЗпП), відпустки у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною (ч. 3—8 ст. 179 КЗпП), порядок надання відпустки для догляду за дитиною і зарахування її

до стажу роботи (ст. 181 КЗпП), відпустки жінкам, які усиновили дітей (ст. 182 КЗпП), додаткова відпустка працівникам, які мають дітей (ст. 182–3 КЗпП), гарантії прийняття на роботу і заборона звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей (ст. 184 КЗпП), надання вагітним жінкам і жінкам, які мають дітей віком до 14 років, путівок до санаторіїв, будинків відпочинку і матеріальної допомоги [4].

Отже, можна зробити висновок, що нормативно-правове регулювання праці жінок є важливим елементом у законодавстві країни. Держава, встановлюючи гарантії та пільги для жінок, піклується про належний розвиток економіки та суспільства в цілому.

Література

1. Пожарова О.В. Особливості умов праці осіб із сімейними обов'язками / О.В. Пожарова // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. — 2011. — № 57. — С. 282–287.
2. Трудове право: [підручник для студ. вищих навчальних закладів] / [В.В. Жернаков, С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко та ін.]; за ред. В.В. Жернакова. — Х.: Право, 2012. — 496 с.
3. Конституція України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.9>
4. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32208/ed20120302>

Я.С. Татаренко,

студентка слідчо-криміналістичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **В.Д. Авескулов,**
кандидат юридичних наук, Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ

В останні роки в Україні спостерігається збільшення кількості безробітних. Відповідно до закону України «Про зайнятість населення» ч. 1 ст. 1: безробіття — соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування.

За офіційними статистичними даними рівень безробіття у Чернігівській області — 11,8 %, Полтавській області — 9,2 %, Кіровоградській області — 12,5 %. Загалом відсотковий рівень незайнятості всієї України становить 10,5 %, що в порівнянні з Німеччиною, де відсоток досягнув рекордного мінімуму — 5 %, то для України це є справжньою проблемою. У свою чергу, за ст. 49-4 Кодексу законів про працю України йдеться про те, що зайнятість є суспільно корисною працею осіб, які припинили трудові відносини з підстав, передбачених цим Кодексом, при неможливості їх самостійного працевлаштування та забезпечується відповідно до Закону України «Про зайнятість населення».

Частина 3 статті 15 даного закону наголошує, що основні напрямки державної політики у сфері зайнятості населення є:

1) створення умов для розвитку економіки та сприяння створенню нових робочих місць;

2) задоволення попиту пріорітетних галузей економіки у висококваліфікованих працівниках;

3) посилення мотивації до легальної і продуктивної праці;

У зв'язку з тим, що держава неспроможна повною мірою забезпечувати вакансіями громадян, на ринок праці вийшли приватні кадрові агентства, їх існує декілька типів: 1) Рекрутингові агенства (займаються підбором різних категорій персоналу — від працівників некваліфікованої праці до менеджерів вищої ланки; клієнтами яких є компанії, і саме вони оплачують надані послуги з підбору персоналу); 2) Агентства з працевлаштування (клієнтами виступають не підприємства, а люди, які шукають відповідну роботу, здобувач оплачує надані послуги після досягнення мети); 3) Хедхантінгові агентства (рекрутери, які шукають виключно висококласних фахівців); 4) Кадрові агентства вузької спеціалізації (підбір персоналу якоїсь однієї спеціалізації - чи то web-master, чи то педагог). HR-агентства значно полегшують завдання пошуку робочого місця, позбавляють від великого потоку непотрібної інформації та реклами, також позитивним є те, що вони співпрацюють із надійними підприємствами та організаціями.

Отже, проаналізувавши статистику безробіття, можна зробити висновок, що в нашій країні існує проблема із зайнятістю населення. До вирішення такої проблеми треба підходити комплексно: посилення регулювання освітніх послуг та трудових відносин, доступна кваліфікаційна підготовка фахівців, створення сприятливих умов для розвитку подібних вищенаведених кадрових агентств.

Т.В. Хардіна,

студентка обліково-фінансового факультету,
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
науковий керівник: ***Т.А. Дзюба,***

кандидат економічних наук,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ УМОВ ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Пріоритетом будь-якої суспільної діяльності є людське життя і здоров'я, про що дає підстави стверджувати і логіка економічного розвитку. На думку західних учених, найбільша цінність — це здоров'я і працездатність людини. Однак на сучасному етапі розвитку України спостерігається загострення проблем у сфері організації безпечних умов праці. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), смертність від нещасних випадків займає третє місце після серцево-судинних та онкологічних захворювань, тому травматизм на виробництві почали прирівнювати до національного лиха.

З огляду на зазначене охорона праці є ключовим інститутом соціальної політики сучасної держави. При цьому невідпинний розвиток промисловості країни детермінує наповнення новим змістом поняття «охорона праці». Тому на сьогодні метою охорони праці є запобігання травматизму і забезпечення сприятливих виробничих умов.

До науковців, які ґрунтовно вивчали шляхи вдосконалення умов праці на підприємстві слід віднести наступних: І.М. Беляєву, Ш.К. Вахітова, М.О. Винокурова, В.К. Глістіна, Г.Г. Гогіташвілі, М.С. Грінберга, Г.І. Іващенко, І.Г. Кононову, О.М. Костенко, Л.М. Переверзеву, Н.Л. Потапова, Л.А. Семашко, І.О. Шашкову-Журавель, М.П. Яблокова та ін.

Метою даного дослідження є визначення основних способів та шляхів вдосконалення умов охорони праці на підприємстві.

Охорону праці, як правило, розглядають як систему забезпечення безпеки життя та здоров'я працівників у процесі трудової діяльності. Вона включає комплекс правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, реабілітаційних, санітарно-гігієнічних, лікувально-профілактичних й інших заходів, спрямованих на забезпечення безпечних умов праці [1, с. 2].

В свою чергу, управління охороною праці на підприємстві являє собою сукупність дій уповноважених службових осіб, що здійснюються на підставі чинного законодавства та постійного аналізу інформації про стан охорони праці на всіх робочих місцях для поліпшення та підтримання його на відповідному рівні.

На нашу думку, першочерговими завданнями щодо удосконалення та стабілізації умов охорони праці на сучасних підприємствах є наступні:

- удосконалення системи управління охороною праці на підприємстві, установах та організаціях згідно вимог чинного законодавства України;
- забезпечення на постійній основі комплексного оцінювання та атестації робочих місць з максимальним урахуванням потреб ергономіки, санітарно-гігієнічних норм, організаційно-технічних вимог та державних нормативно-правових актів з охорони праці;
- систематизація процедур проведення профілактичних заходів щодо запобігання виробничому травматизму (атестації робочих місць на їх відповідність безпечності умов праці);
- створення і запровадження сучасних засобів індивідуального та колективного захисту працівників (придбання приладів контролю наявності у повітрі робочої зони шкідливих та небезпечних речовин);
- формування максимально сприятливих та комфортних умов праці на нових, реконструйованих підприємствах, новому устаткуванні та ін;
- виділення систематично та у повному обсязі із державного бюджету коштів, які необхідні для фінансування заходів з поліпшення умов праці та запобігання виробничому травматизму в сучасних умовах [3, с. 75].

Значну користь надають різноманітні преміювання працівників та інші різновиди стимулювання працівників за трудову діяльність без порушень правил охорони праці та нещасних випадків на виробництві. При наявності чинників, які можуть створювати небезпеку для життя і здоров'я працівників, рекомендовано

здійснювати надбавку до заробітної плати за підвищену обережність [4]. Окрім матеріального стимулювання, досить вагоме значення мають моральні стимули, які до початку незалежності нашої держави використовувалось на її теренах і які досить вдало та доречно застосовують закордонні фірми. Моральне стимулювання може включати найрізноманітніші форми: оголошення подяки, організацію відпочинку в неробочий час, пікніки, круїзи для колективів, що досягли найкращих результатів з охорони праці порівняно з іншими.

Таким чином, в сучасних умовах основними шляхами удосконалення умов праці на підприємстві є: розробка і впровадження найбільш раціональних технологічних процесів; забезпечення організації виробництва і праці, які б усували небезпечні та шкідливі для життя і здоров'я працівника фактори; залучення у виробництво найновішої техніки, під час експлуатації якої максимально виключається потенційна небезпека аварії, пожеж та нещасних випадків; розробка заходів, спрямованих на профілактику травматизму, професійних захворювань та підвищення культури виробництва, які гарантують повну безпеку і здорові умови праці.

Література

1. Гринюк Т.Ю. Сучасні проблеми поліпшення умов праці на підприємствах / Т. Ю. Гринюк // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. — 2014. — Вип. 1. — С. 121—127.
2. Дзюба Т.А. Профілактика безпеки праці — запорука зменшення виробничого травматизму / Т.А. Дзюба, Л. О. Іконнікова. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>
3. Москальова В. Основи охорони праці: підручник / В. Маслюкова. — Київ: ВД «Професіонал», 2011. — 672 с.
4. Пітельгузов М.А. Особливості організації охорони праці на підприємстві в ринкових умовах / М.А. Пітельгузов, А.В. Черних [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

А.Л.Ворошилова,

студент факультету економіки, менеджменту та права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
науковий керівник: ***Н.П. Костюк,***
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ: УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Права дитини об'єктивно є визначеними соціально-економічним рівнем розвитку суспільства та юридично гарантованими державою. Можливості задоволення потреб та інтересів дитини, реалізація яких є необхідною умовою для її нормального життя та гармонійного розвитку, що здійснюється самою дитиною або за допомогою інших осіб.

Охорона забезпечення прав дітей в Україні є стратегічним загально-національним пріоритетом. Ратифікувавши Конвенцію ООН про права дитини, Україна взяла на себе зобов'язання, що складаються з чотирьох основних принципів: забезпечення повноцінного життя; першочерговість інтересів дитини; залучення до життя спільноти; відсутність дискримінації.

Особливістю забезпеченості прав дитини є його соціально-правова природа. Вона полягає у неповторності дитини як людської особистості, залежності реалізації її прав та свобод від інших осіб, наївності, піддатливості до зловживань або експлуатації з боку інших осіб. Джерелом у системі захисту прав та свобод дитини є норми права, які займають у ній особливе місце [1].

В основі законодавства України у сфері правового захисту дитини лежать Конституція України, Конвенція ООН про права дитини, Сімейний кодекс України, Закон України «Про охорону дитинства».

Основним механізмом забезпечення прав та свобод дитини є система взаємодіючих факторів, засобів і заходів, які створюють належні фактичні та юридичні обставини для реалізації, охорони, захисту прав та свобод дитини. Складовими частинами якого є: суб'єкти, об'єкт, нормативно-правова база, форми, методи, гарантії, мета, правове виховання і правова соціалізація дитини [3].

Одним із важливих елементів забезпечення прав та свобод дитини є гарантії, що становлять систему узгоджених соціально-економічних, політичних, культурних (духовних), юридичних умов, засобів і способів, які спрямовані на охорону, реалізацію та захист прав та свобод дитини. Вони забезпечують розвиток прав та свобод дитини, удосконалення їх законодавчого закріплення і можливості реалізації у практичному житті.

Специфіка гарантій прав та свобод дитини полягає у тому, що вони функціонують через систему різноманітних факторів, що об'єднуються категорією механізму забезпечення прав дитини. Залежно від сфер життєдіяльності суспільства вони поділяються на соціально-економічні, політичні, духовні та юридичні гарантії [3].

Соціально-економічні гарантії — це основні заходи соціального характеру, а також умови, способи і засоби економічної системи держави, що спрямовані на створення відповідного середовища, у якому зростає дитина, соціальну стабільність у суспільстві, достатній життєвий рівень, сімейне виховання, широку систему закладів охорони здоров'я, систему закладів освіти, а також визнання і рівний захист власності [3].

Політичні гарантії забезпечення прав дитини — це спрямована політика держави на забезпечення належного рівня життя дитини, на охорону, реалізацію і захист прав та свобод дитини [3].

Духовні гарантії прав та свобод дитини — це система духовних цінностей суспільства, в основі яких — сприяння культурному та інтелектуальному розвитку дитини, формування системи духовних цінностей та ідеологічних орієнтацій, заснованих на повазі до Батьківщини, прав та свобод людини [2].

Юридичні гарантії прав та свобод дитини — це забезпечення компетентності державних органів, посадових осіб у сфері захисту прав дитини, встановлення відповідальності за порушення прав та свобод дитини, а також законодавчо встановлений порядок захисту порушених чи оскаржених прав та свобод дитини, право на одержання кваліфікованої юридичної допомоги (поділяються на гарантії охорони та гарантії захисту) [3].

Запропоновано таку систему критеріїв ефективності механізму забезпечення прав та свобод дитини: а) рівень здійснення профілактичних заходів щодо порушень прав та свобод дитини включає показники забезпечення умов зростання дітей у сім'ї, рівень попередження насильства над дитиною у сім'ї, школі, рівень здійснення боротьби з дитячою злочинністю; б) рівень реалізації прав та свобод дитини визначається співвідношенням двох груп: до I-ї групи належать права, які можуть реалізуватися самою дитиною, або за допомогою інших осіб; та II групи, яка включає ті права, здійснення яких на даному етапі є проблематичним та потребує спеціального юридичного, соціального, матеріального забезпечення.; в) ефективність захисту прав та свобод дитини який можна визначити, встановивши рівень виявлення порушень прав та свобод дитини, рівень їх усунення, оперативність і організованість реагування відповідних державних органів на порушення чи оскарження прав дитини [2].

Зміни в законодавстві України останніх років стосовно забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, стосуються реформування державної системи влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; розвитку мережі закладів соціального обслуговування; захисту дітей від жорстокого поводження, соціальної підтримки сімей з дітьми, які потрапили у життєву скруту, посилення відповідальності дорослих за торгівлю дітьми та сексуальну експлуатацію дітей тощо. Зокрема, захист від дій, що зазіхають на здоров'я і життя дитини, забезпечує Кримінальний кодекс України (КК), який містить норми, безпосередньо спрямовані на захист життя, здоров'я і недоторканості дитини. Так, покарання за злочини проти дітей передбачено низкою статей Кодексу: умисне вбивство дітей — статті 115, 116; доведення дітей до самогубства — стаття 120; нанесення тілесних ушкоджень — статті 121—125; побої і мордування — стаття 126; катування — стаття 127; насильницьке донорство — стаття 144; викрадення дитини — стаття 146; захоплення дітей в заручники — стаття 147; торгівля дітьми та законне переміщення за кордон — стаття 149; експлуатація дітей — стаття 150; статеві злочини проти дітей — статті 155, 156; зловживання опікунськими правами — стаття 167.

Отже, права дитини — це об'єктивно визначені соціально-економічним рівнем розвитку суспільства юридично гарантовані можливості задоволення потреб та інтересів дитини, реалізація яких є необхідною умовою для її нормального життя та гармонійного розвитку і здійснюється самою дитиною або за допомогою інших осіб.

Найважливішим чинником реального забезпечення прав дитини поряд з їх визнанням, дотриманням і повагою виступає гарантування. Гарантії прав дитини надають усім елементам забезпечення прав та свобод реального змісту для можливості безперешкодного їх здійснення, охорони від протиправних посягань і захисту від незаконних порушень. Забезпечення прав дитини є необхідною умовою реалізації їх гарантій, оскільки гарантії функціонують через систему органів, які спрямовані на захист інтересів дитини.

Забезпечення прав дитини є правове виховання і правова соціалізація, тому що, впливаючи на процес формування правосвідомості та правової культури, вони відіграють важливу роль у формуванні соціально-правової активності дитини, реалізації її прав, законослухняної поведінки, здійснюють вплив на поширення злочинності у дитячому середовищі та конфлікти із законом.

Література

1. Опольська Н.М. Правова соціалізація дитини як складова процесу розвитку правової свідомості / Н.М. Опольська // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 45. — К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2009. — С.91—97.
2. Опольська Н.М. Критерії ефективності механізму забезпечення прав та свобод дитини / Н.М. Опольська // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 46. — К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2009. — С. 70—77.
3. Опольська Н.М. Механізм забезпечення прав та свобод дитини / Н.М. Опольська // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 35. — К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007. — С. 94—100.

Ю.В. Кузьо,
студентка юридичного факультету
Національного авіаційного університету
науковий керівник: **Н.В. Пильгун,**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії держави і права
Національного авіаційного університету

ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Розвиток міжнародного співробітництва України з іноземними державами в сфері економіки, політики і культури зумовив необхідність вдосконалення договірних правовідносин та уніфікації законодавства з питань власності, шлюбно-сімейних, трудових відносин, а також у сфері міжнародних перевезень та інших правовідносин, що виходять за межі правової системи України. Тому міжнародне право займає важливе місце в сучасному суспільстві, і досить цікаво знати про його походження і розвиток.

Міжнародне приватне право має давню історію. Вважається, що підґрунтям сучасного міжнародного приватного права є норми стародавнього права, передусім — римського права. Перші колізії мали місце в процесі застосування права народів, яким регулювалися договори римлян з іноземними общинами щодо встановлення взаємного права під час укладення шлюбу та права торгівлі. Право народів є синонімом універсального права, що протиставляється, з одного боку, квіритському праву, а з іншого боку — національним правам народів, що брали участь в римському товарообігу [2]. До відання міжнародного приватного права також належить визначення приватноправового статусу осіб, в Стародавньому Римі існувала чітке розмежування правового положення квіритів, латинів, перегринів, колонів, тощо. Норми міжнародного приватного права містилися також в міжнародних договорах, які були укладені руськими князями Олегом та Ігорем з греками в X сторіччі і містили колізійні норми, присвячені торгівельним та спадковим відносинам між суб'єктами цих держав [1]. Початком другого етапу розвитку міжнародного приватного права вважається відкриття наприкінці XI сторіччя університету в Болоньї, який став центром відродження римського права. В ньому відбулося зародження школи глосаторів та, пізніше, постглосаторів. Засновниками доктрини міжнародного приватного права вважаються Бартол і Бальд (XIV сторіччя), які коментували тексти римського права. На цьому етапі доктрина міжнародного приватного права була доповнена вченнями: 1) про автономію волі, відповідно до якої сторони могли застосувати до договорів обрані ними звичаї (Шарль Дюмулен, XVI сторіччя); 2) про безумовне застосування закону місця знаходження речі до відносин, об'єктом яких є нерухомість (Бертран д'Аржантре, XVI сторіччя); 3) про застосування територіального принципу та принципу «міжнародної ввічливості» (*comitas*), яке полягало в тому, що дія іноземних законів та визнання рішень іноземних судів відбувається завдяки цьому принципу (Ульрік Губер, Павел Вут, Йоганнес Вут, XVII сторіччя, Голландія) та інші. Третій етап розвитку міжнародного приватного права починається з XIX

сторіччя. Саме в цей період був вперше застосований термін «міжнародне приватне право» суддею Верховного суду США Джозефа Сторі в роботі «Коментарії до конфліктного права» (1834 рік). Слід зазначити, що його застосування викликало заперечення, оскільки колізії, що розглядалися в цій роботі, переважно мали внутрішньодержавний, міжштатний характер [1]. Починаючи з 40-х років до цього терміна почали звертатися в європейських державах. В Російській імперії термін «міжнародне приватне право» вперше був застосований М. П. Івановим в 1865 році в роботі «Основания частной международной юрисдикции». Великий внесок в розвиток доктрини міжнародного приватного права був зроблений такими вченими, як Альберт Дайсі, Фрідріх-Карл фон Савіньї (вчення про «найбільш тісний зв'язок правовідношення з певним місцем»), Паскуале Манчіні (вчення про власний «національний закон», який повинен слідувати за особою, яка перебуває на території іноземної держави) та інші. Окремі питання міжнародного приватного права розглядалися в роботах видатних російських цивілістів Д. І. Мейєра (вчення про дію закону щодо місця). Г. Ф. Шершеневич в «Учебнике торгового права» таким чином визначав зміст міжнародного приватного права: «Торговые отношения наряду с гражданскими дают главное содержание частному международному праву, хотя и не исчерпывают его вполне» [3]. В радянський період доктрину міжнародного приватного права розвивали такі вчені, як С. Б. Крилов, І. С. Перетерський, Л. А. Лунц, М. М. Богуславський. Слід зазначити, що в умовах соціалістичної системи міжнародне приватне право розвивалося досить таки повільно, що було обумовлено обмеженням «приватної сфери», визнанням усього приватного чимось чужорідним щодо економічних та правових реалій соціалістичної системи. Українську доктрину міжнародного приватного права розвивали В. М. Корецький, Г. К. Матвеев, Ю. Г. Матвеев, А. Г. Хачатурян та інші. Проблеми шлюбно-сімейних відносин з «іноземним елементом» досліджував В. І. Кисіль, проблеми трудових відносин з «іноземним елементом» — А. С. Довгерт. Значний внесок в розвиток сучасної української доктрини міжнародного приватного права зробили В. М. Коссак, О. А. Підпригора, Г. С. Федіняк та інші. Важливим етапом в процесі розвитку міжнародного приватного права в Україні стало прийняття Закону України «Про міжнародне приватне право» 23 червня 2005 року. На підставі цього законодавчого акту були внесені зміни в інші нормативні акти — в Цивільний процесуальний кодекс України, Сімейний кодекс України, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та в Закон України «Про заставу».

Таким чином, виходячи із вище викладеного, можна зробити висновок, що приватне право регулює найгостріші цивільно-правові проблеми в Україні та світі. Слід також зауважити, що на сьогодні жоден практикуючий юрист не може обійтися без знань з міжнародного приватного права. Тому воно і має бути більш досліджуване і студентами вищих навчальних закладів і практиками-юристами.

Література

1. Міжнародне приватне право: Навч. посіб. / за редакцією В. М. Гайворонського, В. П. Жушмана. — К.: Юрінком Інтер, 2005. — 366 с.
2. Римское частное право: учебник/ под ред. проф. И. Б. Новицкого и проф. И. С. Перетерского. — М.: Юрист, 2004. — С. 20—21.
3. Шершеневич Г. Ф. Учебник торгового права (по изд. 1914 года). — М.: Спарк, 1994. — 335 с.

А.І. Шахнюк,

студент Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

науковий керівник: **А.М. Гаврилук,**

асистент кафедри права Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ЦИВІЛЬНА ПРАВОЗДАТНІСТЬ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

Цивільною правоздатністю називається загальна правова здатність — юридична можливість мати цивільні права і нести цивільні обов'язки, тобто виступати в якості суб'єкта цивільних правовідносин.

Відповідно до ст. 9 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) — це здатність мати цивільні права та обов'язки. Така здатність визнається за всіма громадянами України. Вона виникає в момент народження громадянина і припиняється з його смертю. У випадках, встановлених законом, охороняються інтереси зачатой, але ще не народженої дитини [1].

Важливо зазначити, що на відміну від цивільної дієздатності цивільна правоздатність виникає у особи з моменту народження та не залежить від віку та стану здоров'я. Таким чином, правоздатність — це невід'ємна властивість кожного громадянина. Така властивість дає особі набувати права та обов'язки, здійснювати правочини та бути їх учасником. Лише за наявності правоздатності. Лише за наявності правоздатності можливе виникнення конкретних суб'єктивних прав і обов'язків. Набуття конкретних суб'єктивних прав означає реалізацію правоздатності.

Цивільна правоздатність є невіддільною від самого існування людини, виникає в момент народження і припиняється зі смертю. В сучасній літературі панівне положення займає думка про те, що правоздатність є природною властивістю, здатністю кожної людини, на відміну від радянської доктрини, де підкреслювалося, що правоздатність, хоч і виникає з народженням, але є не природною, а суспільною, юридичною властивістю [2].

Цивільну правоздатність слід відрізняти від суб'єктивного цивільного права. Правоздатність не свідчить про існування у особи конкретного права, а є лише загальною передумовою, на підставі якої за наявності певних юридичних фактів, відкритий перелік яких наведений у ч. 2 ст. 11 ЦК України, у особи виникає визначене суб'єктивне право. Правоздатність являє собою лише теоретичну, абстрактну можливість мати вказані в законі права та обов'язки, яка може ніколи не здійснитись,

не перетворитись на право, тоді як суб'єктивне право — це вже існуюче право, належне конкретній особі, тобто реалізована можливість [3, с. 110].

Другою відмінністю між правоздатністю та суб'єктивним правом є те, що права, які входять до змісту цивільної правоздатності, на відміну від суб'єктивних прав, не відповідають конкретним обов'язкам інших суб'єктів.

Для повної характеристики цивільної правоздатності важливе значення має закріплена чинним законодавством рівність прав усіх громадян. Саме тому і правоздатність громадян закріплюється як рівна для всіх і однакова для кожного незалежно від походження, соціального і майнового становища, расової та національної належності, статі, освіти, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин.

Правоздатність визнається за кожним громадянином. При цьому відповідно до закону громадянин не має права відмовитися від правоздатності або обмежити її. Отже, правоздатність є невідчужуваною, на відміну від дієздатності яку відповідно до ЦК України можна обмежити [4, с. 57].

Разом з тим важливо зазначити, що не можна говорити про те, що зміст правоздатності є безмежним, оскільки суб'єктивне право як міра можливої поведінки уповноваженої особи має певні межі, визначені законом. Так, певні види діяльності особи чи володіння певним майном можуть бути заборонені або обмежені законом. Також, допускається обмеження правоздатності «у випадках і в порядку, передбачених законом» (ч. 1 ст. 12 ЦК України). За чинним законодавством обмеження правоздатності можливо, зокрема, як покарання за вчинений злочин, причому громадянин за вироком суду може бути позбавлений правоздатності не в цілому, а лише здатності мати деякі права — обіймати певні посади, займатися певною діяльністю.

Згідно із законом цивільна правоздатність виникає у момент народження і припиняється з смертю громадянина. Проте з народженням людина здатна володіти не всіма цивільними правами та обов'язками. У випадках, встановлених законом, здатність мати окремі цивільні права та обов'язки може пов'язуватися з досягненням фізичною особою відповідного віку, тобто дієздатності [5, с. 182].

Момент народження дитини визначається відповідно до даних медичної науки. З точки зору права, не має значення, чи була дитина життєздатною: важливо, щоб вона народилася живою та не раніше 6 місяців вагітності.

Правоздатність громадянина припиняється з його смертю (ст. 9 ЦК України). Доки людина жива - вона є правоздатною незалежно від стану здоров'я. Факт смерті тягне за собою безумовне припинення правоздатності, тобто припинення існування громадянина як суб'єкта права.

Іноземці та особи без громадянства мають обсяг цивільної правоздатності нарівні з громадянами України, тобто їм надано національний режим [6].

Проблематика даної теми полягає у тому, що з прийняттям нового цивільного кодексу правоздатність визначається як здатність мати цивільні права та обов'язки, яка визнається за всіма фізичними особами (ч. 1 ст. 25 ЦК України). Отже, цивільна правоздатність — перш за все, здатність бути учасником цивільних правовідносин. Такий висновок виходить із загальнотеоретичного постулату (аксіоми), що права і обов'язки немислимі поза правовідносинами. Але здатність є абстрактною можливістю

мати права, а не реальною. Вона може бути реалізована, а може і так залишитися правовою можливістю. Якщо не буде конкретного юридичного факту, яким ці можливості із абстрактного стану будуть переведені у реальність — конкретні суб'єктивні права та юридичні обов'язки, вони так і зостануться абстрактними можливостями. Іншими словами, абстрактність прав обумовлює і абстрактність можливих правовідносин. Ніяких статичних правовідносин не існує і не може існувати. Тому слід чітко розмежовувати правові конструкції як інструменти наукового пізнання та реальні правовідносини, що виникають на підставі конкретних, знову ж таки не абстрактних, юридичних фактів.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV
2. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. — Х. : Страйд : ФО-П Лисяк Л. С., 2012—2013. — (Серія «Коментарі та аналітика»);
3. Енциклопедія цивільного права України [Текст] / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; відп. ред. Я. М. Шевченко. — К.: Ін Юре, 2009. — 555 с.
4. Братель О. Г. Цивільне право України / О. Г. Братель, С. А. Пилипенко. — К. : Вид. О. С. Ліпкан, 2010. — 256 с.
5. Цивільне право України (традиції та новації) : монографія / [С. В. Ківалов [та ін.]; за заг. ред. Є. О. Харитонова, Т. С. Ківалової, О. І. Харитонової] ; Нац. ун-т «Одес. юрид. Акад". — О. : Фенікс, 2010. — 700 с.
6. Коментар до Цивільного кодексу України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk.html>

ЗМІСТ

Розділ 1

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

<i>О.С. Кременовська, Т.В. Забучинська,</i> ВИДИ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ, ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА	3
<i>А.В. Курієнко, А.М. Гаврилюк,</i> ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ НОРМ.....	5
<i>А.О. Мартинюк,</i> МЕТА, ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ	7
<i>А.О. Мартинюк,</i> НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ	11
<i>А.О. Мартинюк,</i> СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ	16
<i>А.О. Мартинюк,</i> ФОРМИ І МЕТОДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ	21
<i>К.О. Овчаренко, Ю.В. Пирожкова,</i> ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ ДОГОВІР ЯК ЗАСІБ УРЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПРАВОВІДНОСИН	28
<i>Н.С. Пономаренко, О.М. Потапов,</i> НЕПОВНОЛІТНЯ ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	30
<i>А.В. Титаренко, К.О. Токарева,</i> ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	33

Розділ 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

<i>М.І. Гора, І.Г. Андрущенко,</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ.....	36
---	----

<i>Г.Г. Козак, В.М. Панькевич,</i> ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	40
--	----

<i>О.В. Псьота,</i> ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО І ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСІВ УКРАЇНИ	43
--	----

Розділ 3 ЖИТЛОВЕ ПРАВО

<i>П. Похвалит,</i> СТРАХОВАНИЕ ЖИЛЬЯ В УКРАИНЕ.....	46
---	----

Розділ 4 ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

<i>Ю.М. Мельничук, А.М. Гаврилюк,</i> СУТЬ ОСНОВНИХ ТЕОРІЙ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА	50
---	----

<i>Т.В. Псьота,</i> ФІЛОСОФІЯ ПРАВА В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ	53
---	----

Розділ 5 КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

<i>А.Л. Ворошилова, В.М. Панькевич,</i> ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗМІНОЮ ОБСТАНОВКИ	55
---	----

<i>Р.В. Костенюк, В.М. Панькевич,</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ	59
---	----

<i>Ю.В. Орехова, О.В. Дубович,</i> СТАН БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ В УКРАЇНІ	64
--	----

<i>О.В. Псьота,</i> ДО ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ РИМСЬКОГО СТАТУТУ В НАЦІОНАЛЬНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ	66
--	----

<i>А.О. Свіденко, О.В. Узунова,</i> СУМЛІННА ПОМИЛКА В ОСОБІ ПОТРЕПІЛОГО ПІД ЧАС СКОЄННЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 155 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	68
--	----

Розділ 6
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

<i>А.А. Бондар, Є.Ю. Колосовський,</i> ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	72
<i>І.В. Заболотна, Є.Ю. Колосовський,</i> ВИКОРИСТАННЯ ФАКТИЧНИХ ДАНИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	75
<i>О.С. Кременовська, Т.П. Яцик,</i> АРЕШТ МАЙНА ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	77
<i>Т.В. Ніконова, І.В. Юревич,</i> ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ СУДУ	79
<i>К.О. Приймак, Є.Ю. Колосовський,</i> ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	81
<i>В.С. Светов, Є.Ю. Колосовський,</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	84
<i>А.В. Титаренко, Т.В. Корчева,</i> ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ ЯК НОВЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	86
<i>К.В. Щербина, Є.Ю. Колосовський,</i> ПРОЦЕСУАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ	89

Розділ 7
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

<i>Є.С. Денисевич, Д.Є. Зайцева, О.М. Кульганік,</i> ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ТА АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАСПРИЯННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	92
<i>О.О. Кравченко, А.О. Кравчук, Ю.В. Тищенко,</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ТНК ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	99
<i>М.О. Лукань,</i> LEX MERCATORIA В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ	102

Розділ 8
ТРУДОВЕ ПРАВО,
ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

<i>Т.С. Мамзер,</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ГАРАНТІЙ ЩОДО ПРАВА НА ПРАЦЮ	104
<i>К.О. Овчаренко.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК	106
<i>Я.С. Татаренко, В.Д. Авескулов,</i> ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ	108
<i>Т.В. Хардіна, Т.А. Дзюба,</i> ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ УМОВ ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	109

Розділ 9
ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО,
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

<i>А.Л.Ворошилова, Н.П. Костюк,</i> ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ: УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....	112
<i>Ю.В. Кузьо, Н.В. Пильгун,</i> ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	115
<i>А.І. Шахнюк, А.М. Гаврилюк,</i> ЦИВІЛЬНА ПРАВОЗДАТНІСТЬ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ	117

Підписано до друку 13.12.2017. Формат 60х84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Literaturnaya». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 7,21.
Зам. № 1312-2. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами.

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
м. Запоріжжя, пр. Леніна, 109, моб. 38 (067) 259-11-89

Інститут інноваційної освіти. Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40**